

WWW.BTA.BG

ИЗДАНИЕ НА БТА ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО И КУЛТУРА, ГОДИНА LIX

ОКТОМВРИ 2024

ЛИТЕРАТУРА
ИЗКУСТВО
КУЛТУРА

155 ГОДИНИ БАН

ЮНИ

ЮЛИ

АВГУСТ

СЕПТЕМВРИ

Литература Изкуство Култура

ЛИК

ОКТОМВРИ 2024

ТЕМАТИЧНО ИЗДАНИЕ
НА БЪЛГАРСКАТА
ТЕЛЕГРАФНА
АГЕНЦИЯ

ГЕНЕРАЛЕН ДИРЕКТОР:
Кирил Вълчев

ГЛАВЕН РЕДАКТОР:
Георги Лозанов

ОТГОВОРЕН РЕДАКТОР:
Яница Христова

МЛАДШИ РЕДАКТОР:
Ренета Георгиева

КОРЕКТОР:
Лиляна Николова

ХУДОЖНИК НА КОРИЦА:
Симона Колева

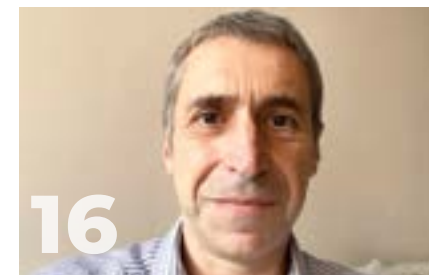
ДИЗАЙН И ПРЕДПЕЧАТ:
Симона Колева
Александрина Михалкова

ПО ДИЗАЙН НА СТУДЕНТИ ОТ НХА:
Теодор Мирчев
Елисавета Драгомирова
Виктория Димитрова

В БРОЯ СА ИЗПОЛЗВАНИ СНИМКИ ОТ:
архив на Пресфотото БТА,
pressphoto@bta.bg
ISSN 0324-0444

КОНТАКТИ:
Българска телеграфна агенция
1124 София,
бул. "Цариградско шосе" 49

РЕКЛАМА:
marketing@bta.bg / 02 926 2296

СЪДЪРЖАНИЕ

155 години БАН

06 | Акад. Юлиан Ревалски,
председател на БАН:
Академията продължава
да бъде стожер на
българската наука

26 | Българската ака-
демия на науките в
архива на БТА

16 | Българската академия на
науките на 155 години
(1869-2024), Димитър
Христов

110 | Честванията през
2024 година (прочетени
през новините на БТА)

22 | Проф. Марин Дринов:
Езикът е духовната
крепост на един народ

122 | Анкета на списание ЛИК:
Институтите – местата,
които дават старт на
науката

Кирил Вълчев, генерален директор на БТА

Дъг на БТА – така може да бъде определен този брой на списание ЛИК, посветен на 155-ата годишнина на най-старата институция на съвременна България – Българската академия на науките (БАН), основана в румънския град Браила под името Българско книжовно дружество през 1869 г.

Дъг не само затова, че първият дом на БТА е в главната сграда на БАН на бул. „Цар Освободител“ до Народното събрание в София. Там първият директор Оскар Искандер и помощникът му са започнали да разчитат телеграфните ленти и да пишат на ръка първите бюлетени през 1898 г. Българското книжовно дружество завършва строежа през 1892 г., но заради липса на средства дава сградата под наем на Министерството на външните работи и вероизповеданията, от което първоначално са част Дирекцията на печата и БТА. Това знаем от 125-годишната история на БТА, на която агенцията посвети тритомно издание с лични свидетелства, историческо изследване и извадки от архивите, публикувано отново с помощта на БАН благодарение на академичното издателство „Проф. Марин Дринов“.

Този брой на ЛИК обаче е повече дъг на БТА, защото именно тези, които имат трибуна, носят огромен дъг да представят тези, които наистина заслужават да бъдат представени – както тези, които работят днес

в областта на науката, така и тези, които в миналото са оставили трайна следа в нея. Това са тези, на които българите ще „целуват ръцете“, както първият български литературен критик Нешо Бончев пише до първия председател на Българското книжовно дружество проф. Марин Дринов в отговор на негово писмо. В него историкът и филологът, ръководил дружеството близо две десетилетия, отбелязва по повод основаването му: „Блуждаем в мъглата. Дръж се. Аз вече видях спасителен лъч. Вървете след мене!“ Този брой на ЛИК е знак, че тези думи се сбъдват и българите 155 години по-късно продължаваме да почитаме създателите на „един от най-великолепните всенародни храмове на българската наука“, както самият проф. Марин Дринов нарича бъдещата академия.

Този брой на ЛИК е и знак за участието не само на БТА, а и изобило на българските медици и трудовете си да популяризират науката.

Израз на такова признание беше и решението на път за Одеса, където на църковния празник на свети Паусий Хилендарски на 19 юни тази година беше открита Деветнадесетата световна среща на българските медици, техни представители от 14 държави да спрем в Браила в Румъния. Там, където някога е била къщата, в която е основано Българското книжовно дружество, а днес е черквата „Възнесение Господне“,

наричана „Българската църква“, почетохме 155-ата годишнина на БАН, като с нас беше и председателят ѝ акад. Юлиан Ревалски. Защото тази годишнина и свързаните с нея български приноси в науката са повод за гордост на българите където и да са по света.

БТА участва и в отбелязването на годишнината отново в Браила и в Букурещ през септември в Румънската академия. Тогава председателят ѝ акад. Йоан-Аурел Поп получи от БТА броя на списание ЛИК на английски език, посветен на първото пътуване до Антарктида и назад миналата година на българския военен научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“, в което участваха и учени от БАН.

През тази година БТА също издаде брой на списание ЛИК на български и английски език за българската наука на Антарктида. А преди това имаше и брой, посветен на българската космическа наука по повод 45-ата годишнина от първия полет на българин в Космоса, с който Георги Иванов нарежда България като шестата космическа държава в света.

От три години БТА и БАН имат споразумение, според което националната информационна агенция на България получава с уредени авторски права всяка седмица системно материали за новости в дейността на академията, които публикува

в специализираната рубрика за знание и култура ЛИК, наречена по наименованието на това емблематично списание на БТА. А най-интересните от тези материали БТА публикува и в емисията си на английски език.

Така БТА изпълнява три много важни задължения на хората с трибуна, които са формулирани също от проф. Марин Дринов.

Първо, дъг към езика, защото по думите на проф. Дринов „езикът е духовната крепост на един народ“.

Второ, дъг и към общественото мнение, защото според проф. Дринов „за великото бъдеще на един народ не са достатъчни само надареност и способности,

развити занаяти и стопанска дейност, а обществена дисциплина и ред, крепящи се на езика, вярата, народното образование, литературата и общественото мнение, които трябва да се развиват“.

И трето, дъг за защита и развитие на националните нравствени интереси, както през 1868 г. ги нарича проф. Дринов година преди учредяването на БАН в „Писмо до българската интелигенция“.

Като представя лицата на българската наука и просвета преди и сега, БТА показва, че българите имаме авторитети, на които да се уповаваме за нашето бъдеще. Защото проф. Ма-

рин Дринов е прав, когато казва и това, че народът ни се нуждае от авторитет, който да го води. А това е особено важно да си го припомним в този месец октомври, в чийто край българите гласуват на поредни предсрочни парламентарни избори, в които има все по-малко учени не само сред кандидатите, а и в предизборните дебати сред гласовете с активна обществена позиция – нещо, което трябва да се промени и с помощта на медиите...

София, 30 септември 2024 г. Председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски награждава генералния директор на БТА Кирил Вълчев с отличителен знак на председателя на Българската академия на науките за висок професионализъм, журналистическа етика и дългогодишен принос при отразяване на постиженията на Българската академия на науките в международното и националното медийно пространство.
Снимка: Минко Чернев, БТА

София, 30 септември 2024 г. Силвия Ботева-Вълчева, председателят на БАН академик Юлиан Ревалски, Александър Вълчев, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, Павел Вълчев, Ана Мария Вълчева, член-кореспондентът, доктор на техническите науки Стефан Хаджитодоров и член-кореспондентът, доктор на биологическите науки Евдокия Пашева при награждаването на генералния директор на БТА в БАН.
Снимка: Минко Чернев, БТА

София, 30 септември 2024 г. Отличителният знак на председателя на Българската академия на науките, връчен на генералния директор на БТА. Снимка: Минко Чернев, БТА

Акад. Юлиан Ревалски, председател на БАН: Академията продължава да бъде стожер на българската наука

Акад. Юлиан Ревалски. Снимка: Владимир Шоков, БТА

„Продължаваме да бъдем стожер на българската наука”, казва в интервю за списание ЛИК председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски. Срецнахме се с него в навечерието на тържественото събрание, с което академията през октомври отбеляза 155 години от своето основаване.

Юлиан Ревалски е роден на 27 февруари 1956 година в град Симитли. През 1981-ва завършва математика със златна значка във Факултета по математика и механика в Софийския университет. През 1986 г. става кандидат на математическите науки, а през 1994-та е избран за старши научен сътрудник II степен в Института по математика и информатика при БАН. Три години по-късно вече е доктор на математическите науки, а от 2001-ва е професор в Института по математика и информатика. През 2008 година проф. Ревалски става член-кореспондент, а от 2015-а е и академик в БАН.

През 2016 година е избран за председател на академията, а през 2020-а е преизбран на същия пост. Юлиан Ревалски участва в редица национални и международни научни и научно-приложни проекти. Сред областите на неговите научни изследва-

ния са теми, свързани с вариационния анализ, теория на игрите, монотонни оператори, топологични методи в оптимизацията и др.

Акад. Ревалски е гост-изследовател и гост-професор в Университет Ватерло – Канада, Хумболтов университет Берлин – Германия, Университета в Лимож – Франция, и др. Членува в Съюза на математиците и Съюза на учените в България, Американското математическо общество и Френското общество на приложните математици.

Пред списание ЛИК акад. Ревалски разказва за етапите от развитието на Българската академия на науките и посочва кои според него са били нейните най-предизвикателни моменти и как тя се справя с тях във времето. Той сподели и наблюдения за науката е толкова важна за съвременното и бъдещето ни – както нейната фундаментална основна, така и приложението ѝ в ежедневието ни. „Определям като ключова и все по-засилваща се ролята и на академичните, и на науката като цяло при решаването на всички предизвикателства, които ни чакат”, подчерта ученият.

София, 12 април 2021 г. В Националния пресклуб на БТА се подписва договор за сътрудничество между Българската академия на науките и Българската телеграфна агенция. Споразумението е подписано от Кирил Вълчев, генерален директор на БТА, и акад. Юлиан Ревалски, председател на БАН. Снимка: Христо Касабов, БТА

Академик Ревалски, през 2016 година поемате поста председател на Българската академия на науките. Какво се промени за тези 8 години?

– Ще отбележа няколко неща. Първото и най-същественото от тях е, че успяхме с общи усилия да възвърнем авторитета на Българската академия на науките. Защо го казвам? Защото в един период около 2010 година ние бяхме подложени на един, бих казал, безпрецедентен натиск от страна на институции, които повлияха на общественото мнение и в голяма степен се загуби авторитетът на академията и авторитетът на ученя пред българското общество. Така че основното нещо, което аз намирам като постижение, е възвръщането и утвърждаването на този авторитет. На практика всички институции в момента

признават авторитета на Българската академия на науките – не само като най-големия изследователски център в България, но и като онзи партньор, който те искат да видят, когато става въпрос за експертна дейност и съвети, основани на научни факти, за вземане на решения за бъдещето на страната.

Второто нещо, което искам да отбележа, е свързано с финансирането на самата академия. През тези години на практика бюджетът се утрои в сравнение с годината, когато станах председател. Както бюджетната субсидия, която идва от държавата и съставлява около 60% от бюджета на академията, така и допълнително привлечените средства, които ние намираме чрез проекти, независимо дали са чисто научни, приложни или свързани с бизнеса.

Третото нещо, което ще от-

бележа и което се случи през тази година, не е свързано само с академията, а с цялата академична общност. То е, че след много години работа в тази насока на всички партньори – както академичната общност, така и Народното събрание, Министерството на образованието и науката и синдикатите, се намери система за адекватно заплащане на труда на академичния състав – не само в Българската академия на науките, но и в държавните висши училища. Това е голям успех за цялата академична общност.

През октомври се навършват 155 години от основаването на БАН. Как се развива институцията за този период от над век и половина?

– През различните периоди акцентът е бил в различна област, но като цяло мога да кажа, че

София, 10 юли 2019 г. Президентът Румен Радев връчва на БАН наградата „Проф. Марко Семов“ за приноса на Академията за развитието на духовния живот на нацията и по повод на 150-годишнината от нейното основаване. Снимка: Минко Чернев, БТА

през цялата тази 155-годишна история Българската академия на науките е играла ключова роля в българското общество.

При самото си създаване – девет години преди Освобождението, основната ѝ роля е свързана с Българското възраждане. Тогава акцентът се поставя върху историята, езика, корените, бита на българина.

След Освобождението основният принос е към строителството на съвременна България. На практика всички, които са били членове тогава на Българското книжовно дружество, както се е наричала академията до 1911 година, са играли ключова роля в строителството на съвременна България. Нашият пръв председател – Марин Дринов, е бил и първият министър на просвещението. След това е имало редица наши членове и председатели, които са били и министър-председатели на България, членове на парламента, министри, създатели на Народната библиотека, на първото висше училище – Софийския университет, и на всички

основни институции в България. Така че в този период, следосвобождения, основната роля е точно изграждането на всички съвременни институции на българската държава.

Първата половина на ХХ век бих я определил като време, в което академията подпомага утвърждаването на българската наука – първо на национално ниво и след това на международно. Това са годините, в които български учени се появяват на световната сцена с изключителни постижения.

След Втората световна война това, което трябва да се отбележи, е, че в академията започват да се създават институти. До този момент не е имало институти. Тя е била класическа академия с членове, които са действителни и дописни, а сега се наричат академици и член-кореспонденти. През този период се създават институти във всички области, не само в областта на природо-математическите и инженерните науки, но също така и в социалните и хуманитарните науки. Например тогава се създа-

ва Институт по изобразително изкуство, Институт по музика, Институт по литература и по български език. Много е важно да се отбележи, че институти в областта на природните и техническите науки играят ключова роля в зараждането на всички модерни индустрии в България. Всичко, което може да се определи като модерна индустрия по онова време първо е било родено в някой институт на БАН – и ядрената енергетика, и фармацевтиката, и всичко, което е свързано с изчислителната техника – първата елка, първият български компютър, химическите технологии, биотехнологиите и, разбира се, всичките изследвания, свързани с Космоса и изпращането на български космонавт, който по онова време е изпълнил изцяло българска научна програма, създадена в БАН.

В по-ново време, след промените, въпреки че имахме големи сътресения, това, което може да се отбележи, е, че без съмнение академията е най-големият научноизследователски център в страната. И най-ефективният в научно отношение – като цяло ние в момента с около 15% от целия академичен състав в България произвеждаме почти 40% от научната продукция на страната ни, както и около 70% от патентите и полезните модели. Можем уверено да кажем: продължаваме да бъдем стожер на българската наука.

Кои са най-значимите моменти в историята на академията до момента?

– Първо, разбира се, най-значимият момент е създаването. Да създадеш книжовно дружество подобно на други книжовни дружества, създадени в региона – като в Хърватия, Румъния и други евро-

София, 1 ноември 2019 г. Председателят на БАН акад. Юлиан Реваляски при отбелязването на Деня на народните будители с тържествено честване на Събранието на академиците и член-кореспондентите и Общото събрание на БАН. Снимка: Асен Тонев, БТА

пейски страни, това е забележителен факт, защото дружеството е създадено в момент, когато не е имало българска държава. Това е наистина знаменателно събитие – да осъзнае необходимостта от такова дело българската интелигенция и да успее да го внуши на българската диаспора от търговци и индустриалци, че трябва да се подпомогне това дружество, както и да убеди българските революционни дейци в необходимостта от създаването му. Нека да отбележа, че Васил Левски е един от дарителите за създаването на дружеството, макар и немного, той е дал от общите пари, събирани за революционна дейност, за образуването на дружеството.

Вторият значим момент е преобразуването на дружеството в академия. Още когато са го създавали, неговите създатели като Марин Дринов са го виждали като бъдеща академия от европейски тип. Това става през 1912 година, когато официално влиза в сила

Законът за Българската академия на науките. Оттогава винаги ние сме управлявани от закон.

Законът се е променял през годините, последният е от 1991 година. Това е друг ключов момент, който бих определил в по-новото време. Защото през 1991-ва в едно бурно време все пак успява да се гласува закон, който запазва академията като автономна институция. Не говоря толкова от гледна точка на собственост, която е запазена. Говоря като организация, като структура – институти, които са заедно с членовете на Българската академия на науките.

А кои са най-тежките моменти за академията?

– Има един много труден период непосредствено след създаване на дружеството – в годините преди Освобождението. Въпреки наличието на спомоществатели, част от които са в Браила, е било трудно да се организира работа-

та на дружеството, да се издава списание, да се създава библиотека, да започнат да се правят първите наченки на архив и други дейности, свързани с живота на книжовното дружество. Ще спомена името на един достоен българин – Тодор Пеев, който, макар и да не е сред основателите, идва в Браила като учител и изключително много помага за стабилизирането на дружеството в този период, когато е било буквално пред опасността да не може да продължи работата си.

Друг труден момент е в края на ХІХ и началото на ХХ век, през който период дружеството изпитва сериозни финансови затруднения, част от тях породени от наличието на задължения към банки, свързани с дружествения заем, взет за построяването на сградата ни. В този период съществена роля за преодоляването на тези финансови затруднения изиграва нашият тогавашен председател Иван Евстратиев Гешов, който дарява 100 000

златни лева, огромна за онова време сума, за погасяване дълга на дружеството. По този начин нещата от финансова гледна точка се успокояват и това също помага скоро дружеството да се преобразува в академия.

През 1922 година има сериозен сблъсък с правителството на БЗНС по повод на прокаран закон за правописа, който в крайна сметка приключва благоприятно.

Труден е и периодът след девети септември 1944 г., защото част от членовете на академията са съдени от Народния съд и някои от тях губят живота си.

През последните години труден момент беше в периода 2009-2010 година, когато по неизвестни за нас причини финансовото министерство силно оряза бюджета на БАН и въпреки предприетия международен одит на БАН, чието заключение бяха положителни, беше направен опит за разтуряне на академията чрез отделяне на институтите и разпръскването им по министерства и университети. Силният отпор на учените и обществената подкрепа, включително на международната научна общност, изиграха решаваща роля, внесенят законопроект беше изтеглен и академията запази своята цялост. За съжаление, трудностите, породени от тези действия, траяха дълго време след този период.

С какви инициативи отбелязвате 155-годишнината на академията?

– Започнахме годината с редица инициативи: нашият научен секретар в направление биоразнообразие, биоресурси и екология доцент Ина Анева през цялото време изработваше кратки късометражни филми за работата на учените ни и те стоят на сайта на БАН. Тя направи и един

цялостен филм за Българската академия на науките, който е игрално-документален и е изцяло нейна концепция и изработка, един наистина уникален филм, направен с огромна отдаденост към академията. Премиерата му в препълнената зала „Проф. Марин Дринов“ беше посрещната с огромен ентузиазъм и вълнение и представляваше своеобразна кулминация на празненствата по случай годишнината.

Сред другите ни инициативи е изложбата, свързана с 200 години от първото издание на „Рибния буквар“ на Петър Берон. Показахме я първо тук, в градинката срещу Народния театър, а след това през септември я изложихме в Румънската академия на науките. Събитието беше в рамките на двудневно посещение, първата му част беше посветена на тази изложба и връзките ни с Румънската академия на науките, както и да изкажем благодарност за това, че румънският народ и румънската земя са приели българите емигранти по време на османското робство, които са създали и Българското книжовно дружество. Втория ден беше посветен на това да посетим Браила и да поднесем почитанията си и съответно венец пред паметната плоча, която стои на мястото на къщата на Варвара Хадживелева, където е създадено Българското книжовно дружество. Сега къщата я няма, на нейно място има църква, наричат я българската църква.

На 12 октомври беше нашето тържество в Националната опера, където ще отбележим 155-ата годишнина като апогей с прекрасен концерт, подготвен за нас от маестро Пламен Карталов, който е и академик на БАН. В началото на ноември ще имаме изложба и в Европейския парламент.

Разбира се, имаше и ще има и много събития, които институтите на БАН организираха по повод 155-годишнината. Те са многобройни и е трудно да ги изброя всичките.

Каква е ролята на една академия на науките в дадена страна през XXI век?

– Ключова би било най-точното определение. Защото вие виждате колко несигурен е светът, изправен пред проблеми от всякакъв характер – говорим за пандемии, за войни, за конфликти, които се разпространяват все повече и повече. Обаче говорим и за климатични промени, и за други природни бедствия като циклони, наводнения и земетресения. Всичко това изисква научен подход при решаването им. В този смисъл няма как без наука да може да се реши който и да било от тези проблеми.

Типичен пример беше ковид-19. Ако ги нямаше учените и лекарите, как щяхме да се справим с пандемията, с ваксините и с всичко? За да се направят тези неща, преди това е имало дълги години натрупване на научни изследвания, за да сме готови, когато дойде това бедствие, да можем да реагираме.

Така че без наука, при това интердисциплинарна наука, няма как да се справим с проблемите, които се очертават в бъдеще.

Поради тези причини определям като ключова и все по-засилваща се ролята и на академиите, и на науката като цяло при решаването на всички предизвикателства, които ни очакват.

Къде и как българските учени откриват мотивация за себе си, за да се посветят на науката?

– Науката и културата са области, в които по естествен

начин човек намира изява на интелектуалните си способности, особено когато е от страна, която не е голяма – като България. В това отношение ние не правим изключение.

Учителите и семейството имат много голямо влияние и върху това как се формира един човек – дали ще се насочи към науката или към нещо друго. Това е ключов момент от развитието на една личност.

Ние се стараем да насърчаваме младите хора да се насочват към научни изследвания още от училищната скамейка. Българската академия на науките създаде през 2014 година Ученически институт, за да даде възможност за изява и развитие на ученици, които имат склонност да се занимават с изследователска дейност в някоя област на науката и нейните приложения. Институтът обхваща всички науки – естествени, обществени и хуманитарни. Ученическият институт на БАН поощрява самостоятелната работа по проект, което е

най-високото ниво на използване на изследователския подход в образованието.

Как привличате млади учени?

– Тъй като страдаме през последните повече от 10-15 години от очевидна липса на приток на нови кадри, основните ни усилия – не само на мен, а и на моите предшественици, винаги са били насочени към привличането на млади хора. Поради тази причина почти всички възможности, които имахме за наши програми, ориентирахме към младите. Това е първото. Второ – при всички подобрения на финансирането на академията, имам предвид главно бюджета, основните усилия отиват винаги да се повишат възнагражденията на младшия академичен състав – асистенти и главни асистенти, за да може да ги привлечем и да имат възможност да продължат кариерното си развитие.

Но най-важното нещо за мен винаги е била институционална-

та среда. Това е най-добрият начин да привлечете нови хора да дойдат на работа в БАН. Може да не са толкова високи заплатите, но ако вашата институционална среда е добра, на здрава основа, с ясно кариерно развитие, без препоставки за помрачаване на този процес, тази институционална среда привлича. Дори и за по-малко пари, хората, като видят такава среда, идват да работят, защото знаят, че ще се развият естествено и няма да зависят от нищо друго освен от собствения си труд.

С кои чуждестранни академии си партнирате днес и какви добри практики заимствате от техния опит, както и те от нашия?

– Партнираме си с около 40 научни организации в света – това са академии и научни центрове. В този смисъл ние сме най-разпознаваемият партньор за света в България по отношение на международното сътрудничество.

София, 7 октомври 2019 г. Церемония по валидирането на марка „150 години БАН“ се провежда в зала „Проф. Марин Дринов“ на академията. Събитието, което е част от програмата за честване на 150-годишнината на БАН, е открито от председателя акад. Юлиан Ревадски. Снимка: Владимир Шоков, БТА

София, 28 ноември 2017 г.
Българската академия на науките присъжда почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. Франческо Гуида на тържествена церемония в Големия салон на БАН. Наградата е връчена от председателя на БАН акад. Юлиан Реваалски.
Снимка: Минко Чернев, БТА

Процесът на партниране е двустранен. Ние вземаме нещо от техния опит, те вземат нещо от нашия опит, но най-вече в това партньорство се раждат нови научни резултати, които подпомагат развитието на науката. Отдавна е забелязано, че науката, правена между четири стени, не е много ефикасна, защото може да изгубите много време да откривате нещо, което другите или са го открили, или заедно с вас ще го открият по-бързо.

Има и примери, при които заимстваме много полезен опит. Преди около две години видяхме как звено, което е към Университета в Йерусалим, от 30-40 години работи една изключително специфична работа. Изучава какви резултати има в научната област, които са получени от учени от университета, дали те може да бъдат комерсиализирани и намират начин как да ги направят такива. При успешна комерсиализация университетът обратно

печели пари заедно с учените. Това са средства, част от които отиват за подпомагане на научноизследователската дейност.

Ние правим нещо подобно чрез едно малко звено – Единен център за иновации, и чрез Плана за възстановяване и устойчивост, в който имаме проект, разширяваме дейността му, за да успеем да направим мост между нашите изследвания и бизнеса. Вече четвърта година правим среща на бизнеса и науката заедно с Изпълнителната агенция за малките и средните предприятия. Именно с цел това свързване – бизнесът да види какво има разработено в институтите на БАН и да продължим заедно напред до момента на комерсиализиране на разработките.

Как се възвръщат инвестициите, направени в сферата на науката, и как трябва да бъде финансирана научна институция от ранга на БАН?

– По принцип инвестициите в науката са с дълъг период на възвръщаемост, като най-дълъг е периодът на инвестициите, които са вложени във фундаментални изследвания, малко по-къс е на тези, които са научно-приложни. Но независимо в коя сфера са, периодът е дълъг. Обаче цялата история на човечеството досега е доказала, че инвестициите в науката се връщат многократно. Вие не знаете къде ще поникне цветето след 5-10 години, обаче като поникне на две-три места, то връща всичко. Трябва търпение, то винаги се възнагражда, като междувреме, разбира се, повдига интелектуалното ниво на нацията, а това не е без значение.

Институция като Българската академия на науките – и по света, и в България – трябва да се финансира по два начина: едната част, на която ѝ казваме институционално финансиране, идва по линия на държавния бюджет,

то поддържа кръвоносната система на организацията. Трябва да има и допълнителна част от проектно финансиране, намирането на което е задължение на самите учени. Сами трябва да намирате нашите проекти – дали ще са по линия на нашия национален фонд, на „Хоризонт Европа“, на Иновационния фонд или по линия на проекти с фирмите, това е наша работа. В този момент съотношението между институционалното и проектното финансиране на БАН е някъде от порядъка на 60% за институционалното към 40% за проектното. Това на пръв поглед може да изглежда добре за тези, които дават средствата, но за организация като БАН това не е много устойчиво. Защото има голям процент фундаментални изследвания в академията и освен това имаме една цяла област, която е с хуманитарни и социални науки. От тях не може да очаквате, че ще имат голяма възвръщаемост, те се грижат, първо, за изучаване на обществото и човека, а от друга страна, за културно-историческото ни наследство, за езика, за историята.

В такива организации като нашите, каквито са Националният научен център във Франция и „Макс Планк“ обществото в Германия, финансирането по-скоро е към 80% за институционалното и около 20% за проектното. Това е по-устойчиво от гледна точка на развитието на науката, защото трябва да се развиват и фундаменталните изследвания. Трябва да не забравяме и социалните и хуманитарните науки, които са много важни за обществото. Нека не забравя да спомена и една специфична дейност, която не е обичайно дейност на академиите – ние имаме четири музея: археологически, етнографски, природо-научен и по-младия от тях

антропологичен музей. Дейността при тях извън научната е от огромна полза за обществото и за подрастващото поколение.

Казвате, че „политиците все повече осъзнават необходимостта, когато се вземат важни решения, да се чуе мнението на учените“. В кои сфери политиците най-често се допитват до хората на науката?

– Без да ги подреждам по важност – първо, едната от областите е енергетиката. Това, което разработихме например преди около шест години, беше стратегия за развитието на енергетиката с акцент върху електропотреблението и обхващаше всички аспекти на този сектор. И сега в Министерството на енергетиката този документ е основополагащ, когато правят прогнози и анализи за в бъдеще.

Демографията също няма да ви учуди като проблем, по който сме работили. Ние имаме много силни институти в тази област. Бяха разработени няколко проекта за държавните институции, съгържачи насоки как да се решава този проблем.

Ние сме организация, в която няма клинична медицина, но имаме много силно развита част, която е биомедицина. Поради тази причина в тази област около ковид-19 пандемията – за ваксини и за всичко, което е свързано с епидемии, са ни искали съвети и анализи.

Сигурно мога да изброя още много неща, като например многобройни анализи, свързани с екологични оценки. Ще добавя, че в един момент до такава степен се осъзна, че институциите имат нужда от нас като експерти, че Министерският съвет гласува специален механизъм, по който да ни възлагат експертиза по оп-

ределени въпроси. Това беше признание за важността на Българската академия на науките като експертен център.

Има също така и един вид постоянни регулярни оперативни дейности, които правим за грижавата, например наблюдение на сеизмологичната обстановка в целия регион, не само в страната. Правим и непрекъснат мониторинг на Черно море, който е свързан и със Закона за опазване на околната среда. Освен това трябва да снабдяваме с данни и Европейската общност, защото Черно море е част от Европа.

Следим и всичко, което е свързано с радиационния фон. Имаме много хубава екологична лаборатория на Мусала, която е с много-спектърен обхват на наблюдения.

Казвате също, че „от фундаменталните изследвания се тръгва, за да се стигне до приложните“, но е имало период, когато „фундаменталната наука беше занемарена за сметка на това да се правят само изследвания, които ще доведат до иновации“. Защо е важно фундаменталната наука да остане във фокуса на учените?

– По една свършено проста причина – няма да има иновации, ако няма фундаментални изследвания.

По някой път се случва да има иновации, които идват от друга област – от технологичен опит например. Но по света няма иновации, които произтичат от научни изследвания, ако преди това не е имало фундаментални изследвания. Винаги всичко започва от фундаменталните изследвания, за да се стигне след това до изследвания, които водят до иновации.

С две думи – без фундамент няма след това приложни изследвания. И не е чудно, че много от

най-известните световни примери на иновации са направени всъщност от учени, които са много добри в областта на фундаменталната наука. Познавайки основата, после те по-лесно стигат до прилагането и на практика.

По ваша инициатива се създава стратегия за изкуствения интелект в България до 2030 година. Как според вас развитието му ще повлияе върху работата на учените и върху науката като цяло?

– Преди няколко години предложих на правителството тази инициатива, свързана с разработката на стратегия за развитието на изкуствения интелект в България, тъй като виждах, че няма капацитет на друго място освен в академията заедно с научната общност. Тогава привлякохме учени и от университети, за да се разработи тази стратегия, свързана с изкуствения интелект.

Развитието на изкуствения интелект ще има дълбоки последици в научните изследвания. Всички се надяваме, че тези дълбоки последици ще бъдат предимно положителни. Защото действително изкуственият интелект позволява по много по-бърз начин да обработвате данни и да извличате познание от тях. Нещо, което досега обикновено е отнемало много време.

Второ, той позволява вече много по-бързо събиране на друг тип информация, не само на данни. Например ако ви е необходимо някакво базово познание и искате бързо да го съберете, това се случва за секунди. Едно време ходехме до библиотеката да търсим съответните книги или списания, изваждахме ги, почвахме да ги четем, водим си бележки – сега е достатъчно само да на-

пишете, че искате върху някоя тема да се събере информация, и резултатът е готов. Това е от огромна важност, защото спестявате този елемент, за който в миналото се е губело доста време. Това качва на качествено ново ниво научните изследвания. Да добавим към всичко това, че изкуственият интелект се самообучава. Преди близо три години във Франция пробвах една от първите версии на ChatGPT. Досега той, докато ние го ползваме, се учи от нас и стана много по-добър, отколкото беше тогава.

Много положителни неща ще донесе изкуственият интелект и в образованието, не само в науката, но ще има сигурно и такива неща, които няма да са много положителни. От тях на първо място ще сложа плагиатството. Чрез изкуствения интелект много по-лесно ще може да се плагиатства, защото той е способен да измени думите и да не може да ви хванат веднага, че всъщност ползвате нещо, което вече е открито.

Второто нещо, което е свързано с изкуствен интелект и което би могло да има негативни последици, е въпросът за отговорността. Като вземете някакво решение на базата на нещо, което е управлявано от изкуствен интелект – кой носи отговорност, ако после има последици? Най-простият пример е с автономните коли. Ако стане бяла на пътя, кой е виновен? Този, който е разработил изкуствения интелект, или шофьорът, който е вътре в колата и е оставил този изкуствен интелект да я управлява? Това е фундаментален въпрос, защото, не дай си Боже, да се случи на някой човек нещо на пътя, някой трябва да носи отговорност. Това е вто-

рият кръг въпроси, свързани с това кой поема отговорността при вземане на решение, което е базирано на изкуствен интелект. Ако трябва да резюмирам негативните последици, то те се разделят на такива от морален или от юридически характер.

Разчитаме на науката за решаване на глобални проблеми, като опазването на околната среда и климатичните промени например. В кои моменти от ежедневието обаче науката остава невидима, но оказваща силно влияние върху човешкия живот?

– Има много примери, в които човек не си дава сметка, че всъщност в основата им лежат дълбоки научни открития.

Ползвате телефон, нали? Знаете ли колко наука има вътре? Когато например вземете една снимка и използвате функцията zoom, за да я увеличите, в основата на това действие е една проста математическа операция, която е известна, учениците я учат.

На практика във всички технологии, които срещаме около нас, има заложили научни изследвания – първо са били открити теоретично, после са реализирани на практика.

В радиото, в телевизора, в спътниците, в космическите станции, навсякъде технологиите са реализирани на основата на научни постижения. В медицинските томографи например се използва един известен математически метод, наречен преобразуване на Фурие – през XIX век това е било теоретичен резултат, който години по-късно е внедрен в такава важна област.

Много наука има в това, за което се работи много в последните години, а именно подобряване на

условията на живот като цяло в градовете – така наречените Smart Cities. В основата на реализирането на тази идея са научни разработки, свързани например с моделиране на транспортното движение, моделиране на градската среда, качествен мониторинг на въздуха, оптимално използване на водните ресурси.

Всичко това изисква научни подходи, които се използват, без вие непременно да ги виждате явно.

Как изглежда бъдещето, погледнато през погледа на учен като вас?

– В този момент, в който сме свидетели на толкова обезпоко-

яващи неща в света, да кажа, че всичко ще изглежда само положително напред, може би ще бъде малко пресилено. Въпреки че аз по принцип съм оптимист и се надявам, че човечеството ще намери изход от всяка ситуация, в която попадне. Очакват ни доста предизвикателства от локален и глобален характер. Ето, тази година сме свидетели например на едно екстремно лято и ако трябва да се направи анализ, трябва да се види дали тези явления се дължат само на човешка дейност, само на природни феномени или на комбинация между двете. Защото това касае силно хората и трябва да се дадат съвети какво да се прави. Това е нещо, което без

наука няма как да мине. Затова аз и по-рано казах, че няма как да си представяме това, което ни очаква, без сериозен научен подход на практика към всеки проблем

Надявам се, че все пак здравият разум ще е по-силен от всичко, че колективният разум ще надделее и че с помощта именно на хората, които се занимават с наука, ще бъдат намерени решения на предстоящи проблеми. Нека да гледаме с оптимизъм напред в името и на нашите деца, на нашите внуци и на младото поколение, с надежда за едно все по-добро бъдеще.

София, 11 юли 2022 г. Председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски връчва дипломата на Максим Концевич за чуждестранен член на Българската академия на науките, с която той е почетен през 2020 г. Снимка: Владимир Шоков, БТА

Българската академия на науките на 155 години (1869-2024)

Димитър Христов
Снимка: личен архив

Гл. ас. д-р Димитър Христов работи в Института за исторически изследвания към Българската академия на науките от 2012 г. в секция „Българите, Османската империя и Европа“. Занимава се с проблеми на Българското възрождение. Темите, които проучва, са в областта на църковната история и историята на познанието. Автор е на множество научни публикации, преподавател е по история. Участва като автор в съставянето на двутомната „История на Българската академия на науките“ (2014), „Кратка история на БАН“ (2019) и др. съчинения за миналото на Българското книжовно дружество и БАН.

Тази година Българската академия на науките чества 155 години от своето създаване. При такива юбилейни поводи е прието да се говори с приповдигнат тон и да се изтъкват успехите на институцията. В този кратък очерк ще погледнем на изминалото време другояче. Защото същинската история на БАН представлява път през много трудности, изпитания и неуспехи. И фактът, че академията оцелява през всичките тези години, е постижението, което в най-голяма степен заслужава нашата похвала. Перипетиите на тази история не може да се разкажат изцяло в рамките на няколко страници, но едно измерение задължително трябва да се отбележи. Това е човешкото измерение – решимостта, жертвите и търпението на хората, чиято съдба е вплетена в съдбата на БАН.

През 1844 г. младият Гаврил Кръстевич издига на страниците на първото българско списание „Любословие“ предложение да се създаде Българска академия – мисъл, която изглежда малко изпреварила времето си. Под „академия“ Кръстевич има предвид тесен кръг от неколцина най-образовани българи, които да се грижат за обработването на общонационалния език, правописа, учебниците и пр. Призивът за създаване на Българска академия не намира бърз отклик, но не е и забравен. През следващите години подобни инициативи се повдигат все по-често. Някои искат общонационно научно или книжовно дружество по образеца на съществуващите в големите европейски гържави. Други предлагат „Българска матица“ по примера на славянските нации. Но идеята по същество е една – за българите

е необходимо средище на националното знание и проучвания (особено на родния език и родната история), на книжовността и изкуствата. Сериозен опит е направен от цариградските българи със създаването на Българската книжовна община (1857-1862). Нейното списание „Български книжици“ е качествено и става образец за бъдещия научен печат у нас. Начинанието обаче не е обезпечено добре. Политически борби, лични конфликти и неизпълнени задължения го подкопават и то угасва преждевременно. Задачата се поема от българската емиграция извън Османската империя. През 1867 г. двама млади ентузиаста – Марин Дринов от Панагюрище и Васил Стоянов от Жеравна, се срещат в Прага и замислят създаването на книжовно дружество, в което да се включат максимал-

но широк кръг сънародници. Те се хвърлят в пропаганда на начинанието си сред българите в Румъния, Русия, Австро-Унгария и др. Към инициативата е привлечен и книжовникът Васил Друмев от Шумен. Откликът в полза на общонационното дело е огромен особено в първите срещи, но конфликтите и разногласията също не закъсняват. За около две години организацията по учредяването преодолява реди трудности. Идеята става факт в румънския град Браила. Това пристанище на р. Дунав приютава значителна българска колония, която включва и заможни лица, и представители на интелигенцията. 1 октомври 1869 г. става първият работен ден в дейността на Българското книжовно дружество.

Основателите на БКД изиграват огромна роля – всеки по своему. Председателят Марин Дринов, учен филолог и историк, представлява лицето и „ума“ на дружеството. Деловодителят Васил Стоянов, пламенен организатор, е сърцето на институцията. Васил Друмев, бъдещият Търновски митрополит Климент, се превръща в душа на БКД със своята тиха всеотдайна работа по списанието му. Наред с тях скоро се издига четвърта фигура – Тодор Пеев. Той поема делата на дружеството в най-трудния момент, когато финансови и лични проблеми заплашват да сложат край на дейността му. Тодор Пеев става „второто дихание“ на БКД, работи без заплата и го спасява от гибел. Тук е и търговецът Никола Ценов – несменяемият председател на настояществото, застанал твърдо като гръбнак на БКД. Самият той получил слабо образование, Ценов е горещ застъпник на всяко просветно и книжовно дело и щедър благотворител. Неговият дом служи като седище на БКД през

времето, докато то се намира в Браила. Не е пресилено да кажем: без жертвите на тези отгадени хора историята на академията щеше да е доста по-кратка.

Веднага след Освобождението, през есента на 1878 г., БКД се премества в София. Тук то възстановява работата си под грижите на новосъздадената гържава. Отново ентузиазмът на конкретни хора движи живота му. Особено място сред тях заема чешкият историк Константин Иречек. Той е избран за чуждестранен член на БКД още когато пише „История на българите“ (1874-1876). По покана на Дринов идва през 1879 г. в България, за да послужи на младото княжество. Голямото му желание да помогне на българската наука на моменти се сблъсква с разочарования от действителността. „Работата върви alla bulgara, полека...“, пише Иречек на Дринов по повод слабата активност сред сътрудниците на БКД.

Най-голямото постижение на БКД в годините преди и след Освобождението е неговият печатен орган – Периодическо списание на Българското книжовно дружество. Това е научно издание, списвано според високите академични стандарти на своето време. В началото то има и художествен раздел. В него Иван Вазов дебютира като поет. На корицата в продължение на дълги години стои мотото: „Ум царува, ум робува...“ Третата част от пословицата е пропусната, но за читателя посланието е ясно. Ако не впрегне ума си в полезна работа, той ще остане в графата „... ум патки пасе.“ През 1884 г. започва оформянето на вътрешната структура на БКД. Създават се клоновете по науки: Историко-филологически, Природо-математически и Философско-обществен. Набиращото

сила развитие е последвано от период на застои. Правителствената подкрепа за дружеството се оказва номинална, обвързана с условие за лоялност към управляващите.

През 1898 г. в ръководството на дружеството е извършен „тих преврат“. Едно ново, по-енергично ръководство поставя край на пасивността. Начело на БКД застава хора, които са едновременно учени и обществено-политически дейци. Председател става Иван Ев. Гешов, подпредседател е д-р Димитър Моллов. Изключителен принос на председателя Гешов е неговото дарение, с което са изплатени дълговете на дружеството. По-късно той прави нов благороден жест, с който къщата му в центъра на София се предоставя за седище на БАН. Идеята за академия сега се осъществява докрай. През 1911 г. на тържествено заседание на членовете в „Славянска беседа“ Българското книжовно дружество се преобразува в Българска академия на науките. Решението е потвърдено със специален акт на Народното събрание.

През следващите три десетилетия БАН работи като клуб на елитни учени. Почти всички са университетски преподаватели, които не получават възнаграждение за академичното си членство. За тях академията е почетен форум за научни изяви, срещи и дискусии. Финансирането на БАН от гържавата остава сравнително слабо. Въпреки ограниченията академиците през този период създават множество важни публикации чрез печатните органи и изданията на БАН. По същото време институцията придобива и сериозна обществена роля. Множество благотворителни фондове са предоставени от частни лица на разположение на академията. Така тя се превръ-

Заглавната страница на „История славяноболгарска“, издадена от Българската академия на науките през 1914 година. Изданието е част от фонда на сектор „Краеведение и книжовно наследство“ на Столичната библиотека.

ща в солиден благотворител със значителен престиж. През 30-те години на XX в. материалното положение чувствително се подобрява. Помощ оказва археологът Богдан Филов, председател на БАН от 1937 до 1944 г., който същевременно е министър на просвещението, а по-късно премиер. През 1940 г. е гласуван нов закон за дейността на институцията. Тя

е преименувана на Българска академия на науките и изкуствата (БАНИ). Законът е благоприятен за учените. Чрез въвеждането на Литературно-художествения клон в академията е създадено място и за писатели, художници и композитори. Членството и дейността са регламентирани: във всеки от четирите клона следва да има по 12 редовни и по 12 допис-

ни членове (по днешната терминология: академици и член-кореспонденти).

Благоденствието не е гадено за дълго. Бомбардировките над София (1943-1944) причиняват спиране на академичната дейност. Сградата на БАН е тежко поражена. Но много по-силна „ударна вълна“ връхлита академията „отляво“ на 9 септември 1944 г. Превратът, ръководен от комунистите, поставя на изпитание самото съществуване на академията. Тя е набедена за „буржоазно научно учреждение“ и подложена на чистка. Надвисва заплахата да бъде закрыта самата академия. В началото на 1945 г. идва друга „инструкция“ – да не се закрива, а да се преустрои по съветски образец. Старите академици се опитват да съхранят себе си и научната си дейност, като демонстрират готовност за промяна. За академик, а после и за председател е избран философът комунист Тодор Павлов. Той е преминал през сталинската съветска школа и неговата дума тежи сред партийната върхушка. Под неговото ръководство се извършва тотална трансформация на академичния живот. Започва изграждане на научни институти. Лицата с опозиционни възгледи са надлежно отстранени. Поведението и изказванията на всички се следят под лупа. С два поредни закона от 1947 и 1949 г. институцията е поставена под контрола на гържавно-партийната власт. Възстановено е старото име БАН, а в нейното устройство са внесени значителни промени. Академията придобива йерархична структура. В нейната основа стоят отделните институти, а над тях стои общоакадемично ръководство. То на свой ред е подчинено на Министерския съвет. На автономията е сложен край.

В периода 1949-1953 г. БКП поема активна политика спрямо академията, защото чрез нея разчита „да строи социализма“. Превъзпитанието на обществото в марксистки дух е възложено на хуманитарните и обществените науки. Природно-математическите и техническите науки се грижат за индустриализацията и усилването на аграрния сектор. Студената война тече и на БАН се разчита да подпомогне „отбранителната мощ на родината“. За институтите се отделят значителни средства и се привличат нови хора. Подборът е на всички нива. Старите учени са принудени изцяло да се съобразяват с марксизма. Сред младите се дава ход на партийните членове. Ръководствата на институтите са внимателно подбрани по критерия „лоялност“. Груба намеса на управляващите и атмосфера на подозрителност непрестанно съпътстват научния живот.

Размразяването след 1956 г. подобрява състоянието на академията. Новата управленска линия на БКП разчита, че в „борбата на идеологическия фронт“ е постигнала успех. Властите искат да демонстрират положителен облик на страната чрез нейните учени и академията получава повече контакти с международния научен свят. Мащабните гържавни инвестиции за академията започват да дават плод. През 60-те и 70-те години научните резултати растат главоломно. Съставът на БАН се променя силно. Броят на институтите и специалистите в природните и техническите науки вече надвишава в пъти тези от хуманитарния и обществения сектор. Лаборатории, изчислителни центрове и експериментални звена са ново лице на академията. Обсерваторията в Рожан, електронният калкулятор ЕЛКА и ядреният ре-

актор стават символи на успеха за БАН. Самата тя пък е символ на българския научно-технически прогрес. Научните дисциплини се умножават, настава роене на институти: непрестанно се отделят нови, все по-специализирани звена. При роенето са създадени дори две нови академии – селскостопанската и медицинската.

През 1968 г. начело на академията застава Ангел Балеvски, инженер-металург, придобил международна известност с нов метод за леене на метали с противоналягане. Остава на председателския пост до 1988 г. – две десетилетия, запомнени от мнозина с носталгия. Управлението му представлява „апогей“ в разрастването на академията. Балеvски заема важно място в апарата на БКП, но по нагласата си е технократ, а по характера си – сърдечен човек с ярко чувство за хумор. Той общува непринудено както с ре-

говите научни сътрудници, така и с „Първия гържавен и партийен ръководител“. Дипломатичността е ключът на успеха му като председател на станалата огромна академия в среда, където партийните „съображения“ прогължават да диктуват дневния ред.

През 1988 г. БАН има 122 самостоятелни научни звена и щатен състав над 15 хиляди души. Нейните издания, изобретения и патенти практически не може да се изброят. Държавата инвестира щедро в науката и дори идеологическият контрол вече не е така властен. Именно това време обаче историците ще нарекат „години на застоя“. Академията се оказва място за „удобно съществуване“, карриеризъм и маркиране на резултати. Добросъвестните сътрудници в институтите нерядко поемат върху себе си тежестта на „со-

Заглавната страница на издание за Софроний Врачански по повод 100-годишнината на новата българска печатна книга. Автор е А. Теодоров Балаан, книгата е издадена от Българското книжовно дружество в София през 1906 година. Изданието е част от фонда на сектор „Краеведение и книжовно наследство“ на Столичната библиотека.

циалистическия колективизъм“, докато други паразитират безнаказано. Ефективността и практическото приложение на изследванията спадат. БАН стига до ново изпитание в своята история: опасността да стане жертва на своя собствен успех.

За справяне със застоя започва да се действа по време на „перестройката“. През 1988 г. на председателския пост застава математикът Благовест Сендов – световноизвестен, безпартиен, макар и със здрава политическа опора от режима. Настроен е реформаторски, както са все повече от хората в академията. Очакванията за промяна са огромни, но каква ще бъде тя? На преден план изкрystalизира дискусиата за академичната свобода. Първоначално се говори за „платуризм на мненията“, постепенно се възцарява искането за демократизация на науката.

Целият дебат попада във вихъра на промените след 10 ноември 1989 г.

През 1989-1992 БАН се демократизира по същия неравномерен начин, по който се демократизира българското общество. Партийните организации на БКП, някогашни блястатели на системата, изчезват без следа. Академията възвръща своята автономия спрямо гържавата, заличена през 1949 г. Отделните институти повишават самостоятелността си за вземане на решения. В своя нов устав БАН издига високо знамето на парламентаризма, като постановява за главен орган на управление Общото събрание на учените. На мястото на предишното принудително едномислие се настанява остър конфликт на гледни точки за бъдещето на БАН. Позициите на учените в академията се разминават и

вътрешно помежду им, и външно с околната политическа среда. Опозицията срещу бившия режим възприема БАН като „комунистическа структура“, която следва да се разруши или да се реставрира като научен клуб. Промяната има съвсем конкретно материално изражение, което се стоварва като тежък удар върху академията. Бюджетът на БАН за 1991 г. е девет пъти по-малък от този за 1990-а. Уволненията на служителите, съкращенията и сливанията на научни звена стават неизбежни.

Мнозинството от академичната общност стига до съгласие, че академията няма да се върне към клубен формат. Започва борба за запазване на структурата от институти – да стане по-ефективна, като се очисти от комунистическото наследство, и максимално адекватна в международния научен живот. Принципът на новото ръководство е рефор-

мата да се извърши професионално, с научна компетентност и без политически пристрастия. Адаптацията протича трудно, неравномерно, с висока цена. През 90-те години броят на институтите е значително намален. Някои са изцяло закрити, а други със сродна дейност се сливат. Числото на работещите в тях се съкращава, заплатите са силно ограничени, намаляват средствата за материална база и практически изследвания. При всичко това БАН продължава да прави научни приноси. Навлиза системата на проектите, с които отчасти се компенсират недостигът на финансиране. Редица изследователски екипи успяват да постигнат резултатни международни сътрудничества.

Междувременно „невидимата ръка на пазара“ завладява съзнанието на политици и финанси-

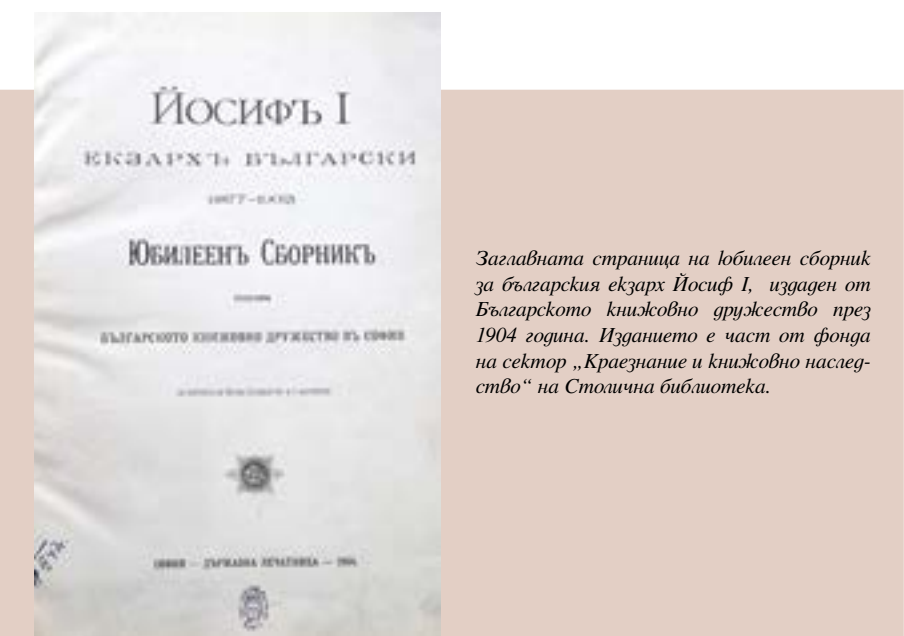
сти. От БАН се очаква да бъде „пазарно ориентирана“ и колкото е възможно да си осигурява сама пари. През 2010 г. настава член сблъсък между този род мислене и същността на научното познание. Финансовото министерство открито обвинява академията в тунейадство. Бездруго недостигът на бюджет е намален още повече. Учените в БАН излизат в дългосрочен неплатен отпуск. Някои напускат, други са съкратени, останалите утържат за пореден път с неясни надежди и свити сърца. Отново настават преговори, протести и реформи: сливания на институти, преименувания на научни звена, смени на ръководства. Предизвикан е международен одит, който безпристрастно показва, че в БАН има слаби места, но има и такива, които заслужават най-висока оценка.

Българската академия на нау-

ките надмогва и тази криза, поредната в дългата ѝ история. През последното десетилетие и половина тя се стабилизира, печели обществено доверие и най-важното – създава наука. Материалните трудности не са решени, но академията се справя въпреки тях. Какво ново въсъщност? Като гете Марин Дринов пасе овце с баща си. Васил Стоянов трябва да работи като хамалин и конегледач, за да получи средства за образование. Онова, което днес представлява БАН, е създадено от деца на сиромаси, въгъновени да постигнат успех заради една голяма идея. Същата идея, макар и по-различно изразена, и днес дава сила на академията да върви напред. „Ум царува, ум робува...“ Не е ли все пак това главното питане, а именно, как се употребява умът!

Букурещ, 17 септември 2024 г. Акад. Юлиан Ревалски и заместник председателят на Румънската академия акад. Мирчеа Думитру в библиотеката на Румънската академия, където се открива изложба, посветена на 200-годишнината от първото издание на „Рибен буквар“ на Петър Берон. Снимка: Бисер Тодоров, БТА

Заглавната страница на юбилеен сборник за българския екзарх Йосиф I, издаден от Българското книжовно дружество през 1904 година. Изданието е част от фонда на сектор „Крайзнание и книжовно наследство“ на Столична библиотека.

Проф. Марин Дринов: Езикът е духовната крепост на един народ

„Догде някоя народност държи в пренебрежение тези нравствени сили, не ги почита, не им дава възможност да се развиват и укрепват, колкото даровита да е тя, не може да се чака велика бъдещност за нея... Езикът е духовната крепост на един народ... Религията е един от най-големите двигатели на духовния живот на човечеството. За един народ, който се намира на такава степен на нравствено и умствено развитие, както е нашият, религията е първата и главната културна сила.“ Думите са на проф. Марин Дринов (1838-1906) – един от основоположниците на българската историография и основател на Българското книжовно дружество, днес Българска академия на науките (БАН).

Цялата му дейност показва голямото му родолюбие. Според Марин Дринов силата на един народ, какъвто е българският, се крие в неговата нравственост. Нравственост, в основата на която стоят интелигенцията, езикът, религията и силата на общественото мнение.

Страница от сборниче за проф. Марин Дринов, издадено от Българското книжовно дружество в София през 1906 година. Изданието е част от фонда на сектор „Краезнание и книжовно наследство“ на Столичната библиотека.

ОТ МЕСТНОТО УЧИЛИЩЕ ДО КЛАСНИТЕ СТАИ В РУСИЯ

Марин Дринов е роден на 20 октомври 1838 г. в Панагюрище. В семейството на Стоян и Мария Дринова се раждат още трима снове и шест дъщери. Братята му Найден и Пею Дринови са активни участници в подготовката и провеждането на Априлското въстание в Панагюрище. По стечение на обстоятелствата Марин Дринов остава настрана от революционното движение и поема по пътя на просветата и науката.

През 1852 г. Марин Дринов започва в местното четирикласно училище, което успешно завършва през 1855 г. Той е възпитаник на възрожденския учител, книжовник и участник в Априлското въстание Йордан Ненов, който го избира за свой помощник. В Панагюрище Марин Дринов завършва взаимното, а след това и класното училище.

Заедно с неразделния си приятел – възрожденския учител Нешо Бончев, Дринов става учител в

местното училище. Едва 17-годишни двамата развиват широка обществена дейност – събират и подготвят народни песни, четат руски книги, доставени на училището чрез Захари Княжевски, премахват използването в училище на поправителните средства – пръчката и фалангата. По настояване на Найден Геров, вицеконсул в Пловдив, панагюрци събират 4599 гроша за образованието на любимите си учители и ги изпращат в Русия, за да получат по-високо образование.

ИЗВЪН ГРАНИЦИТЕ НА РОДИНАТА

През 1858 г. 20-годишният Марин Дринов заминава за Киев, където живее в местния славянски пансион и учи в Духовната семинария. През 1861 г. се премества в Москва, където постъпва в Историко-филологическия факул-

тет на Московския университет – завършва през 1863 г. Скоро след завършването си Марин Дринов е нает като частен домашен учител в семейството на благородника княз Голицин, където остава до 1870 г. Той пътува много из

Европа – в Австро-Унгария, Италия, Франция и Швейцария. Има редкия исторически шанс да работи в архивите и музеите на Виена, Прага, Женева, Рим и Неапол в продължение на няколко години.

ПЪРВИ ТВОРЧЕСКИ ПРОЯВИ

Научното творчество на Марин Дринов е огромно и отразява интересите му към историческата наука, към въпросите на славистиката, литературната история, езикознанието и фолклора.

Първата му статия на български език „Страшни ли са за народността ни фанариотите и йезуитите“ е отпечатана през 1866 г. в няколко поредни броя на

изданията от Тодор Бурмов вестник „Время“. С това той поставя началото на серия от научни публикации, посветени на борбата на българския народ за извоюване на самостоятелна църква. Три години по-късно – през 1869 г., се появяват двата му значителни научни труда „Възгледи за произхода на българския народ и началото на българската история“, пряко свързан с историята

на българския народ и държава, и „Исторически преглед на българската църква от самото ѝ начало до днес“, издадени във Виена.

Марин Дринов е един от първите, които научно определят мястото на Паусий Хилендарски в историята на Българското национално възраждане чрез статията си „Отец Паусий, неговото време, неговата история и учениците му“.

ЗА ЗНАЧЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА ПРАВСТВЕНОСТ

Важен въпрос, който вълнува учения Марин Дринов, е въпросът за ролята на интелегенцията. Една от първите му статии по този въпрос се появява през 1868 г. в брой четвърти на вестник „Народност“. „Писмо до българската интелегенция“ е призив

към културно-просветните дейци да обединят усилията си и да ги насочат към защита на „националните нравствени интереси“ и към развитие на „нравствените сили“ на народа.

В него Марин Дринов пише, че за великото бъдеще на един на-

род не са достатъчни само надареност и способности, развити занаяти и стопанска дейност, а обществена дисциплина и ред, крепящи се на езика, вярата, народното образование, литературата и общественото мнение, които трябва да се развиват.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО

На 30 септември 1869 г. (12 октомври 1869 г. по нов стил) в Браила, Румъния, се учредява Българското книжовно дружество (бъдещата Българска академия на науките – БАН), на което в негово отсъствие Марин Дринов е избран за първи председател. Година по-късно първият ректор на Софийския университет – акад. Александър Теодоров-Балан, обосновава избирането му за първи председател, като казва: „Пресните още научни съчинения на Дринова, неговите още продължавани занятия с науката, предложенията му в писмото до

българските читалища за печатно издание, насъбрани по тяхно присвояване материали и ръкописи за живота и миналото на българския народ, познанството му с учени лица и дружества, особено в славянския свят, бяха свръхмерна препоръка за него пред събранieto в Браила, та то в негово отсъствие да го избере за главен деец в новооснованото Българско книжовно дружество.“

През 1873 г. Марин Дринов прави първата класификация на книжния фонд в библиотеката на Българското книжовно дружество, което след Освобождение-

то на България от османско иго през 1878 г. пренася дейността си в София. Марин Дринов е председател на Българското книжовно дружество до 1898 г., когато е избран за негов почетен председател. С протокол на главното събрание на Българското книжовно дружество от 10 ноември 1898 г. Марин Дринов е награден с Орден за граждански заслуги първа степен за обществените и научните си заслуги. През 1911 г. Българското книжовно дружество се преименува на Българска академия на науките.

ПРОФЕСОР В ХАРКОВ

През 1872 г. Дринов е приет за щатен стипендиант на Харковския университет със специализация в Москва. През 1873 г. защитава магистърска дисертация в Московския университет на тема „Заселението на Балканския полуостров от славяните“ и е избран за доцент. В нея той

излага тезата, че заселването на славянските племена на Балканския полуостров е дълъг неколковековен процес. През 1875 г. е избран за професор в Харковския университет. Съществена е работата му като етнограф и фолклорист за развитието на Харковското историко-фило-

логическо дружество, основано през 1877 г. Той активно участва в подготовката, предшествваща създаването на дружеството, на което е избран за секретар, а след това и за председател през 1890-1897 г.

В ПОЛЗА НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВНОСТ

Избухналото през 1876 г. Априлско въстание в България прекъсва университетската му дейност. По време на Руско-турската освободителна война (1877-1878) Марин Дринов се включва като съветник на главнокомандващия руските войски княз Николай Николаевич, а след това е зачислен към главната квартира на Дунавската армия като съветник на княз Владимир Черкасски по граж-

данско управление. След освобождението на София на 23 декември 1877 г. Марин Дринов е назначен за вицегубернатор на града. През май 1878 г. е назначен от княз Дондуков-Корсаков за управляващ Отдела на народното просвещение и на духовните дела. Под негово ръководство се възобновят учебните занятия в българските училища. Той изработва първите училищни устава и правилници,

както и първите учебни програми, грижи се за подобряването на материалното положение на учителите. На 19 август 1878 г. той издава Привременен устав на народните училища.

Марин Дринов участва активно и в изработването на Търновската конституция (1879). По негово предложение София е избрана за столица на Княжество България (3 април 1879).

В ПОМОЩ НА БЪЛГАРСКА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Марин Дринов е един от учредителите и първите дарители на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. На 15 август 1878 г. към него се обръща тогавашният полицмайстор в София А. К. Паул, който му съобщава, че желае да принесе своята помощ за образованието на българските младежи, като дари

частната си библиотека от 228 тома на Столичния съвет.

По инициатива на Марин Дринов на 28 ноември 1878 г. (10 декември по нов стил) се свиква съвещание на членовете учредители на Софийската публична библиотека, която на 5 юни 1879 г. е призната от първото Велико народно събрание в Тър-

ново (днешно Велико Търново) за Българска народна библиотека. На нея по-късно той завещава цялата си библиотека – 2670 тома, от които 1000 книги – филология и литература, 790 – по история, 180 – по етнография, и останалите – по археология, библиография, богословие, география, фолклор и изкуство.

ПОСЛЕДНИТЕ МУ ДНИ

През 1879 г. Марин Дринов се връща в Харков, където се отдава на научна работа. До 1903 г. ръководи Катедрата по славянознание

в Харковския университет, което го прави заслужил професор в университета до смъртта му на 28 февруари 1906 г. През април

1909 г. тленните му останки са пренесени в София от проф. Васил Златарски и поета Пенчо П. Славейков.

УВЕКОВЕЧАВАНЕ

Улица в централната част на родния му град Панагюрище и училище носят неговото име. В София, Кюстендил, Плевен и Варна също има училища на негово име. През 1938 г. са издигнати два бюста на проф. Марин Дринов в Борисовата градина и в Панагюрище, дело на скулптора Иван Лазаров. Българската академия

на науките (БАН) връчва почетен знак „Проф. Марин Дринов“ с лента и плакет „Марин Дринов“ за изключителен принос за развитието на българската наука.

Издателството на БАН, както и една от основните зали на Българската академия на науките също носят името на проф. Марин Дринов. От 1996 г. БАН

връчва награда за млади учени „Проф. Марин Дринов“. Центърът по българистика и балкански изследвания „Марин Дринов“ към Историческия факултет на Харковския национален университет „В. Н. Каразин“ и Институтът за исторически изследвания на БАН организират „Дриновски чествения“.

Българската академия на науките
в архива на БТА

София, 25 септември 1952 г. Сградата на
БАН. Снимка: Симеон Ненов, БТА

Новини за Българската академия на науките (БАН) присъстват активно в информационния поток на Българската телеграфна агенция (БТА) през годините. В архива на БТА откриваме стотици, дори хиляди новини, които отразяват развитието на академията през десетилетията. Чрез публикации от бюлетините и емисиите на агенцията можем да проследим някои от най-вълнуващите моменти от историята на научната институция – нейни емблематични открития и върхови постижения, приемането на нови членове в редиците ѝ, получените отличия или връчените награди на изявили се изследователи, академици или общественици – както от страната, така и от света.

В списание ЛИК поместваме акценти от малка част от новините за БАН, които БТА прави достояние на обществеността повече от век.

1908

От новина на БТА от Харков, на 9 март 1908 година, научаваме, че в университета се е състояло тържествено събрание „в чест на депутацията, изпратена от българското правителство за погребението на професор Дринов“. След това на депутатите е дадено време, в което се гържат речи с пожелания за „Добре дошли“ и за оценяване на заслугите на покойния професор Дринов. На следващия ден те напускат града и тръгват направо за България.

1938

На 18 октомври в салона на Академията на науките е „сказката на сър Роналд Сторс за живота на полковник Лауренс в Арабия“. Събитието е открито

с думи от английския пълномощен министър г-н Рендел. Сред гостите са пълномощните министри на Франция, на Съединените щати, Унгария, Чехословакия, Румъния, както и българският царски пълномощник в Лондон – г-н Момчилов.

* * *

На 25 октомври в Атина в академията на науките под председателството на краля се чества 100-годишнината на археологическото дружество в града. От страна на България поздравления поднася директорът на Археологическия музей в София г-р Велков. По време на заседанието са отличени и чужди учени, между които проф. Филов и г-р Велков.

* * *

На 27 октомври френският пълномощен министър г-н Рис-

теллобер дава в салоните на легацията официален обяд. Сред поканените са министърът на народното просвещение, ректорът на университета, директорите на Държавната и Университетската библиотека, директорът на Алианс Франсез и други. Сред гостите е и председателят на Академията на науките проф. Боздан Филов.

По време на обяда Ристеллобер връчва високи отличия, с които френското правителство награждава наши професори и културни дейци по случай недавнашната изложба на френската книга. Сред наградените с офицерския Кръст на почетния легион е и проф. Филов.

1942

На 11 януари Българското физико-математическо дружество и Италианският културен институт в България организират в залата на Академията на науките събрание под покровителството на министър-председателя и министър на Народното просвещение проф. Филов и на италианския пълномощен министър граф Маджистрати по случай 300-годишнината от смъртта на Галилео Галилей.

Граф Маджистрати открива събранието с реч, в която казва: „Тържественото събрание по случай 300 години от смъртта на Галилео Галилей и широката гласност по този повод в българския печат свидетелстват, че благородният български народ е винаги на първо място, за да отдаде почит на великите майстори на

науката и изкуствата от всяка епоха и от всяка страна.“

1944

В новина от 19 октомври се посочва, че окончателно е установена комисията по правописа при Министерството на народното просвещение, в което влизат представители на Академията на науките, университета, писателския съюз и отделни проявили се в тази област лица. Първото заседание на комисията ще бъде в събота – на 21-во число този месец, и ще бъде под председателството на директора на висшето образование и културните институти г-н Дим. Осинин.

1945

На 22 април Българската академия на науките и изкуствата провежда в Народния театър тържествено събрание по случай включването на диплома за провъзгласяването на регента Тодор Павлов за редовен член на Академията на науките и изкуствата – Философско-обществен клон.

На тържественото събрание присъстват регентът Цвятко Бобошевски, членове на Министерския съвет, членовете на Българската академия на науките и изкуствата, висши офицери, професорското тяло, видни общественици, приятели, познати и почитатели на регента Павлов, както и много граждани. Подпредседателят на Академията на науките и изкуствата

проф. Долапчиев представя новия редовен член на академията и произнася приветствено слово.

1947

В новина на БТА четем, че на общогодишно събрание, състояло се на 27 и 28 февруари, Българската академия на науките приема новия устав и бюджета си за 1947 година. Единодушно е избран и нов Управителен съвет на академията в състав: председател – проф. Тодор Павлов, подпредседател и председател на Обществено-философския отдел – проф. Н. Долапчиев, подпредседател и председател на Природо-математическия отдел – проф. Г. Нагжаков, научен секретар – проф. Ст. Казанджиев. Към Обществено-философския отдел принадлежат клоновете: Историко-филологически със секретар проф. Стоян Романски, Философско-правностапански със секретар проф. Михаил Димитров и Литературно-художествен със секретар проф. Иван Лазаров. Към Природо-математическия отдел принадлежат клоновете: Биологически със секретар проф. Д. Ораховац и Физико-математически със секретар проф. Любен Чакалов.

* * *

На общото годишно събрание на БАН, състояло се на 20 октомври, се утвърждава изборът на шестима членове за новите технически и химико-геоложки клонове при Природо-математическия отдел на академията, с

което се оформя създаването на тези клонове и започва тяхната дейност. За създаването на тези два нови клона е взето решение на последното общо годишно събрание на академията на 5 юли.

Утвърден е изборът на един редовен член и двама член-кореспонденти за химико-геоложкия клон и на трима член-кореспонденти за техническия клон.

Избраният за редовен член на химико-геоложкия клон е проф. Страшимир Димитров Георгиев.

* * *

В новина от 31 октомври откриваме информация за академик проф. Георги Нагжаков, ректор на Софийския държавен университет и подпредседател на Българската академия на науките – командирован е по решение на Академичния съвет за предстоящите големи научни манифестации, които ще се състоят през ноември в Париж с участието на представители на атомната физика от целия свят.

Повод за тия манифестации е деветгодишнината от смъртта на големия новозеландски физик Ръдърфорд, който през 1919 година пръв разбива изкуствено атомната ядка. Целта обаче е да се манифестира становището на учените физици от целия свят за военни цели.

1948

На 13 ноември в БАН се провежда тържествено събрание в

подкрепена на борбата на делегацията на Съветския съюз в ООН за разоръжение и мир. На събранията присъстват председателят на БАН академик Тодор Павлов, всички редовни и член-кореспонденти на академията, научните работници, сътрудници на академията, и др.

Академик Павлов открива събранията с кратко слово, академик проф. Дончо Костов изнася доклад, след което следват изказвания на академиците Николай Райнов, Методи Попов, Михаил Димитров, Цветан Кристанов, Георги Наджакоев и Георги Хлебаров. От научните работници се изказват Елена Савова и Елена Хлебарова. Накрая присъстващите гласуват резолюция, в която българските учени се обявяват против нова световна война, за разоръжаване и траен мир. Според тях „атомната енергия трябва да служи за израждане на човешката цивилизация и напредък, а не за оръжие“.

1949

На 3 септември в салона на БАН се провежда тържествено заседание на смесената българо-албанска комисия по приложение на културната спогодба между двете страни. На тържественото заседание присъстват председателят на Комитета за наука, изкуство и култура (КНИК) Карло Луканов, членовете на албанската подкомисия – помощник-министърът на просветата на НР Албания Шемси Тотозани и Нести Зото от политическата дирекция при Министерството на външните работи на НР Албания, членът на Постоянното бюро на НС на ОФ д-р Иван Пашов, подпредседателите на КНИК

Енчо Стайков и проф. Жак Натан, българският пълномощен министър в Тирана Георги Станкулов, представителите на висшите учебни заведения, културни институти, организации и др.

***

В заседанието на ВНС на 15 септември е докладван на първо четене законопроектът за Българската академия на науките. По него говори народният представител академикът професор Игнат Емануилов. Той изтъква, че въпреки постигнатите досега успехи БАН значително изостава от общия темп на нашето държавно, политическо, стопанско и културно развитие по своето устройство по отношение на кадрите, на плановете тематика и научните методи на работа. С новия законопроект се начертават целите и задачите на БАН, за да може тя да се развие в духа на социалистическото строителство и на цялостната народнодемократична, стопанска и културна политика на нашата страна. Законопроектът е гласуван и приет на първо четене.

***

На 16 септември в аулата на Агрономическия факултет са открити заседанията на Висшия съвет по земеделско научно-изследователско дело. В съвета участват представители на всички опитни институти и станции в страната, подведомствени на Министерството на земеделието и на Министерството на горите, представителите на държавните стопанства, на университетите в София и Пловдив, на Академията на науките и на Съюза на научните работници, както и висши служители при Министерствата на земеделието и Министерството на горите.

С реч на заместник-министъра на земеделието Т. Черноколев заседанията на съвета са открити.

След като прави преглед на огромното научно наследство на великия учен и бележит лекар, акад. Кристанов подчертава, че Авицена утвърждава своето господство в медицината в продължение на 7 века.

***

1952

На 24 септември е открита тържествената научна сесия на БАН и Съюза на научните работници в България, посветена на големия таджикски учен, лекар и философ Авицена по случай 1000-годишнината от рождението му. В Големия салон на академията присъстват, за да отдадат почит на безсмъртното дело на гениалния таджикски учен енциклопедист, видни обществени дейци, академици, научни работници, хора на изкуствата и културата и трудещи се.

Сесията е открита от председателя на БАН акад. Т. Павлов. А акад. Сава Гановски изнася доклад на тема „Авицена като философ, прогресивен учен и културен геец“.

„Мъчно е да бъде оценен оня огромен културен принос, който внесе Авицена в съкровищницата на световната култура“, казва акад. Гановски. По думите му историческата заслуга на Авицена пред световната цивилизация се състои в това, че той не само асимилира постиженията на науката от Изтока и Древна Гърция, но ги преработва критически и ги обогатява. През целия си живот той се бори против суеверието, тъмнотата и предразсъдъците, за истината и справедливостта, за науката.

Доклад на тема „Авицена като лекар и естествоизпитател“ изнася акад. Цветан Кристанов.

След като прави преглед на огромното научно наследство на великия учен и бележит лекар, акад. Кристанов подчертава, че Авицена утвърждава своето господство в медицината в продължение на 7 века.

На 26 септември пребиваващият в страната ни виден чехословашки учен проф. д-р Ярослав Хейровски посещава БАН. На срещата с управителните тела на академията и Съюза на научните работници в България проф. Хейровски поднася в дар на академията създадения в резултат на 30-годишната му научна дейност в областта на полярнографията уред полярскоп.

Председателят на БАН акад. Тодор Павлов изказва голяма благодарност за поднесената дар – ценна придобивка за нашата наука и стопанство.

1955

През лятото у нас гостува делегация от китайски селскостопански научни работници, които посещават Института по растениевъдство при БАН.

Зам.-директорът на института проф. Райна Георгиева, член-кореспондент на БАН, приветства гостите и подчертава, че все повече се задълбочават и разширяват културните връзки между научните работници от нашата страна и великия Китай. Проф. Георгиева запознава гостите с устройството, организацията и научноизследователската работа на Института по растениевъдство. Тя изтъква, че в института са постигнати редица успехи, които имат важно значение както

Страници от Устава на Българското книжовно дружество, издаден в Браиля през 1896 г. В печатницата на х. Д. Паничков. Изданието е част от фонда на сектор „Креазание и книжовно наследство“ на Столичната библиотека.

Първата страница от книжка първа на Периодическото списание на Българското книжовно дружество, издадено през 1870 г. в Браиля. Изданието е част от фонда на сектор „Креазание и книжовно наследство“ на Столичната библиотека.

София, 9 октомври 1952 г. Студенти разглеждат експонати от изложбата в БАН по повод 1000 години от рождението на Авицена.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

София, 17 юли 1952 г. Биологичен институт при БАН.
Снимка: Людмила Костов, БТА

София, 8 юни 1952 г. Началникът на Института по експериментална медицина при БАН д-р Пасков прави опити за условните рефлексии на кучетата.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

за селскостопанската практика, така и за по-нататъшното развитие на науката.

Водачът на делегацията проф. Сун Шао-Цун, ректор на Пекинския селскостопански университет, благодари за сърдечното посрещане.

* * *

На 8 юли е организирана вечер, посветена на творчеството на народния поет Иван Вазов по-случай 105-годишнината от рождението. Техническият научен сътрудник в Института за българска литература при БАН Милка Марковска прочита доклад за живота и творчеството на Иван Вазов. Тя подчертава, че литературното дело на Вазов, най-изтъкнатия български поет, писател и драматург, представлява важен етап в развитието на нашата национална култура. По думите ѝ той е „надарен с тънък и верен усет към езика“ и допринесъл „много за развитието и обогатяването на българския книжовен език“.

В края на вечерта артисти от Народния театър „Кръстьо Сарафов“ изпълняват богата художествена програма от творби на народния поет.

* * *

На 23 юли за Париж заминава акад. Асен Хаджиолов – научен секретар на БАН. Той ще вземе участие като представител на академията в VI международен конгрес по анатомия, който се провежда от 25 до 30 юли във френската столица.

1956

На 3 август в бюлетина „Международна информация“ се цитира новина на ТАСС от Чернигов, която съобщава, че е завършил първият етап от работата на археологическата експедиция, организирана от академиите на науките на СССР, Украйна и България. Кореспондентът на ТАСС беседва с ръководителя на експедицията – изследователя на древна Русия, член-кореспондент на Академията на науките на СССР В.А. Рибцков. Той съобщава: „Преди две години ние започнахме разкопки на старинни славянски селища в България. Сега заедно с българските учени продължаваме археологически изследвания в Украйна – по реките Десна и Рос.“ Според програмата изследванията ще продължат много години. Особен интерес представлява Чернигов. В далечни времена той е бил столица на обширна територия, която се е простирила по левия бряг на Днепър, Дон и сегашния Кубан.

1957

Как научни работници от БАН подпомагат кооператорите от Ломска околия, четем в БТА на 20 септември. От новината от деня разбираме, че пшеницата и царевичата заемат близо 70 на сто от цялата обработваема площ в околията. От 1953 година научни работници от БАН провеждат опити в кооперативните стопанства за установяване на най-подходящите сортове и агротехника за отглеждането на тези култури.

Положителните резултати от проведените от научните сътрудници при БАН опити се

популяризират нашироко сред кооператорите и се внедряват смело в практиката. Благодарение на сътрудничеството между научните работници и кооператорите добивите от пшеница се увеличават всяка година.

* * *

На 21 октомври за ГДР заминава делегация на Президиума на БАН, водена от главния научен секретар Николай Стоянов. Делегацията ще води преговори за подписване на спогодба и план за прилагането ѝ през 1958 година за научно сътрудничество между Българската академия на науките и Германската академия на науките в Берлин.

* * *

На 3 декември гостуващата в нашата страна делегация на академията на Румънската народна република начело с акад. Петре Константиnescу-Яш има редица срещи с представители на БАН. В тези срещи едностранно се констатира, че тясно сътрудничество между Българската академия на науките и Академията на науките на Румънската народна република е крайно необходимо за решаване на редица научни и научно-приложни проблеми, интересувачи живо и двете страни.

Набелязани са задачите, които предстои да бъдат разработвани от двете академии, а също така са разгледани и подготвени въпросите, свързани с предстоящото подписване на цялостното споразумение за научно сътрудничество между двете академии.

1958

На 8 октомври в един от салоните на хотел „Балкан“ е подписано съглашение за научно сътрудничество между Българската академия на науките и Унгарската академия на науките (УАН). То предвижда координиране на научните изследвания по най-важните проблеми, провеждане на съвместна научна работа по теми, които представляват взаимен интерес, и оказване на научна помощ. Двете академии ще си разменят научни работници за съвместно провеждане на научно-изследователска работа, ще обменят опит, а също така научна литература и информационно-справочни материали.

Съглашението за научно сътрудничество между БАН и УАН е подписано от заместник-председателя на БАН Сава Гановски и от акад. Ерик Молнар, член на Президиума на УАН.

* * *

През октомври ще се проведе тържествено честване на 120-годишнината от рождението на видния български историк, славист и просветен деятел проф. Марин Дринов, четем в новина от 9 октомври. В нея се посочва още, че Марин Дринов има големи заслуги към родната наука. Той е първият български историк, който поставя издирването на средновековното минало на народа ни на научна основа. Основател е на Българското книжовно дружество през 1869 година в Браила, което се превръща в научен център за изучаване на българската история, литература и етнография.

В чест на 120-годишнината от рождението на Марин Дринов

ще бъдат проведени тържествени събрания в София и в родното му място – Панагюрище. За организиране на тържественото честване се създава юбилеен комитет под председателството на министъра на просветата и културата Ж. Живков. В комитета участват представители на БАН, Софийския държавен университет, научни институти и обществени организации.

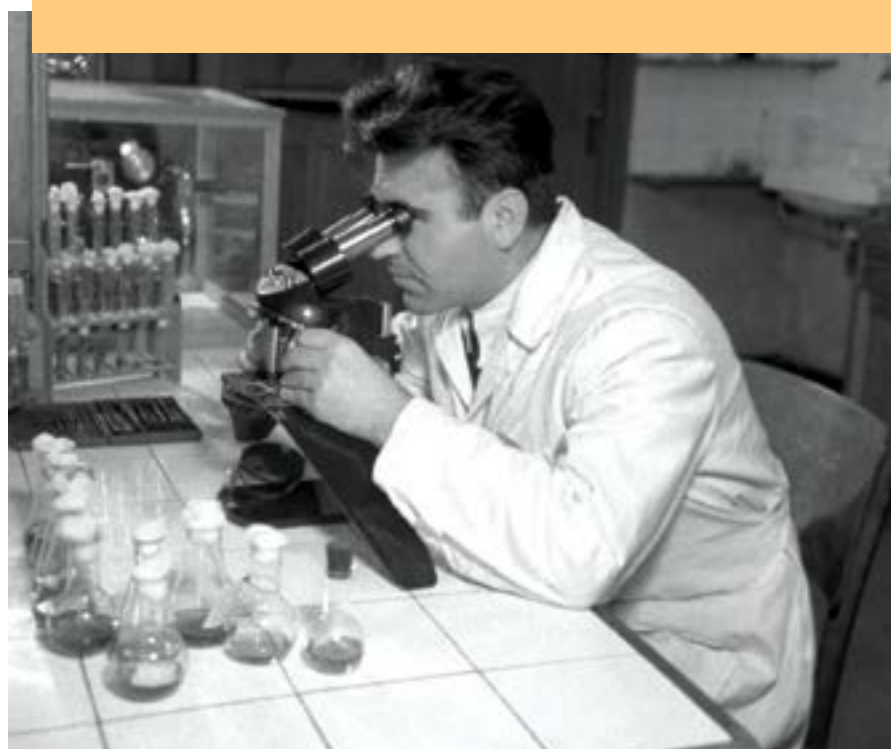
1959

На 24 ноември в салона на БАН започва петдневна конференция на морфолозите в България, организирана от Отделението за биологически и медицински науки, Института по морфология при БАН, катедрите по анатомия, хистология и ембриология при висшите учебни заведения.

Конференцията е открита от заместник-председателя на БАН акад. Христо Даскалов.

Акад. А. И. Хаджиолов – директор на Института по морфология при БАН, изнася доклад за състоянието и задачите на морфологическите науки в България. По думите му много от постиженията на нашите учени в методическо, теоретическо и научно отношение са намерили положителна оценка у нас и в чужбина.

На тази първа по рода си у нас конференция на морфолозите са предвидени 50 доклада за представяне в областта на цитологията, цитохимията, анатомията и антропологията, ембриологията, сравнителната хистология и други.

София, 3 януари 1953 г. Младши научен сътрудник Петър Павлов изучава стадийното развитие на пшеницата във Физиологичния отдел на Централния изследователски институт. Снимка: Виолета Попова, БТА

1960

На 19 февруари в столицата е подписан план за изпълнение на културната спогодба между Народна република България и Народна република Албания през 1960 година.

В плана се предвижда още по-голямо разширяване на културните връзки между двете страни. Българската академия на науките и Държавният университет в Тирана ще обменят опит по организиране на научната работа и подготовката на кадри и ще си разменят научни издания, материали по най-важните проучвания и дискусии в областта на природните и обществените науки.

***

На 22 февруари за Китайската народна република заминава делегация на Българската академия на науките, водена от заместник-председателя на БАН член-кореспондент Любомир Кръстанов. Делегацията ще подпише план за научно сътрудничество между Българската академия на науките и Академията на науките на Китай за 1960 година.

***

От две-три години в Морфологическия институт при Българската академия на науките се работи върху проблема за трансплантацията на тъкани в организма, пише в новина на БТА от средата на март. Постигнатите досега резултати са ценен принос за биологията и медицината. С оригинална методика, разработена в института, се

София, 8 юни 1952 г. Биологично изпитване на сърдечните средства върху жаби от сътрудничките на Институт по експериментална медицина при БАН Славка Атанасова и Берта Каменова. Снимка: Симеон Ненов, БТА

посочва възможността за угължаване живота на присагената тъкан в организма и изучаване в експериментални условия промените, които настъпват в тези тъкани. Тези ценни изследвания представляват голям интерес при трансплантационната хирургия и трансфузията на костен мозък при лечение на лъчевата болест и други заболявания на кръвта.

***

На 20 декември на среща с народните представители акад. Христо Даскалов говори за ролята на науката в успешното изпълнение на народностопанския план и реализирането на бюджета. „Както е известно – казва той, – в последно време станаха събития от важно значение за науката, които определена ней-

ното по-нататъшно развитие. Това бяха докладът на другаря Тодор Живков пред Третата сесия на Народното събрание, в който за науката бе отделено значително място и се определиха нейните главни задачи и насоки, и Постановлението на ИК на БКП и Министерския съвет за по-нататъшното развитие на българската наука и повишаване нейната роля в социалистическото строителство.“ Даскалов допълва, че в тези партийни и правителствени документи са набелязани основните проблеми, които стоят за разрешаване пред нашата наука и преди всичко пред Българската академия на науките. В съгласие с препоръките, направени в доклада на Тодор Живков още през 1959 година, научният план на БАН се ревизира, като се изработва централен научен план на академията, в който се включват научни проблеми

с важно теоретическо и стопанско значение. По-късно тези проблеми са включени в държавния научен план, изработен под ръководството на Държавния съвет за наука и БАН и утвърден от Министерския съвет. Изработването за пръв път у нас на държавен научен план, в който са включени 48 важни и основни научни проблеми, имащи най-важно значение за социалистическото строителство и за науката, представлява важна крачка напред и съществено научно-организационно постижение.

Акад. Христо Даскалов се спира на по-съществените постижения на институтите на БАН и запознава народните представители с приноса им в развитието на родната наука. Той отбелязва, че при съвременното развитие на науката не е възможно да се върви напред без голям брой висококвалифицирани

научни кадри и без богатата експериментална база на научните институти, като посочва примери от практиката на други страни в това отношение.

1961

На 27 ноември в Букурещ е подписан договор за научно сътрудничество между Българската академия на науките и Академията на науките Румънската народна република. От наша страна договорът е подписан от академик Любомир Илиев, главен научен секретар на БАН, а от румънска страна – от академик Малински.

Договорът предвижда сътрудничество между двете академии не само в областта на обществените и историческите науки, но и в областта на точните и естествените науки.

Вечерта посолството дава коктейл в чест на делегацията на БАН. На срещата присъстват освен ръководството на румънската академия много ръководители на секции в научните институти, както и висши служители от Министерството на външните работи на Румънската народна република. Събитието преминава при най-приятелска задушевна атмосфера.

1962

На 21 и 22 септември Т. Цолов изнася доклад в Народно събрание по някои въпроси, свързани с ускоряването на техническия прогрес на родното стопанство. Той търси отговор и ва въпроса какви са основните проблеми, разработени в документа за подобряване на гържав-

ното ръководство в областта на науката и техническия прогрес, разширяване и укрепване на научно-изследователската и проектно-конструкторската работа. Според него важна роля за ускоряване развитието на нашата наука и за повишаване на нейната роля е по-тясното ѝ свързване с практиката. „Сега в страната има 31 научни институти към БАН и 24 към Академията за селскостопански науки, 21 технически отраслови научноизследователски институти и 22 висши учебни заведения“, казва Цолов. По думите му много сериозно внимание ще се отдели за по-нататъшното укрепване на работата на БАН и на отрасловите научноизследователски институти за разширяване на научно-изследователската работа. Това произтича от обстоятелството, че науката все повече се превръща в непосредствена производителна сила на обществото. Според Цолов се предвиждат мерки, които целят да се засили ролята на БАН по отношение най-важните научно-технически проблеми в областта на физиката на твърдото тяло, на електрониката, автоматиката, машиностроенето и други сфери, тясно свързани с ускоряването на техническия прогрес в народното стопанство. За целта се предвижда да се създадат шест нови научни институти: Институт по електроника, Институт по високомолекулни съединени, Институт по електрохимия и корозия, Институт по автоматика и телемеханика, Институт по машиностроене и металознание.

***

В новина от 27 септември четем, че за да се подобри дейността на БАН, свързана с разреша-

ването на най-важните научни и научно-технически проблеми за развитието на народното стопанство и техническия прогрес в страната, към досегашните отделения за физико-математически, химически и технически науки да се създават допълнително нови институти и секции.

В отделението за физически и математически науки през 1963 година се създават два институти: Физически институт с атомна научноекспериментална база и Институт по електроника. А на основата на Изчислителния център през 1965-1966 година при БАН се планира да се създаде самостоятелен Републикански изчислителен център.

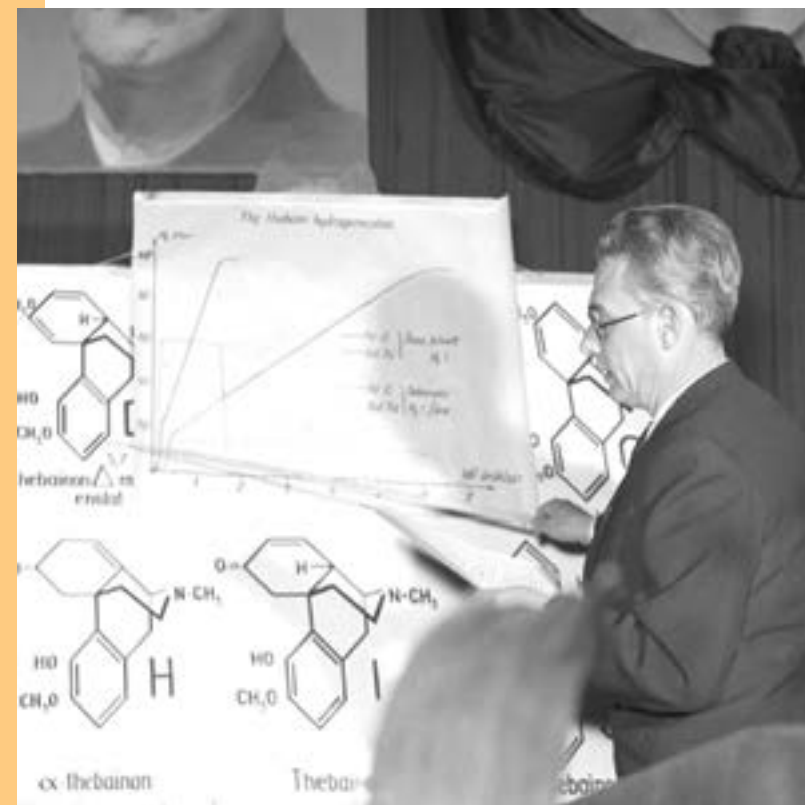
В отделението за химически науки на основата на секция „Химия на високомолекулните съединения“ от Института по органична химия ще се създаде Институт по високомолекулни съединения. А на основата на секцията „Електрохимия“ от Института по физикохимия ще се създаде Институт по електрохимия и корозия.

В отделението за технически науки от Института по енергетика ще се създаде Централна лаборатория по енергетика към БАН.

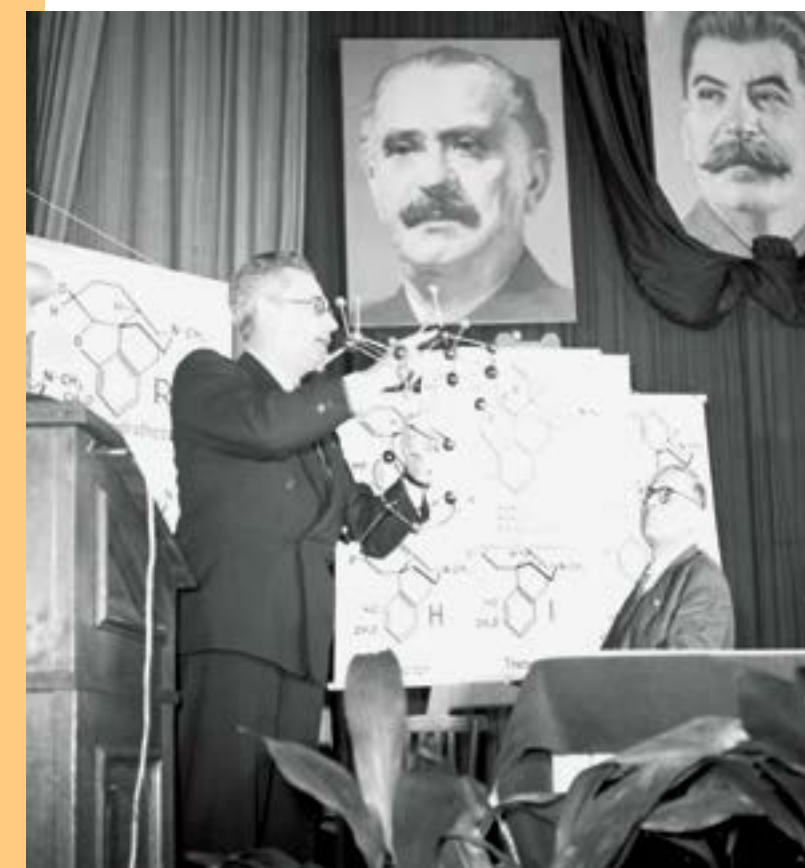
На основата на самостоятелната секция „Автоматика и телемеханика“ ще се създаде Институт по автоматика и телемеханика. Ще се създаде и Институт по машинознание и металознание. А Институтът по водно стопанство и строителство се разделя на две: Институт по техническа механика и Институт по водни проблеми.

1963

На 2 април в столицата е открита петдневна сесия на Гео-

София, 27 март 1953 г. Встъпителна лекция „Получаване и превръщане на алкалоидите в мака“ на член-кореспондента на БАН проф. д-р Режчо Богнар пред пълната аудитория на академията. Снимка: Рачо Стоянов, БТА

логическия институт при БАН. Интересът към сесията, която съвпада с 15-годишнината от основаването на института, събира в Големия салон на Академията много научни работници – геолози, хидрогеолози, инженер-теолози и други специалисти. Тук е и председателят на БАН акад. Любомир Кръстанов, а встъпително слово изнася директорът на Геологическия институт акад. Еким Бончев.

По време на заседанията, които ще се проведат с отделните секции на института, ще бъдат изнесени общо над петдесет научни доклади и съобщения по проблемите на геохимията, минералогията, петрологията, генезиса на полезните изкопаеми, геотектониката, стратиграфията, инженерната геология и хидрогеологията.

***

На 5 септември БТА съобщава, че акад. Асен Иванов Хаджиолов – директор на Института по морфология на БАН, е избран за член-кореспондент на Международната академия на науките със седалище в Париж.

***

„Тези дни излезе от печат първият том на „Кратка българска енциклопедия“, издание на БАН, която ще бъде отпечатана в пет тома. Енциклопедията е предназначена за най-широк кръг читатели“, пише в новина от 28 ноември.

Общо в изданието ще бъдат поместени 27 000 статии от всички области на знанието и културата, както и много снимки, рисунки, карти и др. В съставянето на този първи по рода си значителен труд участват около 1500 български учени.

Новата българска енциклопедия отразява настъпилите коренни общественно-политически и социални промени в света. Тя запознава читателя със съвременните епохални открития и постижения на науката, техниката и културата. Дават се сведения и за живота и дейността на видни български общественици, учени, дейци на литературата и изкуството и борци за свободата на народа.

1964

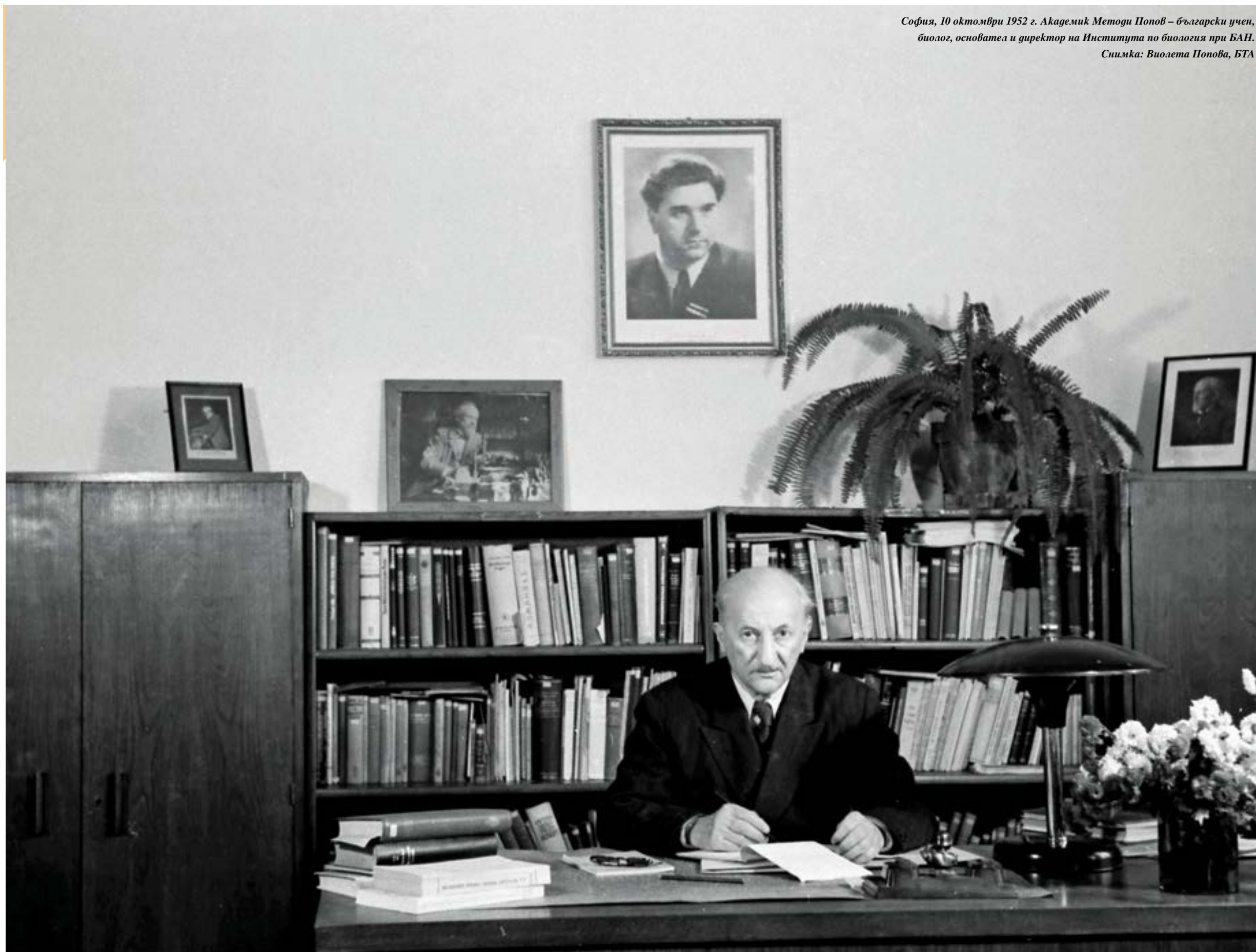
Към Българската академия на науките е създаден научноизследователски институт по балканистика, който ще има за задача научното разработване и правилното изясняване на миналото и взаимоотношенията между балканските народи, четем в новина от 29 януари. За директор на института е определен старши научният сътрудник Николай Тодоров.

Едни от основните проблеми, които ще бъдат разрешавани от института, са проучване историята на националноосвободителните движения на балканските народи и по-специално антифашистката борба на балканите преди и по време на Втората световна война. Въз основа на езикови, етнографски и други материали ще се изследва произходът на древното балканско население и др. Чрез дейността си институтът ще съдейства за сближаването на балканските народи.

* * *

На 9 ноември 1961 година в Атомната научноизследователска база при Физическия институт на БАН е пуснат в действие

София, 10 октомври 1952 г. Академик Методи Попов – български учен, биолог, основател и директор на Института по биология при БАН.
Снимка: Виолета Попова, БТА

първият български атомен реактор, създаден с помощта на Съветския съюз. Във връзка с тази годишнина на 23 октомври се провежда пресконференция с представители от Съюза на българските журналисти, които се запознават с устройството на реактора и с научните лаборатории. След това те беседват със заместник-директора на Физическия институт с АНЕБ при БАН проф. Саздо Иванов и с научни работници. Подчертава се, че сега атомният реактор е не само база за голяма научноизследователска и експериментална дейност, но в него се получава вече наше производство радиоактивни изотопи, които преди са внасяни от чужбина.

1965

В новина от началото на февруари се съобщава, че в Института по органична химия при БАН

успешно е разработен метод за получаване на човешки фибриноген, свободен от плазминоген. Направените изследвания показват, че новият препарат може успешно да се използва в клиничното и поликлиничното лечение при ранното установяване на ревматизъм. Вече е произведено достатъчно количество от този препарат за нуждите на Научноизследователския институт по епидемиология и микробиология и за Института по хематология. Той ще се използва за определяне на активността на препарати от стрептокиназа, урокиназа, на човешки плазми и други.

* * *

На 4 февруари в БАН е подписан план за научно сътрудничество между Българската академия на науките, Българската академията на селскостопанските науки и Академията на науките на Република Куба за 1965-1966

година. В него се предвижда на шите две академии да изпратят в Куба няколко специалисти за оказване на съдействие в областта на фитовирусологията, фитопатологията, ентомологията, нематологията, екологията и фитохимията. Академията на селскостопанските науки ще приеме у нас кубински научни работници за специализация в областта на селскостопанските науки.

Планът е подписан от българска страна от заместник-председателя на БАН акад. Владимир Георгиев и от акад. Павел Попов – секретар на Отделението за растениевъдство при АСН, а от кубинска страна – от проф. д-р Хулио ле Риверанд – заместник-председател на Академията на науките на Република Куба.

* * *

На 17 февруари е обявено, че видният български учен езиковед акад. Владимир Георгиев, заместник-председател на БАН, е избран за член-кореспондент на Френската академия на науките и литературата.

* * *

На 20 май в София е подписана първата спогодба за научно сътрудничество между БАН и Националния център за научни изследвания в Париж. Тя предвижда размяна на научни работници през 1965 и 1966 година за обмяна на опит, специализация и научна работа, дава възможност за съвместно разработване на научни

София, 5 октомври 1952 г. Национална конференция в Големия салон на БАН. Снимка: Рачо Стоянов, БТА

проблеми от взаимен интерес и урежда въпросите на книгообмена и сътрудничеството между издателствата на двете научни институции.

Спогодбата е подписана от българска страна от акад. Владимир Георгиев – заместник-председател на БАН, а от френска страна от проф. Фернанд Гале – заместник-председател на Националния център за научни изследвания, и от акад. Мишел Лъожьон – пълномощник на центъра.

В разменените поздравителни слова е подчертано, че научната спогодба слага началото на планово и регламентирано сътрудничество между науката от двете страни. Изразено е пожелание това сътрудничество все повече да се разширява и да укрепва.

* * *

В новина от 26 ноември се посочва, че председателят на БАН министър акад. Любомир Кръстанов е избран за почетен член на Чехословашката академия на науките като признание на неговите заслуги в развитието на метеорологията и за изтъкнати негови научни постижения. Акад. Любомир Кръстанов получава и почетна диплома.

1966

В края на октомври в Будапеща е подписан план за научно сътрудничество между академиите на науките на България и Унгария за 1967-1969 година. Новият план предвижда сътрудничество между двете академии, разширява темите на съвместните изследвания и значително увеличава броя на научните командировки от двете страни.

1967

В началото на март се провежда Годишно-отчетно събрание на БАН. Доклада на президиума на БАН за постиженията на академията през 1966 година изнася главният научен секретар акад. Любомир Илиев. Той посочва някои от най-ярките постижения през отчетния период, резултат на упоритата работа на сътрудниците на институти при БАН, обхващащи почти всички области на научната мисъл – физико-математическите, геофизическите, химическите, техническите, биологическите, медицинските и обществените науки.

Във връзка с международното научно сътрудничество на БАН е посочено, че през последните десет години са създадени реални и изгодни условия за още по-голямо разширяване на двустранното и многостранното сътрудничество между БАН и академиите на социалистически страни, както и на връзките с научните институти на западните страни. Сключени са спогодби например с Британското кралско дружество, с Националния съвет за научни изследвания в Италия и др.

* * *

В новина от месец май научаваме, че Институтът за български език навършива 25 години. Той е основан през 1942 година по почина на акад. Ст. Романски като служба за български речник и е един от най-старите научни институти в БАН. Идеята за съставяне на основен речник на български език се е породила още преди Освобождението с основаването на емигрантското Българско книжовно дружество

в Браила през 1869 г., но поради редица причини дълго време не е осъществена. Едва началото, поставено от акад. Ст. Романски на 15 май 1942 година, се оказва жизнено и щастливо.

През 1949 година институтът се преименува в Институт за български език. За кратко време той става най-големият център за езиковедска работа у нас. В неговите 6 секции се разработват редица основни въпроси, осъществяват се важни задачи. Съставен е речник на българския език, гуалектен атлас, правописен речник и груги. Най-значителният завършен труд на института, който има голямо значение за нашата езикова наука и практика, е третият речник на съвременния български книжовен език, изработен от колектив под ръководството на акад. Ст. Романски.

* * *

През юли за член на Академията на Есперанто е избран видният български есперантист д-р Ст. Джуджев, известен музиколог и фолклорист, професор в Държавната консерватория. По този начин от определените 8 места за представители на славянските езици в есперантската академия две се заемат от българи.

1968

На 25 януари БТА публикува информация за двадесетгодишнината на Института за история при БАН. Той е един от най-старите академични институти. Неговото първично звено е създадено в края на 1947 година, когато в БАН е учредена Комисия за издаване на гръцки и латински

извори за българската история. Следващите години институтът се оформя вече като истинска научноизследователска база. При него са създадени осем секции – за най-нова и нова история на България, Възраждане, стара и средновековна българска история, обща история, научна информация, библиография и документация, както и комисия за методология и историография.

В края на януари българските учени историци с гордост отбелязват двадесетгодишния юбилей на своя институт. По този случай в Големия салон на БАН се организира юбилейно тържество.

* * *

През април научаваме, че служба „Енциклопедии“ при БАН работи по подготовка на две нови български енциклопедии. След излизането в началото на 1969 година на петия и последен том на „Кратка българска енциклопедия“ през 1970 година ще бъде пусната от печат новата еднотомна „Енциклопедия А-Я“. Тя ще има подчертан справочен характер и ще задоволява най-широк кръг читатели. В нея ще бъдат поместени около 22 000 статии.

Подготвя се още една наша енциклопедия – „България“, която ще бъде разширено продължение на кратката енциклопедия и ще съдържа материали само за нашата страна. Тя ще излезе в четири тома с богат илюстриран материал.

* * *

През настоящата година БАН и Чехословакската академия на науките ще отбележат плодотворно десетилетие в своето

сътрудничество, четем в БТА в края на април. Преди 10 години е подписано първото съглашение, което дава възможност за разгръщането на широка програма от мероприятия между академичните на двете страни, размяна на научни работници, участие в конгреси и др. Въз основа на съглашението през последните години се увеличава значително общият срок на взаимните гостувания на научни сътрудници за обмяна на опит, специализация и за съвместни изследвания. Освен това непрекъснато се разширяват тематиката и броят на съвместно разработваните научни задачи.

* * *

На 18 май за Москва заминава наша делегация, водена от заместник-председателя на Държавния комитет за наука и технически прогрес Веселин Беломъжов, за да вземе участие в международния симпозиум по управлението, планирането и организацията на научните и техническите изследвания. Членовете на нашата делегация – доц. Ангел Чаушев, първи заместник-министър на народната просвета, акад. Любомир Илиев – заместник-председател на БАН, академик Иван Стефанов, проф. Атанас Лютов, проф. Георги Стефанов и др. Те ще изнесат 10 доклада на симпозиума.

1969

В началото на януари четем в БТА, че за отбелязване едновековното съществуване на БАН през юбилейната 1969 година издателството на академията ще пусне от печат няколко големи

издания. Ще излязат поредица за най-крупните научни приноси, не загубили своето значение и досега, за починали видни български учени, членове на академията. Представлява интерес тритомното юбилейно издание „Сто години Българска академия на науките 1869-1969. Учени и творби. Библиографски справочник“. Освен това ще бъде отпечатана специална книга за организацията и структурата на БАН с данни за всички нейни институти, за тяхната история, научна дейност и постижения, както и книгата „100 години библиотека на БАН“.

Във връзка със 100-годишнината на нашето най-голямо научно учреждение издателството на БАН ще уреди и изложби у нас и в Москва, Варшава, Краков и други чуждестранни университетски градове.

* * *

На 29 септември се навършат 100 години от основаването на Българското книжовно гружество в Браила – Румъния, което през 1911 година се преименува в Българска академия на науките, припомня новина на БТА от септември.

Създадена в мрачните години на робството през 1869 година, тази първа научна организация на българския народ си поставя родолюбивата задача да разпространява всеобщото просвещение у българския народ и да му показва пътя към неговото вещественно обогатяване. Основни цели на гружеството са изучаването на българския език и книжовност, историята, фолклора и бита на народа, подпомагане духовното израстване на народа и подготовката му за решителна борба.

След Освобождението през

1879 година Книжовното гружество се премества в София и възобновява дейността си. 33 години по-късно то приема нов устав, преименува се в Българска академия на науките и си поставя задача „да извършва и да поддържа самостоятелни издирвания в областта на науката“.

Името на българската наука утвърждават видни учени като историците Марин Дринов и Васил Златарски, езиковедите Александър Т. Балан, Любомир Милетич, Беню Цонев, Стефан Младенов, литературните историци Иван Шишманов, Боян Пенеф, Йордан Иванов, първите геолози, географи, ботаници, зоолози, медици, математици, физици като Георги Бончев, Стефан Ватев, Атанас Иширков и други, които са допринесли за научното осветляване на българската история, език и книжнина и за издигане авторитета на България пред световната културна общественост.

Винаги през всички периоди на бурната ни история името на Българската академия на науките е било свързано с най-прогресивните идеи на епохата и с революционните традиции на българския народ.

* * *

БТА припомня и че библиотеката на БАН навършва един век. Тя е основана през 1869 година и е най-старото и най-богато хранилище на научна литература в страната. Тук се пазят изключително ценни стари славянски и български ръкописи, сред които „Енински апостол“ от XI век, „Софийски псалтир“ от XIV век, „Цветен триод“ от XVI век и други. Собственост на библиотеката са 108 лични архиви на видни български учени, общественици, писатели, а също на Кон-

София, 16 септември 1952 г. Академик Скрябин, част от съветската културна делегация, говори за успехите на съветската медицина в Българската академия на науките.
Снимка: Рачо Стоянов, БТА

стантин Иречек и Феликс Каниц.

В момента библиотеката поддържа книгообменни връзки с 3018 научни учреждения от 90 страни. Само през миналата година тя е получила от академици, институти и научни гружества на СССР, САЩ, Англия, Италия, Франция, Швеция, някои африкански страни над 32 хиляди периодични издания и е изпратила 37 хиляди.

Към библиотеката работи Център за научна информация и документация, който издава десетки реферативни бюлетени, каталози и библиографски материали на различни езици.

* * *

БТА припомня също, че Българското академично книгоиздаване води своето начало още от самото създаване на Българското книжовно гружество през 1869-а в град Браила. Уставът на гружеството поставя като задача разпространението на просвета сред българския народ чрез публикуване на исторически,

езикови и фолклорни материали, които да представят на другите народи националните ни добродетели и славното историческо минало. Отпечатан преди един век, той поставя началото и на българското академично книгоиздаване. Година по-късно излиза книжка първа на „Периодическо списание на Българското книжовно гружество“, от което го Освобождението през 1878 година се появяват дванайсет книжки и няколко притурки. В тяхното списване участват Марин Дринов, Васил Друмев, Нешо Бончев и други големи наши книжовници. Още тези първи издания подчертават усилията на своите автори да разнообразяват тематиката, застъпвайки различни клонове на науката, да предоставят място и на чуждестранни учени.

След 1911 година, когато гружеството се преименува в Българска академия на науките, издателската дейност се разширява значително. От 1913 година започва да излиза „Сборник на Българската академия на науките“ в

две поредици: природо-математическа и историко-филологическа и философско-обществена. В тях се отпечатват основните трудове на българските учени. Започват живот и много други списания. Докато за 40 години от основаването на дружеството до 1910 година са подготвени около 100 заглавия, то през следващия период от 1911 до 1944 година БАН отпечатва около 250 отделни издания.

Широки възможности за развитие на издателската дейност БАН получава в годините на народната власт. Създаден е висш орган за ръководство – редакционно-издателски съвет, построено е академично издателство и печатница. Днес то представлява голямо за българските мащаби научно издателство.

Характерни за издателството на БАН са публикациите на крупни фундаментални изследвания, юбилейни сборници, посветени на забележителни годишнини от нашата история и култура, на голени научни конгреси, симпозиуми, конференции, все повече трудове се отпечатват изцяло на чужди езици.

***

За тържествата по случай 100-годишнината на Българската академия на науките в София продължават да пристигат делегации на академиите на науките на социалистическите страни, чуждестранни научни институти, както и делегации и учени от различни краища на света, пише БТА на 30 септември. През деня пристига делегацията на Академията на науките на Румъния, водена от председателя на Академията на науките на Социалистическа република Румъния акад. Мирон Николеску.

Гости на БАН по случай юбилейния празник са и представители на академиите на науките от СССР, Чехословакия, Монголия, Югославия, Куба, Германия, Унгария, Корея, Полша, а така също и учени от Франция, Англия, САЩ, ГФР, Италия, Швеция и др.

***

„Преди сто години, поробен и безправен, без да има своя гържава, българският народ намери сили и духовен заряд да положи началото на първата българска научна организация – Българското книжовно дружество. Тези сили и стремеж бяха резултат на възраждането, на възкресението на един народ с многовековна история и гревна култура.“ С тези думи започва публикацията на БТА от 1 октомври – деня, в който започва тържественото честване на 100-годишнината на БАН. За да отбележат славния юбилей, в зала „Универсиада“ пристигат изтъкнати представители на нашата научна мисъл – академици и член-кореспонденти, директори на научни институти, ректори на висши учебни заведения, научни работници от цялата страна, културни и обществени дейци, гържавни ръководители, както и делегати от чуждестранни научни академии.

Честването е открито от почетния председател на академията акад. Тодор Павлов. Доклад за историята, развитието, дейността на академията и нейните предстоящи задачи изнесе председателят на БАН акад. Ангел БалеВСКИ.

***

На 1 октомври Президиумът на Народното събрание издава указ за награждаване на Българ-

ската академия на науките с орден „Георги Димитров“ по случай 100 години от основаването ѝ и за нейния принос в развитието на българската наука и социалистическото строителство.

Награждава се и централната библиотека на БАН с орден „Кирил и Методий“ първа степен по случай 100 години от основаването ѝ и за дългогодишната ѝ научноизследователска дейност в областта на библиотечното дело.

Със същия орден се удостоява и издателството на БАН за заслуги към българската наука и националното книгоиздаване.

1970

С всяка изминала година се разширяват и задълбочават международните връзки на Българската академия на науките, пише БТА в края на юли. Активното научно сътрудничество на академията с академиите на науките на социалистически страни се изгражда на двустранна и многостранна основа. Само през миналата година БАН разработва съвместно с чуждестранните академии 173 научни проблеми и теми.

Академията днес поддържа научни връзки с 46 международни организации, а много нейни членове заемат ръководни постове в тях. Освен това със свои представители академията участва в разработването на крупни международни научни проблеми – изследването на космическото пространство, международната биологична програма, международната хидроложка десетилетна програма, проучване сеизмичността на Балканите, десетилетка за проучване на океана и др.

1971

Българската академия на науките, която обединява 57 институти и други звена, днес е истински център на нашата научна мисъл. Център, в който се твори наука, в който се разширяват и задълбочават фундаменталните изследвания, пише БТА на 22 май. Сега научноизследователските задачи на академията са групирани в 24 комплексни и 118 основни проблема, свързани с нуждите на народното стопанство, практиката на социалистическото строителство и културните потребности на нашия народ. Само през периода 1966-1970 година на народното стопанство са предложени от различните звена на академията общо 431 научни резултата и научно-приложни разработки, от

които 217 са намерили приложение в практиката.

В специализираните групи по приборостроене в БАН са разработени и конструирани 240 нови оригинални апарати и уреди, предназначени за нуждите на научноизследователската работа и производството.

Академията се включва активно и в разработването на теоретически проблеми за моделиране на икономическите и производствените процеси, за приложение методите за изследване на операциите, за оказване помощ при проектирането и внедряването на големи системи на управление. Разработва се и концепция – модел-програма на кибернетична система за комплексно използване на водните ресурси на страната. Разработват се и други автоматизирани системи в областта на транспорта, хранителната промишленост и други области на народното стопанство.

***

На 15 декември в Москва е пописано споразумение за многостранно сътрудничество между академиите на науките на социалистическите страни – България, ГДР, Куба, Монголия, Полша, Румъния, СССР, Унгария и Чехословакия.

Това споразумение укрепва досегашния опит в многостранното сътрудничество между академиите на науките на социалистическите страни.

В словото си при подписването на документа заместник-председателят на БАН акад. Любомир Илиев изтъква, че изпълнението на това споразумение ще бъде нова голяма крачка напред в развитието и задълбочаването на многостранното сътрудничество между учените.

София, 9 октомври 1952 г. Изложба в БАН за Авциена по случай 1000 година от рождението му, която предизвиква голям интерес. Снимка: Симеон Ненов, БТА Снимка: Рачо Стоянов, БТА

София, 5 януари 1953 г. В Биохимическата лаборатория при Централния изследователски институт химиката Елена Андреева извършва екстракция на масла от маслодайна растения. Снимка: Виолета Попова, БТА

1972

Извънредният и пълномощен посланик на Полската народна република в нашата страна Йежи Шишко дава на 3 февруари в салоните на посолството коктейл по случай връчването на диплом на изтъкнатия наш учен и общественик акад. Ангел Балеvски – председател на БАН, за избирането му за чуждестранен член на Полската академия на науките. Посланикът припомня големите заслуги на академика за развитието на българската и на световната наука. Той подчертава, че за дейците на науката в Полша е чест и гордост да имат в своите редици такъв бележит учен и творец.

С вълнение акад. Балеvски благодарят за високото признание на своята научна дейност. Според него това е признание за цялата българска наука и за тесните творчески връзки, които свързват учените от България и Полша.

На 17 февруари делегация на БАН, водена от ректора на Селскостопанската академия „Георги Димитров“ чл.-кор. проф. Куньо Стоев, заминава за Хавана. Там учените ще вземат участие в тържествата по случай 10-годишнината от създаването на Кубинската академия на науките.

В края на април е представен отчет за дейността на правителството, изнесен от председателя на Министерския съвет Станко Тодоров, на третата сесия на Народното събрание. По думите му през отчетния период правителството е отделило голямо внимание и на въпросите, свързани с науката, културата, изкуството и образованието.

Министерският съвет утвърждава и нова структура на БАН и СУ „Климент Охридски“, в рамките на които са създадени 9 мощни единни центъра за наука и подготовка на кадри. „Ние си даваме сметка, че структурните изменения на научния фронт и висшето образование са само начало и предпоставка на преустройството“, казва Тодоров.

***

Държавният съвет е издал указ за награждаване на Института за български език при БАН с орден „Кирил и Методий“ първа степен по случай 30 години от основаването му и за неговите заслуги в областта на нашата езиковедска наука, пише БТА на 15 май.

***

През последните години значително се разширява и укрепва изобретателската дейност в системата на БАН, пише БТА в началото на август. Само през периода 1970-1971-ва патентните бюра при академията са регистрирали общо 190 заявки за изобретения, от които 95 са признати, а останалите са в процес на проучване. В сравнение с периода 1963-1969-а броят на изобретенията се е увеличил с 23 на сто.

Най-много изобретения са регистрирани от Физическия институт с АНЕБ – 41, Института по органична химия – 32, Института по техническа кибернетика – 23, Института по металознание и технология на металите – 16, и т.н.

Най-значителните изобретения са заявени за патентоване в чужбина. Сега БАН е притежател на повече от 70 патента в развити индустриални страни.

***

Расте авторитетът и признанието на българската наука в чужбина, четем в новина от 29 август. Все повече наши представители от различни области на научното знание участват в международни конференции, симпозиуми, конгреси, посветени на актуални проблеми на науката.

До края на август и през първата половина на септември наши делегации от учени от системата на БАН и други научни организации ще представят България на редица научни творчески срещи в различни страни. Сред тях са конгреси и конференции по разнообразни научни въпроси в Букурещ, в италианския град Болоня, в английския град Ексетер, в Лондон и дори в Мексико.

1973

В началото на януари секретариатът на Централния комитет на Българската комунистическа партия и Министерският съвет приемат постановление за изграждане на материално-техническата база на Българската академия на науките и Софийския университет „Климент Охридски“. С постановлението се предвижда да се изгради с ускорени темпове единна материално-техническа база на БАН и на университета в два основни научно-учебни комплекса. За единните центрове за наука и подготовка на кадри по природоматематическите науки да се изгради нов научно-учебен комплекс в района на село Лозен – София. За единните центрове за наука и подготовка на кадри по обществените и хуманитарните науки да се оформи научно-учебен комплекс чрез реконструкция и модернизация на съществуващата материално-техническа база на Софийския университет „Климент Охридски“ на бул. „Руски“ и на БАН в комплекса „Гео Милев“. Някои институти на академията или филиали на институти да се развият в други градове на страната.

***

На 25 януари вече е под печат ново периодично издание на БАН, което ще излиза само на чужди езици. Това е списанието „Български хисторикъл ривю“ (Български исторически преглед), орган на Единния център за наука и подготовка на кадри по история. То ще се издава годишно в четири книжки, като първият брой ще бъде предоставен на вниманието на българските и чуждестранните научни работници през февруари. В редакционната колегия с главен редактор акад. Димитър Косев участват наши изтъкнати историци,

„Български исторически преглед“ ще популяризира научните постижения на нашите учени в областта на българската, балканската и общата история. Известен дял в него ще заемат и новите изследвания на тракология, византология и османисти.

***

На 27 юли членът на Политбюро на ЦК на Виетнамската партия на трудещите се и министър-председател на Виетнам Фам Ван Донг се среща с ръководството на БАН. Той проявява интерес към 104-годишната история на този крупен научен институт, към неговата организация и структура, насочеността на научната дейност към нуждите на живота.

В беседа с председателя на БАН акад. Ангел Балеvски са разгледани възможностите за установяване на връзки и сътрудничество между българските и виетнамските учени.

1974

Създаденият във Варна Институт за морски изследвания и океанология към БАН, набелязаното вече изграждане тук на Международна база за подводни океанографски изследвания, функционирането на национален океанографски комитет в София и на други звена, са първите смели стъпки за проникването на българите в морските дълбини, за проучване и оползотворяване на богатствата, които крият те. Нужно е да се изгради комплекс за подводна дейност, който да бъде подсистема на един национален комплекс за проучване и усвояване на богатствата, на минералните, енергийните, биологичните и водните ресурси на Черно море и световния океан, за опазване и възпроизводство на морската среда.

За това става дума на 24 януари, когато се провежда първата национална научно-техническа конференция по проблемите на подводната дейност у нас. Сред докладчиците в курорта „Дружба“ е Николай Увалиев, ръководител на изследователска група.

* * *

На 28 юни председателят на БАН акад. Ангел Балеvски връчва диплом за чуждестранен член на БАН на акад. Ян Качмарек – министър на науката, висшето образование и техниката и научен секретар на Полската академия на науките.

Научните изследвания на видния полски учен се отнасят до теоретичните основи на студентната обработка на металите, както и до физичните методи за обработка на метала.

Министър Ян Качмарек подна-

ся на Българската академия на науките дар от около 400 книги научна литература, които са показани неотдавна на откритата у нас изложба на полската наука и техника.

1975

Преди 17 години е подписано първото съглашение за научно сътрудничество между Българската академия на науките и Чехословашката академия на науките. То поставя основата за осъществяването на широка програма от мероприятия между двете учреждения – размяна на научни работници, литература и научна информация, съвместно разработване на научни проблеми и теми, пише в новина на БТА от 18 януари.

Понастоящем сътрудничеството между двете академии се осъществява въз основа на плана за периода 1971-1976 година. Той включва разработването на 16 проблеми и теми в рамките на многостранното сътрудничество между академиите на социалистическите страни и 26 теми и проблеми по двустранна линия.

* * *

От 3 до 9 май в творческия дом на БАН в курорта Златни пясъци край Варна ще се състои първата национална конференция по използване на математически модели и на автоматични сметачни машини в лингвистиката. Тази голяма научна проява се организира от Единния център за наука и подготовка на кадри по математика и механика със съдействието на Единния център за наука и подготовка на кадри по език и литература при БАН, посочва се в новина на БТА през пролетта.

На конференцията ще вземат участие наши и чуждестранни учени и специалисти. Ще бъдат организирани три дискусии, посветени на въпросите на теоретическата и компютърната лингвистика, на състоянието и перспективите на квантитативната лингвистика, както и на настоящето и бъдещето на машинния превод.

* * *

На 5 април в столицата е учреден Клуб на популяризаторите на науката при Българската академия на науките. Той има за цел да съдейства за разпространяването на научните постижения на академията, за запознаването на обществеността с многостранната дейност на БАН.

В своето приветствие председателят на БАН акад. Ангел Балеvски подчертава голямото значение на средствата за масова информация и пропаганда за разпространяването на научните знания сред народа, за издигането на авторитета на БАН и българската наука у нас и в чужбина.

* * *

На 30 юли в столицата се провежда разширено заседание на Президиума на Българската академия на науките, на което са обсъдени някои важни задачи, произтичащи от решенията на пленума на ЦК на БКП, състоя се на 22 и 23 юли.

Председателят на БАН акад. Ангел Балеvски подчертава необходимостта от подобряване на някои основни дейности в механизма на управлението на научноизследователската работа на академията. Той разглежда и въпроси, ориентирани към подобряването на материално-техническата база на академията,

на планирането и други.

Президиумът на БАН решава да се свика през есента общо събрание на академията, на което да бъдат разгледани отговорните задачи, поставени пред нашата наука.

1976

Спогодба за научно сътрудничество между БАН и Британската академия е подписан на 3 юни в столицата. Тя предвижда разширяване на творческите връзки между двете научни организации особено в областта на хуманитарните и обществените науки. Спогодбата е подписана от научния секретар на БАН доц. Веселина Бресковска и от външния секретар на Британската академия проф. д-р Артър Джофри Дикенс.

* * *

Кралското фотографско дружество на Великобритания е избрало за свой почетен член проф. д-р Йордан Малиновски, директор на Централната лаборатория по фотопроцеси при Българската академия на науките, четем в новина от 20 октомври. Нашият учен е удостоен с това високо признание за своя изключителен принос в областта на фотопроцесите и фотографската чувствителност.

* * *

На 7 декември председателят на БАН акад. Ангел Балеvски връчва на ректора на Московския държавен университет „М. Ломоносов“ акад. Рем Хох-

лов грамота на БАН за чуждестранен член на академията.

Общото събрание на академията избира акад. Рем Хохлов заради неговия научен принос и заслугите му за развитие на българо-съветското научно сътрудничество.

1977

За да се развива биологическата наука у нас в крак с постиженията на научно-техническата революция и за да бъдат успешно изпълнени конгресните предначертания, миналата година в Единния център за наука и подготовка на кадри по биология при БАН станаха важни промени – засили се концентрацията

София, 18 март 1953 г. Лаборантките Снежина Тръскиева, Димитринка Стоянова и Маргарита Николова от Централния горско-изследователски център измерват височината, дебелината и растежа на борвите насаждения. Снимка: Варвара Кирилова, БТА

София, 31 октомври 1989 г. БАН разработва технология и катализаторен комплект за очистване отпадъчни газове от дизелови двигатели с вътрешно горене.
Снимка: Емил Иванов, БТА

на научния потенциал, пише БТА през януари. Към центъра са интегрирани институтите по генетика, по биология и имунология на размножаването и развитието на организмите, института за гората. Сега центърът е най-големият в академията – в него работят 1900 учени и специалисти.

***

Българският принос в международното научно-техническо сътрудничество се изразява в биоматерията, химия на полимерите и околната среда, електрохимия, математика на системите, теоретична химия – най-перспективни съвременни научни области, пише БТА на 20 август. Всяка година в чужбина се организират дни на българската наука и техника. Досега са уредени седмици в Съветския съюз, Чехословакия, Полша, Куба, Англия, Дания, Италия, Швеция, Белгия, Холандия, Финландия.

През последните тридесет години научните трудове на около 700 български учени са публикувани в чужбина, а около 50 български учени са получили над 70 чуждестранни ордени, медали, отличия, като много от тях са избрани за членове на чуждестранни академии за своите ценни научни изследвания.

Важен показател за равнището на нашата наука е броят и значението на научните открития и изобретения. Първото научно откритие, което е получило признание у нас и в чужбина, е на акад. Георги Нагжаков за фотоелектронното състояние. През ноември 1976 година нашият изтъкнат учен е удостоен с диплом от Кеймбридж, Англия.

***

Договор за сътрудничество между Българската академия на науките и Медицинската академия е подписан на 8 ноември в столицата. Сътрудничеството между двете академии в научно-изследователската работа ще бъде насочено към решаване на най-важни проблеми – за опазване на жизнената среда, за борба с тежките заболявания. Ще се координира разработването и прогнозирането на концепциите за развитието на биологическите и медицинските науки. Сътрудничеството ще обхване и използването на резултатите от научните и научно-приложните изследвания. Ще се подобри съвместната работа и в подготовката на кадри.

***

На 21 декември в Дома на техниката в столицата се чества 20-годишнината от основаването на Българското астронавтическо дружество. Доклад изнася първият заместник-председател на дружеството член-кореспондентът на бан проф. Кирил Серафим – член-кореспондент на Международната астронавтическа академия в Париж. Изтъкната бе широката дейност, развита от дружеството. Създадено за да популяризира знания за Космоса и природата, дружеството е организирано над 15 хиляди лекции, осъществило е 120 телевизионни предавания и хиляди радиобеседи.

1978

„Културата и хармоничното развитие на личността“ е темата на открития на 25 април в столицата колоквиум, организиран от Научноизследовател-

ския институт по културата при Комитета за култура и Българската академия на науките. Участват изтъкнати учени от България, ГДР, Иран, Нигерия, Полша, Съветския съюз, САЩ, Чехословакия.

В продължение на четири дни ще бъдат разгледани въпроси, свързани с понятието за хармонично развита личност, творческия синтез, приемствеността и взаимното обогатяване на културите. Ще бъде обсъдено и енциклопедическото наследство на големия художник Николай Ръорих.

Колоквиумът е открит от директора на Научноизследователския институт по културата Елиът Николов. Той подчертава значението на тази среща и посочва, че учените от различни страни ще обсъдят интересната тема, която е вълнувала човечеството от векове, и ще разгледат ролята на културата за оформянето на хармоничния облик на личността.

***

На 18 май председателят на БАН акад. Анжел Балеvски се среща с президента на Хамбургския университет г-р Питер Фишер Апелт. В срещата участва и ректорът на Софийския университет „Климент Охридски“ чл. кор. проф. Благовест Сендов.

Водени са разговори за разширяване сътрудничеството между БАН, Софийския университет и Хамбургския университет.

***

През декември Централната лаборатория по висша геодезия при БАН навършва 30 години. За този кратък период сътрудниците решават важни научни

проблеми. Много от техните разработки имат международно признание.

Напоследък в научната работа все повече се използват електронните изчислителни машини. Теоретичните и приложните проучвания на лабораторията са съчетани с научно-техническата помощ при проектирането, трасирането, контролните измервания на обекти, изграждани с конструкции от нов тип. Лабораторията е допринесла за успешното изграждане на мост-естакадата Варна, зала „Фестивална“ в столицата и гр. Сега научните работници проучват геодезичните проблеми около софийското метро.

1979

Ускоряването на научно-техническия прогрес, подобряването на научното обслужване на икономиката изисква усъвършенстване на материално-техническата база на БАН, чиито институти имат важно значение за развитието на електрониката, роботиката, лазерната техника, химията, биологията. Затова на заседанието на 31 януари на Президиума на БАН един от основните въпроси е усъвършенстването на материално-техническата база.

Една от главните задачи е научните съоръжения, научното приборостроене, изчислителната техника да отговорят на равнището на потребностите на научната дейност, да допринасят за ефективността на научното дирене. Голямо внимание се отделя на научното приборостроене и автоматизацията. В по-далечните планове на академията влиза и изграждането на научно-производствено предпри-

ятие, което да осигурява научни прибори, специализирани апаратури, съоръжения и системи.

Предстои и подновяването, осъвременяването на някои звена на академията. В далечна перспектива се говори и за построяване на академично градче.

***

Председателят на БАН академик Анжел Балеvски е награден от Чехословашката академия на науките с най-високата награда, която този институт присъжда – златен медал „За заслуги пред науката и човечеството“. Видният български учен е удостоен с това високо отличие по случай 20-годишнината от подписването на първия договор за научно сътрудничество между двете академии и за личния му принос в развитието на българската наука, за сътрудничеството между чехословашката и българската наука и за развитието на световната наука.

***

В брой 3 от месец януари списание „Паралели“ – издание на БТА, разглежда участието на нашата страна в „Интеркосмос“. Списанието припомня, че през 1967 година България става един от съоснователите на програмата за космически изследвания на социалистическите страни – „Интеркосмос“, и оттогава насам най-активно участва в разработката на темите от областта на космическата физика, метеорологията, биологията и медицината, спътниковите съобщения и други. През 1972 г. на борда на спътника „Интеркосмос-3“ тя за първи път извежда в Космоса собствена апаратура – уред за измерване на йоносфер-

ни параметри – и е официално регистрирана като 18-а космическа държава в света.

Сега българска апаратура, показала високите си качества, лети в Космоса почти всяка година. В БАН е подготвена голяма група уреди за първата автоматична унифицирана орбитална станция за изследвания на йоносферата по програмата на „Интеркосмос“ – „Ионозонт ИК“, както и част от апаратурата, с която в състава на следващия интернационален екипаж ще лети български космонавт.

***

Научните работници и специалистите от БАН създават своето хилядно изобретение. То се нарича „Индукционна тиглова пещ“ и е дело на колектив, ръководен от член-кор. проф. Иван Димов.

Изобретението се отнася до създаването на серия индукционни тиглови пещи, предназначени за работа под повишено газово налягане или вакуум, включително и за работа при уредби, работещи с газово противоналягане.

По този повод на 31 април председателят на Държавния комитет за наука и технически прогрес Начо Папазов връчва на председателя на БАН Ангел Балеvски авторско свидетелство за 1000-ното изобретение, създадено в академията.

***

На 19 май Президиумът на БАН награждава с почетния знак на академията „Марин Дринов“ подполковник-инженер Георги Иванов – първия български космонавт, за изключително майсторство и героизъм при успешното изпълнение на полета, летеца-космонавт, командир

на кораба „Съюз-33“, Николай Рукавишников – за героизма и мъжеството му и за големия му принос в развитието на космонавтиката, летеца-космонавт проф. Алексей Елисеев – за непосредственото ръководство на полета и за изключителния му принос за успешното завършване на полета, доктора на науките Владен Верещетин – за изключителен принос по изпълнението на българската космическа програма, подготовката и провеждането на полета на първия български космонавт, капитан-инженер Александър Александров е награден със значка за отличие на БАН.

Председателят на Държавния комитет за наука и технически прогрес Начо Папазов връчва на Георги Иванов, Николай Рукавишников Алексей Елисеев и Владен Верещетин значката „За принос в техническия прогрес“ за постигнати високи научно-технически резултати в областта на космическите изследвания. За успешното преминаване на целия сложен и труден път на подготовката за космически полет Александър Александров получава златната значка „За високо техническо равнище“.

***

В началото на октомври започва първото звено на БАН на пловдивска територия – Лабораторията по приложна физика към Единния център по физика при БАН в София.

Тя е специализирана в областта на полупроводниковите материали, квантовата електроника, лазерната техника, а напред ще развива и биофизиката.

***

На 11 октомври в столицата е

подписан план за научен и културен обмен между България и Холандия. Документът, обхващащ периода от 1980 до 1982 година, разкрива нови възможности за взаимното опознаване и сближаване на двата народа.

Предвижда се да се разширят връзките между БАН и Холандската кралска академия и техните институти. Взаимно ще си гостуват преподаватели и специалисти, които ще разменят опит и ще разискват актуални научни проблеми. Български и холандски историци и научни струдници ще работят заедно в областта на тракологията.

***

Плодотворните разговори между делегациите на БАН и Съвета на академиите на науките и изкуствата на СФРЮ завършват на 24 октомври с подписване на споразумение за научно сътрудничество. На срещите е отбелязано, че резултатите от досегашните контакти между българските и югославските научни институти са добра предпоставка за задълбочаване и разширяване на творческите връзки. Те ще продължат да се развиват в интерес на съвместните научни изследвания. Ще бъде обменен опит в областта на обществените, природо-математическите и техническите науки.

***

Паметни медали за принос в осъществяването на международни пилотирани полети по програмата „Интеркосмос“ са връчени в края на октомври на председателя на БАН академик Ангел Балеvски, на член-кореспондент проф. Мако Даков – заместник-председател на БАН, на

член-кореспондент проф. Георги Близнаков – главен научен секретар на БАН, на заместник-министъра на народната отбрана генерал-полковник Мирчо Асенов, на председателя на Националния комитет за изучаване и използване на космическото пространство член-кореспондент проф. Кирил Серафимов и на първия български космонавт подполковник инженер Георги Иванов.

1980

В Централната лаборатория за оптичен запис и обработка на информацията към БАН успешно се изработват холографски дифракционни решетки, които

не само изпълняват функциите на голяма част от традиционните оптически елементи, но и опростяват апаратурата и намаляват нейното тегло и себестойност, посочва новина от средата на март.

Дифракционните решетки не са новост, но тяхното получаване по традиционния механичен път е бавно, скъпо и недостатъчно качествено, защото изисква на всеки милиметър от тяхната площ да бъдат направени стотици и хиляди нарези.

Холографските дифракционни решетки на Централната лаборатория за оптичен запис и обработка на информацията се използват от Централната лаборатория за космически изследвания към БАН при изработката

на апарати за оптично изследване на Земята от Космоса.

***

На 17 април Президиумът на БАН и академичният съвет на Софийския университет „Климент Охридски“ имат тържествено съвместно заседание, на което председателят на БАН акад. Ангел Балеvски е награден с почетния знак на академията – медала „Марин Дринов“, и с почетния знак на университета – Барелеф с лика на Климент Охридски. Той е удостоен с тези високи отличия за големия принос в развитието на науката и във връзка с неговата 70-годишнина.

През същия ден той е награден

София, 18 март 1953 г. В оранжерията на Централния горско-изследователски център, намираща се в Парка на свободата, се измерва температурата на почвата на разсад „Сантолина“. В дъното се виждат стъкленици с опити за вегетативно вкореняване на дъбови резници. Снимка: Варвара Кирилова, БТА

и в Президиума на БАН със златен медал на университета в Хамбург за изключителни заслуги в областта на изследователската и учебната дейност и в образователното дело и във връзка със юбилея си.

От името на президента на Хамбургския университет наградата е връчена от извънредния и пълномощен посланик на ФРГ в нашата страна Харалд Хаймзъот.

Няколко дни по-късно – на 30 април, за големи заслуги към науката и за приноса му в развитието на научното сътрудничество председателят на БАН е награден и с големия златен медал на Словашката академия на науките. Високото отличие му е връчено в Президиума на БАН от извънредния и пълномощен посланик на Чехословакия у нас Ярослав Хейна.

* * *

Най-старото и най-голямо хранилище на научна литература в страната – библиотеката на БАН, ще има нова сграда. Архитектурният ѝ проект, изготвен от колектив софийски архитекти, тези дни е одобрен от комисия, като получи най-висока оценка, четем в новина на БТА от 25 юни.

Монументалната постройка в строг стил ще израсне в академичния комплекс, оформящ се в югоизточната част на българската столица. Освен библиотечните помещения тук ще се разположат и Централният научен архив и Центърът за научна информация.

1981

Около една трета от признатите изобретения на БАН вече

София, 22 април 1981 г. Момент от тържественото откриване на новата сграда на Геофизическия институт в БАН.
Снимка: Олег Попов, БТА

са намерили приложение в практиката. От тях 130 изобретения се използват в стопанските организации, в селското стопанство и медицината, а 140 – в научната и приложната дейност на академията, четем в новина от края на януари.

БАН дава на практиката и нови стартерни акумулатори, нови фотографски материали, оригинални космически уреди, различни гама-облъчвателни уредби, нови високопроизводителни сортове селскостопански култури, нови химикали, медикаменти и други изобретения, които издигат равнището на нашето производство над средните световни показатели.

* * *

Българската академия на науките членува в 56 международни правителствени и неправителствени организации, пише БТА през април. Особено активно е участието ѝ в програмите на ЮНЕСКО, ПРООН и ЮНИДО. Висока е оценката за приноса на сътрудниците на БАН в дейността на Международната агенция за атомна енергия (КАГАТЕ), на Обединения институт за ядрени изследвания в Дубна, на „Интеркосмос“ и др.

Броят на страните, с които БАН има съглашения за двустранно сътрудничество, достигна вече 27. Само през 1980 г. такива съглашения са сключени с Японската академия на науките, с Академията на науките на ДР Афганистан, с Федералната служба за наука и образование на Швейцария и с Националния съвет за наука и технология в Мексико. Подготвят се спогодби с Холандската кралска академия, с Висшия съвет за научни изследвания в Испания, с Университета „Сан Маркос“ в Перу и др.

Връзките с високореномираните чужди научни организации ръководството на БАН се стреми да използва преди всичко за повишаване на квалификацията на сътрудниците си. Така през 1976-1979 г. на специализация в чуждестранни институти са били 1008 научни работници от академията.

* * *

На 4 август председателят на БАН академик Ангел Балеvски връчва почетния знак на БАН – медала „Марин Дринов“, на академик Бохумил Квасил, председател на Чехословашката академия на науките.

Това високо отличие му се дава за неговите научни постижения в областта на физиката на твърдото тяло и за приноса му в укрепване на научното сътрудничество между академиите на двете страни.

* * *

От борда на спътника „Интеркосмос – България 1300“ ще се извърши измерване на светене на земната атмосфера в областта на вакуумния ултравиолет. За това се използва ултравиолетов спектометър „Фотон-1“, създаден от специалисти от космическия център на БАН в Стара Загора, пише БТА на 7 август. В тази част от светлинния диапазон светлината е не само невидима за човешкото око, но и бързо се поглъща във въздушна среда. Тази светлина в горните слоеве на атмосферата носи определена информация за процесите и явленията, които се развиват там, и представлява значителен интерес за науката. Измерването на такива светлини е възможно само от борда на космически обект.

1982

Да се спестят повторни хирургически операции за присаждане на хрущялна тъкан в лицево-челюстната пластична хирургия, са се погрижили специалисти от Института по обща и сравнителна патология при БАН и Висшия медицински институт в София, информира БТА през февруари.

Учените са установили, че организмът на пациента след време разгражда и изхвърля присагения раздробен хрущял, докато целите хрущяли се приемат без реакция.

Това налага повторни и понякога и серия допълнителни операции.

Разкриването на тази малка тайна на природата позволява на хирурзите с познати медицински средства да се справят с отрицателната реакция на организма към присагенията тъкан в следоперационния период.

* * *

Още едно откритие от февруари – от социалистическите страни за първи път България създава прибор за измерване на следи от влага в газови среди – „Бетатест хм“. Новият уред е дело на специалисти от централната лаборатория по електро-химични източници на ток към БАН и е защитен с две авторски свидетелства.

Наличието на влага пречи на някои химични реакции или ги обезсмисля. Именно тук ще се намесва устройството, което ще следи в предварително зададени граници нивото на водните пари и ще ги отчита с цифров израз. В централната лаборатория по електро-химични източници

София, 19 януари 1982 г. ИМКО-1 – първият български персонален компютър, създаден от специалистите на Института по техническа кибернетика и роботика към БАН. Построен на базата на микропроцесор „Интел-8080“ върху една голяма печатна платка, компютърът разполага с клавиатура за ръчно въвеждане на данни. Нужната информация се получава върху екрана на обикновен черно-бял телевизор, а като периферна памет на магнитна лента се използва обикновен касетофон. Към компютъра може да се включат печатачо и други устройства. Снимка: Живко Ангелов, БТА

на ток вече са изработени първите прибори, предназначени за износ.

1983

На 23 февруари заместник-председателят на БАН член-кореспондент Иван Василев и председателят на Монголската академия на науките Чойдогъйн Церен подписват протокол за разширяване и задълбочаване на сътрудничеството между двата научни центъра през периода 1983-1985 година.

В бъдещата съвместна дейност по-специално внимание ще бъде отделено на някои основни проблеми от областта на физиката, генетиката и микробиологията. Българската страна ще окаже помощ на различни монголски институти, като им гостави апаратура, прибори, химикали и други.

* * *

През май към поредицата приятелски жестове от страна на Австрия се прибавя още един. Извънредният и пълномощен посланик на страната у нас Берта

Браун предава в БАН книги от Института за класическа археология при Залцбургския университет. В тях са публикувани изследвания по славистика и българистика, проучвания за културата и историята на Балканския полуостров.

Председателят на БАН акад. Ангел Балеvски благодари за подаръка и изразява убеждението, че разширяването на връзките между българските и австрийските учени е в тон с все по-задълбочаващите се отношения между двете страни.

* * *

На 26 май в столицата в района на Гара Искър започва строителството на научно-технически комплекс на Института по техническа кибернетика и роботика към БАН. В първия етап на площ от 8000 квадратни метра ще бъде построено експериментално хале за производство на средства за автоматизация и роботизирани системи. Следващите фази от строителството на комплекса, който ще заема площ от 250 декара, предвиждат изграждането на цех за печатни платки, детска градина, спортна

площадка, хотел и общежитие за специализанти и млади научни работници.

* * *

На 2 юли в БАН се провежда съвместно заседание на Президиума на академията, на Националния комитет за изследване и използване на космическото пространство и на екипите, работили по създаването на проекта „Шупка“. С голямо внимание те посрещат космонавтите, осъществили втория българо-съветски космически полет – Александър Александров и Анатолий Соловьев.

Председателят на БАН акад. Ангел Балеvски връчва на основния и на дублиращия екипаж и на членовете на съветската делегация почетния знак на БАН „Марин Дринов“ и знак за отличие на академията. С почетен знак е удостоен и орбиталният екипаж на станцията „Мир“ Владимир Титов и Муса Манаров.

* * *

По мнението на специалистите по космическа техника българската оптическа лазерна

София, 25 януари 1983 г. Системата „ЦААНП-0270“ в Централната лаборатория по автоматизация на научното приборостроене към БАН. Снимка: Стефан Тихов, БТА

светлоотразителна система „Олс“ на спътника „Интеркосмос-България 1300“ превъзхожда по най-важните технически параметри подобни съоръжения на американските кораби за полет до луна „Аполо-11“ и „Аполо-14“, се посочва в новина от месец август. Вече близо две години чрез нея и 14 лазерни станции по целия свят се определя местоположението на спътника. Това е първият уред от този тип в света, който се монтира на космически обект с общо предназначение. Устройството е създадено в Централната лаборатория по висша геодезия при БАН и за него вече се получиха

добри отзиви от авторитетни обсерватории по света.

***

На 6 октомври в столицата е открита сградата на ново научно звено в системата на БАН – Централната лаборатория по системи за управление при научното обединение по основни проблеми на техническите науки. Тя е открита от председателя на академията Ангел Балевски. Той подчертава, че създадената преди година и половина лаборатория вече напълно е разгърнала своята научноизследователска дейност. За това време тя е постигнала значителни резултати в това важно стратегическо направление на научно-техническия прогрес с постиженията си във фундаменталните и научно-приложните изследвания.

1984

Широките възможности на микрокомпютърната техника още веднъж се потвърждават от новата разработка на учените от Единния център по химия при БАН. Създадената от тях микрокомпютърна система „Импекс“ за динамичен анализ на електрохимични и технически обекти е предназначена да разкрива структурата и параметрите на протичащите в тях процеси. Измерването е напълно автоматизирано и се контролира от мощен миникомпютър, пише БТА в началото на март.

Системата „Импекс“ не отстъпва на най-добрите образци в света. По своите технически възможности за измерване на свръхслаби сигнали и на реални промишлени обекти тя е уникална. Новата разработка на българските учени може да намери

голямо приложение и в много други области.

***

Бурното развитие на физико-химичната биология през последните 15-20 години, както и постиженията на автоматиката и приборостроенето създадоха възможност да се развият нови направления в съвременните биотехнологии. Сега те са едно от решаващите звена в научно-техническия прогрес в промишлеността и за прилагането на безотпадни технологии, за по-успешно решаване на продоволствения и енергийния проблем, пише БТА на 30 март.

От няколко години в БАН се изследват редица фундаментални и приложни проблеми, свързани с биотехнологиите. Разработени са биосинтетични методи за получаване на глюкозумераза и глюкоамилаза, за първи път са установени генетични системи, които контролират конюгацията на хромозомите, синтезираните са нови растежни регулатори, осъществена е трансплантация на зиготи при крави.

***

На 12 октомври се навършват 115 години от създаването на най-висшето научно учреждение у нас – Българската академия на науките. По този повод на тържественото заседание на Общото събрание на БАН слово произнася акад. Ангел Балевски – председател на академията. Той отбелязва, че създаването на БАН е единствено по рода си явление в историята на народите. Според него БАН е стояла върно на научния си пост, трупа е опит и е създавала значителен научен потенциал. Сега тя заема първостепенно място в

културния живот на страната. Значителната част от научните резултати, постигнати от БАН, имат характер на фундаментални изследвания с теоретико-познавателна стойност, с пряко влияние върху развитието на обществения живот у нас, а нейният личен състав е представен от цвета на българската интелигенция.

1985

От 27 май учените от БАН разполагат с нови възможности за интензификация на изследванията. В академичното градче в

София, 4 декември 1984 г. Инж. Величко Добринов – ръководител на групата специалисти, работещи върху поколението роботи „Робко“ в Института по техническа кибернетика и роботика при БАН, и „Робко-9“ – мобилен, интелигентен и персонален робот. Снимка: Димитър Аатънков, БТА

Варна, 24 юли 1984 г. Момент от тържественото именуване на първия изследователски кораб „Академик“ на Института по морски изследвания и океанология при БАН. Снимка: Димитър Божинев, БТА

София, 25 декември 1984 г. В секция „Екология и физиология на хелминтите“ към Централната лаборатория по хелминтология при БАН в столицата специалистът-биолог Васил Димитров изучава с помощта на микроскоп „Оптон“ цикалите на развитие и други въпроси от биологията на хелминтите. Снимка: Руслан Донеv, БТА

столицата е открит изчислителен център за колективно ползване от всички единни центрове на БАН.

С такава съвременна изчислителна мрежа разполагат малко напреднали страни в света. Центърът е научно-производствена организация, която осигурява високопроизводителна изчислителна техника за всички равнища на академията. Той създава мрежи от изчислителни машини вътре в БАН и може да ги свързва с подобни мрежи на други организации. Оттук се координира програмното осигуряване за автоматизация на научната, административната и управленческата дейност.

***

На 5 юли в нашата страна гостува делегация на Академията на науките на Китайската народна република, която преговаря с представители на БАН по

въпросите на сътрудничеството между тях.

Китайските гости посещават Единните центрове по химия и физика и Института по ботаника с ботаническа градина. Запознават се и с Националната астрономическа обсерватория на връх Рोजен, както и с Нефтохимическия комбинат в Бургас.

Отправена е официална покана български учени да посетят Китайската народна република. В столицата е подписана паметна записка за преговорите, която отразява желанието на научните работници да си сътрудничат в интерес на двете страни.

***

На 9 октомври във френското посолство са връчени високи отличия – ордени „Академични палми“, като сред отличените е акад. Николай Тодоров – замест-

ник-председател на БАН.

Отличията са връчени от министъра на националното образование на Франция Жан-Пиер Шевенман, който пребивава в страната във връзка XXIII сесия на генералната конференция на ЮНЕСКО.

***

През юни за първи път в нашата страна започва да излиза периодичното издание „Български фолклор“, орган на новоосновения Институт за фолклор при БАН. Списанието ще изиграе положителна роля за развитието на българската фолклористика, ще даде тласък на фолклористичните изследвания, ще спомогне за израстването на млади специалисти, ще засили интереса на нашата и на международната общественост към проблемите на фолклора. Освен това „Бъл-

гарски фолклор“ ще способства за разкриване значението на нашето народно поетическо творчество, за показване неговото място в българската национална култура.

1986

В Централната лаборатория по биоприборостроене и автоматизация при БАН е разработена експертна система за оптимален избор на антибиотици. Тя е създадена на базата на персоналния микрокомпютър „Правец 82“ и ще подпомага лекаря-терапевт при избора на лечение на някои остри заболявания, пише БТА през август.

Според специалистите около 40 на сто от страничните и вредните ефекти при лечение с антибиотици се дължат на неправилното или на необоснованото им използване. Това може да се избегне благодарение на новата разработка, в която е заложен опитът на експертен съвет от лекари-фармаколози. Освен данни за действието на различни антибиотици системата предлага информация за взаимодействието им с други предписани на пациента медикаменти, за тяхната дозировка и приложение, за наличието им в аптечните пунктове.

***

Първият българо-американски научен семинар, който заседава от 6 октомври в нашата столица, се оценява от участниците като резултатен и изключително полезен. Това мнение е подчертано още веднъж на закриването на важната двустранна среща на 16 октомври, предава БТА. Американските учени и техните

София, 21 юли 1986 г. Специалистката Богдана Бudevска извършва експеримент с порфиринов дериват – изходна суровина при навлизащото в борбата срещу рака фотосенсибилизиране. Снимка: Димитър Алтънков, БТА

София, 23 януари 1986 г. Ново изобретение на Института по техническа кибернетика и роботика при БАН – „Каридентикон“. То намира приложение преди всичко при абонаментни системи за ползване на гараж и при прегледа на автомобили за избягване на субективни грешки.

Снимка: Димитър Алтънков, БТА

София, 28 януари 1985 г. Операторките Ели Димитрова, Павлина Великотърновска и Оля Боянова в Автоматизирания информационен център към Централния институт за научна и техническа информация, където се обработва научно-техническа информация за обслужване на научни работници. Снимка: Руслан Донеv, БТА

български колеги говорят за възможностите да се разширяват контактите и в бъдеще, да се обменя опит в различни области на знанието.

След пленарните заседания, посветени на прилагането на научните резултати в практиката, гостите посещават научни институти и лаборатории в столицата и страната.

Силно впечатление им прави развитието у нас на биотехнологиите, на компютърната техника, на атомната енергетика, на изследванията в областта на молекулярната биология и генетиката. Американските учени се спират в изказванията си и на дейността на Института по корабна хидродинамика, който определят като научно звено от най-високо световно равнище, и на Института по океанология при БАН, също със седалище във Варна.

1987

Със съвместни усилия учени от три института в страната предлагат на електронната и на машиностроителната промишленост нова широка гама от градивни елементи. Това са така наречените фотоелектрически ротационни преобразуватели, които са с универсално приложение при точни измервания.

Разработката е дело на учени от Централната лаборатория по фотопроцеси при Единния център по химия на БАН, ЕМЕИ-Габрово и Института „Мехатроника“ в Габрово.

Според специалистите преобразувателите ще намерят широко приложение във всякакъв тип автоматизирани системи. Не по-малко ценени са и от конструкторите на роботи,

машинни манипулатори, метало-обработващи машини с цифрово-програмно управление, антени и локални устройства.

***

„Алгомед“ е нова биостимулираща храна за оперирани от сърдечно-съдови заболявания.

Новата „здравна“ храна има съставки от сладководни водорасли, мед и витамин С. Създадена е в Лабораторията по техническа био-химия на БАН. В разговор с учени от лабораторията в края на февруари репортер на БТА научава, че тук са разработени оригинални технологии за преработка на нови суровинни източници като сладководни зелени водорасли, домати и пиперено семе, други отпадни продукти от хранителната промишленост. От тях се получават не само различни белтъци, но и физиологично активни вещества.

***

През февруари е съобщено, че са създадени нови устройства на учени от Института по инженерна химия при БАН. Това са сепаратори за очистване на вода от органични течности, които може да се използват и в редица области на промишлеността.

Първият модел „Фаст-1“ отделя от водата различни масла, нефтопродукти, органични разтворители, етерични масла и други материали с органичен произход. Модификацията „Мултифакс“ намира още по-широко приложение – в технологиите за органичен синтез, фармацевтиката, хранителната промишленост, нефтохимията. Това се дължи на изключително високата степен (98 процента) на разделяне на органичните вещества от

София, 3 февруари 1987 г. В лабораторията по молекулярна клетъчна генетика с ръководителя професор Асен Хаджийолов с модерни хроматограф извършват хроматографско разделяне на ядрени белтъци.
Снимка: Руслан Донеф, БТА

София, 5 декември 1986 г. В секция „Системи за управление на биотехнологични процеси“ н.с. Веслин Йосифов, н.с. инж. Николай Бадински, Зоя Пелинкова, Емилия Алексиева и н.с. инж. Владимир Йорданов – автори на микропроцесорно устройство за моделиране на биотехнологични обекти.
Снимка: Димитър Алабънков, БТА

София, 24 март 1987 г. В Централната лаборатория по електрохимически източници на ток химичката Агряна Върбанова използва уникална методика при подготовка на експеримента по фундаменталните проучвания на процесите на електрокристализацията на металите. Снимка: Георги Казаков, БТА

водата. Най-новата система от този тип е „Фастплюс“, чрез която може да се извличат от водата дори разтворени органични материали.

***

На 14 юли председателят на БАН акад. Ангел Балеvски и президентът на Шведската кралска академия на науките акад. Ингвар Линдквист подписват протокол за сътрудничество между двете академии за периода 1987-1991 г. Документът определя областите и средствата за активно общуване, поставено на трайна основа преди 13 години.

Български и шведски учени изпълняват съвместни научно-изследователски разработки в математиката, физиката, химията, биологията. Протоколът предвижда разгръщане на сътрудничеството и в други области на науката, осъвременяване на тематиката.

1988

По повод четвъртвековния юбилей на Института по електроника при БАН в столицата се провежда двудневна научна сесия през юни. БТА припомня, че в института досега са създадени редица физически методи, експериментални инсталации, апарати, породили съответни направления за изследване и за прилагане в практиката. Негово дело са първият български лазер, първият плазмотрон и мултиплазмотрон, първата комплексна автоматизирана инсталация за електронна литография, първите инсталации за електроннолъчево заваряване, топене, рафиниране и изпаряване...

Важна характеристика на

проведените фундаментални изследвания по радиофизика, по квантова и физическа електроника е високата степен на завършеност на научните резултати, т.е. полученият продукт е пригоден за практическо използване. Разработени са повече от 40 прибора, получили международно признание в много страни по света.

***

На 11 юли в столицата започват разговори между председателя на Министерския съвет Георги Атанасов и министър-председателя на Социалистическа република Бирмански съюз У Маунг Ка, който е на официално приятелско посещение у нас. Като част от срещата той и придружаващите го официални лица посещават Комбината за микропроцесорна техника в Прабев. Там те са запознати с технологичния цикъл за производството на професионални и персонални компютри, с тяхното програмно осигуряване. Като основно звено на стопанското обединение „Микропроцесорни системи“ комбинатът има водещо значение за развитието на българската електроника. Тук действа филиал на Института по техническа кибернетика и роботика при БАН, което благоприятства технологичното обновяване на предприятията в системата на обединението.

***

През юли колективът на Института по обща и неорганична химия при БАН създава оригинален каталитичен неутрализатор за вредни вещества, съдържащи се в изхвърляните във въздуха газове от моторните превозни средства. Активната смес от

новия неутрализатор е от мед и кобалт, които са сравнително евтини. Уредът задържа около 80 на сто от вредните въглеродни газове.

Към оригиналната българска разработка проявяват интерес московският автомобилен завод „Зил“ и американската корпорация „Глос“. Варненското предприятие „Одесос“ ще организира масовото производство.

***

Да обсъдят концепцията за преустройството на БАН, е загатата на членовете на Общото събрание на академията, състояло се на 13 октомври.

Целта на новия модел за работа на учени и колективите от БАН е да се запази водещата роля на академията във фундаменталните изследвания, като в същото време все повече се набляга и на авангардните технологии. Предвижда се в още по-голяма степен да се осигури концентрация на ресурси и кадри за особено значими научни разработки.

Преустройството обхваща всички функции и структури на БАН. За осъществяването на набелязаните промени ще се използват предимно възможностите на самоуправлението в науката, на програмната организация на работа, на целевото финансиране за издирване и бързо пренасяне на световните научни постижения в нашата практика.

1989

Българската академия на науките е удостоена с още едно международно отличие за принос в развитието на всички клонове на знанието. На тържество, състояло се на 19 септември, на

София, 5 август 1988 г. В Лабораторията по МАС-спектроскопията н.с. Александър Дъджеров изследва състава на екстракт от гъбова гървесина. Снимка: Живко Ангелов, БТА

председателя на БАН акад. Благовест Сендов е връчен медалът на съветския комитет към Обществото на Бернули. Наградата е учредена след Първия световен конгрес на Обществото на математическата статистика и теория на вероятностите, свикан в Ташкент през 1986 година.

***

Вековната дейност на Националния природонаучен музей при БАН е повод за тържествено събрание на 4 октомври. БТА припомня, че музеят е сред най-старите културни институции у нас и с основание се гордее с признанието на един от най-богатите на Балканите. Началото е положено през 1889 г., когато пред гостите на двореца е показана сбирка от 90 препарирани птици и бозайници. Тази колекция е видяна от публиката едва през 1907-а. Музеят непрекъснато се обогатява с минерали, вкаменелости, растения и животни, някои от които вече изчезнали от нашите земи.

На събранието председателят на Националния съвет за образование, наука и култура проф.

Александър Фол връчва орден „Народна република България“ първа степен, с който музеят е награден за активната си народоползвателна дейност и по повод 100-годишнината от създаването.

***

В духовния живот на нашата страна Българската академия на науките достойно заема едно от първите места и това признание е завоювано с всеотдайния труд на нашите учени през целия ѝ 120-годишен исторически път. Уникалността на възникването ѝ - създадена от един поробен народ, за да възроди неговата гържавност, още повече откроява значимостта на научната организация, изтъква приноса ѝ за всеобщо просвещение на българите, за съхраняване и развитие на българската култура, пише в новина на БТА от 4 октомври.

„Никога не трябва да забравяте уникалността на възникването на нашата академия – подчертава в доклада си, изнесен на тържествено събрание в столицата председателят на БАН акад. Благовест Сендов. – Само този факт е достатъчен, за да под-

държа у всеки българин уважение и респект към тази светиня на българския народ. Защото типично за групите европейски академици е, че те са създадени от царе и крале, от силна гържавна власт с цел да укрепват и да засилват тази власт. Пред нас стои отговорността да опазим и да развием академията така, че тя да не бъде само символ от миналото, а полезно настояще и необходимо бъдеще.“

***

С участието на български и швейцарски учени на 6 октомври в столицата започва симпозиум за историческите и сегашните взаимоотношения между двете страни, както и за бъдещото развитие на връзките в различни области. За първи път на академично равнище ще бъдат разисквани и по-общи въпроси за сътрудничеството и приятелството между България и Швейцария и конкретни теми от икономически, дипломатически, исторически и културен характер.

На откриването приветствия отправят председател на БАН акад. Ангел Балефски, швей-

София, 8 януари 1990 г. В секцията по „Роботика и мехатроника“ на ИМБМ-БАН н.с. Любомир Марков използва антропоморфния робот „АРО“ с пет степени на свобода за изследователски цели. Снимка: Димитър Колакаков, БТА

царският учен Антоан Ернест и временно управляващият посолството на швейцария у нас Улрих Гублер.

***

На 12 октомври Българската академия на науките удостоява с почетния си медал „Марин Дринов“ федералния министър на изследванията и технологиите на ФРГ г-р Хайнц Рийзенхубер. Това е израз на признание на неговия принос за развитието и укрепването на приятелството между България и ФРГ, както и за заглубяване на научното сътрудничество между двете страни.

Почетният председател на БАН акад. Ангел Балефски връчва отличието на западногерманския учен.

***

На 26 октомври е открита производствена линия за монтаж и настройка на електронни осцилоскопи, която е монтирана в научно-производственото обединение „Научно приборостроене“ към БАН. „Доволни сме, че първата стъпка в сътрудничеството ни с българските партньори

е успешна – заявява пред репортер на БТА президентът на виенския клон на американската фирма „Тектроникс“ Гюнтер Граф. – Свидетелство за това е започващото тук производство на високотехнологичен продукт. Надяваме се, че то поставя началото на широко сътрудничество в електронната измервателна техника, ползата от което ще бъде взаимна. Смятам, че ще допринесем за практическото реализиране на теоретичните аспекти на сътрудничеството между САЩ и България, разработени на току-що завършлата трета сесия на Българско-американския търговски икономически съвет.“

1990

На 12 април е съобщено, че към Българската академия на науките работи представителство на международната фондация „Оцеляване и развитие на човечеството“. Тази неправителствена организация е създадена през януари 1988 г., за да съдейства за развитието на сътрудничеството между различните страни в областта на

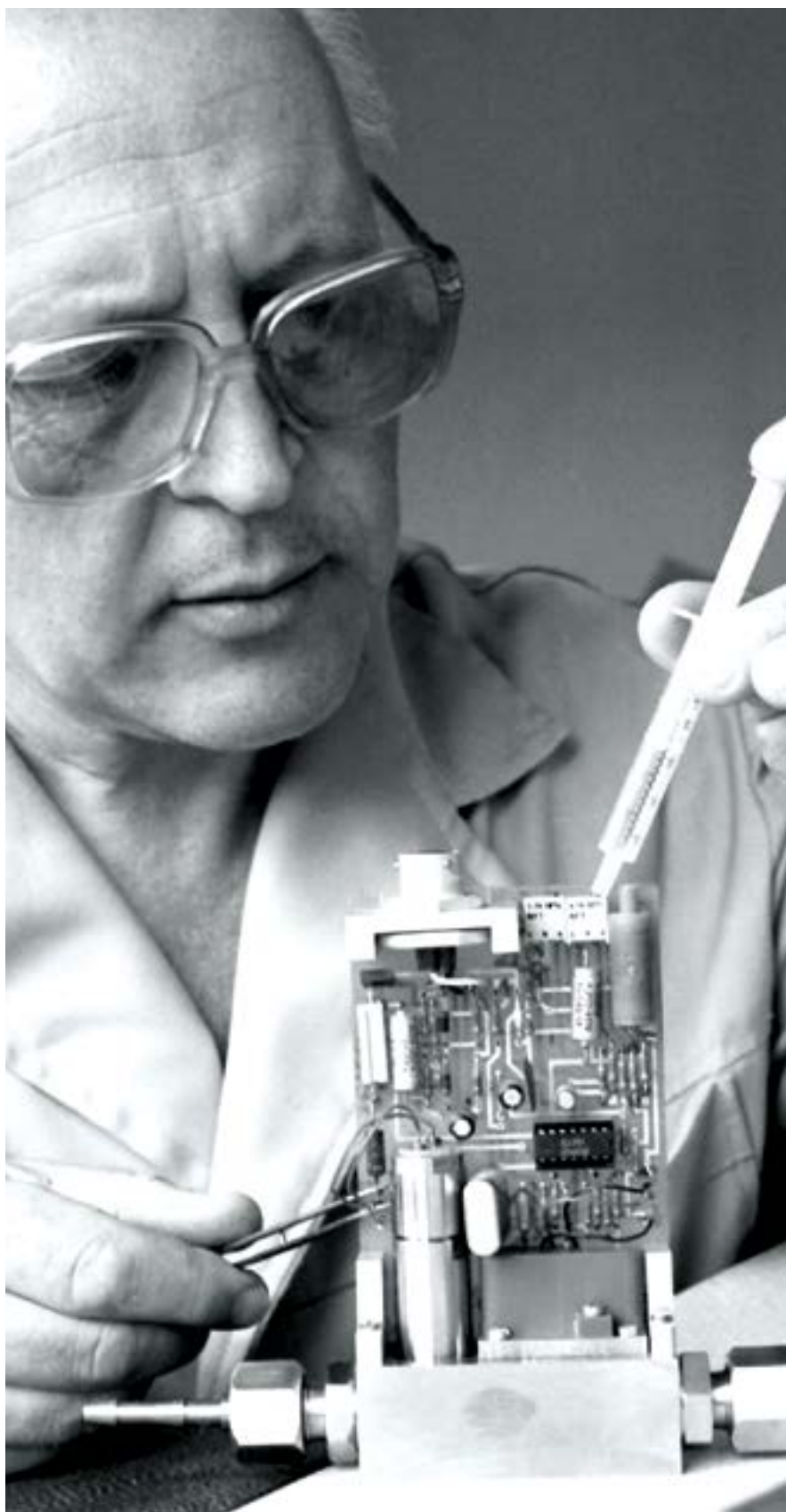
културата, образованието, опазването на околната среда, правата на човека и международната сигурност.

Връзките, които БАН поддържа с десетки международни правителствени и неправителствени организации, осигуряват възможност на българското представителство да осъществява активно международно сътрудничество в екологията, образованието и други области.

Една такава организация е Международният съвет на научните съюзи (ИСКУ). В нейното учредяване през 1931 г. участва и БАН. В ход е изпълнението на подготвената от ИСКУ най-голяма досега програма за изследване на проблемите, застрашаващи нашата планета. Елемент от тази програма е и инициативата 22 април да бъде честван като Ден на Земята. По последни данни от БАН, която координира у нас подготовката на този ден, той ще бъде отбелязан в 120 гържави, в които живеят над 150 милиона души.

Друг любопитен факт, който репортерите научават от председателя на БАН акад. Благовест Сендов, е, че Международният съвет на научните съюзи е из-

Нови Искър, 13 юни 1989 г. Вече работят първите мощности на малкото предприятие към БАН „Новис“. В участък „Фина механика“ Йордан Йорданов внимателно проверява изработката на сензор и контролира монтажа му в изделието „газов регулатор“, което се отличава с високи изисквания за надеждност. Снимка: Димитър Атаньков, БТА

брал БАН за домакин на своята генерална асамблея. Така от 1 до 6 октомври тази година България ще бъде първата източно-европейска страна, която ще посрещне представители на тази организация на ученията в областта на естествените науки.

1991

В новина от 2 октомври четем, че Народното събрание е гласувало Закона за Българската академия на науките, който изчаква своя ред от 18 юли тази година. Той променя радикално характера на БАН, която става обединение на самостоятелни институти за научна, учебна и научно-приложна дейност. Ръководството и управлението на БАН се възлага на представители на нейните институти, а на академиците и член-кореспондентите се предоставя изключително право да избират академиците и член-кореспондентите от страната и от чужбина. Същевременно отпада тяхното монополно правомощие да участват в Общото събрание и да определят стратегията, организацията и ръководството на БАН.

Доминиращ елемент в ръководството и дейността ѝ стават институти, представени пропорционално във висшата управа – Общо събрание.

БАН припомня, че първият закон за БАН датира от 1912 година. Следват закони от 1947 и 1957 година, след което дейността ѝ се урежда само чрез укази по волята на всякакъв род органи и организации.

1992

Д-р Димитър Константинов, бивш главен експерт в отдел „Международен“ на БАН, е първият българин, удостоен след 10 ноември 1989 година с „Ордена за заслуги“ на Германия от президента на страната г-р Рихард фон Вайцекер. Отличието му е връчено на 30 октомври от посланичката г-жа Кристел Шефлер на тържество в немското посолство.

Д-р Димитър Константинов получава ордена за заслуги в развитието на научните връзки между България и Германия. Той има голям принос за възстановяването на прекъснатите по време на Втората световна война контакти с фондация „Александър фон Хумболдт“ и за сключването на спогодба за сътрудничество между БАН и Германското дружество за научни изследвания през 1975 г.

***

На 4 декември в Републиканския център по протезиране и възстановителна хирургия в Горна баня е получена първата партида произведени у нас протезни средства. С помощта на специалисти от Института по металознание и технология на металите при БАН се решават някои конструктивно-технологични, научни и производствени проблеми на протезирането. Американският бизнесмен от български произход Вили Христов – президент на фирмата Ей Ди Джей, който развива активни делови връзки в България с ИМТМ, прави парично дарение за подпомагане внедряването на съвременни протезни средства у нас.

1994

На заседанието на 13 юни Общото събрание на БАН възстановява голямата награда на БАН „Свети свети Кирил и Методий“. Тя е връчена за последен път за 1989 година.

Общото събрание учредява и 12 академични награди – за творчески постижения в математическите, физическите, техническите, химическите, хуманитарните, медицинските, биологичните, аграрните, обществените, науките за земята и в изкуството и изкуствознанието и награда за популяризирането на постиженията на науката. Те ще бъдат връчвани всяка година на 12 октомври – Деня на Българската академия.

***

През юни на заседание на Общото събрание на БАН се взема решение да се създаде Институт по астрономия и Институт по биофизика вместо съществуващите досега в столицата самостоятелни секция по астрономия с Национална астрономическа обсерватория „Рожен“ и Централна лаборатория по биофизика.

***

През октомври е национално честване на 125-годишнината от създаването на БАН. То е под патронажа на президента Желю Желев и се организира под егидата на ЮНЕСКО. В него участва и генералният директор на ЮНЕСКО Федерико Майор, който е почетен член на БАН.

На 11 октомври е планирано да бъде подписано споразумение за сътрудничество между БАН и

ЮНЕСКО. „С него ще се създаде възможност за участие на БАН в научни проекти на Европейския съюз“, казва председателят на БАН академик Йордан Малиновски.

Учреден е и Клуб на българските журналисти към БАН. Колеги от БТА, Националното радио, вестниците „Дума“, „Демокрация“ и „Стандарт“ подготвят като дар от българската журналистика юбилейно издание във връзка с честването „125 години БАН“.

1995

60 заглавия френска научна литература гарява на 7 юни Френската академия на науките на БАН. Дарението е представено от Фернант Тексие, съветник по културните въпроси на френското посолство у нас, и от генералния председател на Алианс Франсез в България г-н Жан Никола Льофийол.

Дарението е предназначено за взаимно развитие на българските и френските научноизследователски лаборатории, което сътрудничество според г-н Тексие съществува отдавна.

Сред дарените книги е и трудът на Лиу Неен, получил преди години Нобелова награда по физика.

1996

Годишни награди за млади учени в осем научни направления в Българската академия на науките учредява академията, решава Общото събрание на 4 март.

Участниците в събранията предлагат и да се разработи морален кодекс на учения, след като обсъждат подобен документ на Полската академия на науките.

***

Със 105 гласа „За“ от гласували 114 членове на Общото събрание на БАН за председател на академията на 8 април е избран член-кореспондентът на БАН проф. Иван Юхновски.

„Важно е да се обединят усилията на научните институти, производствените звена, деловите среди и обществото за развитието на фундаменталната и приложната наука в условията на преход“, посочва новоизбраният председател. Според него е необходимо в БАН да бъдат привлечени повече млади кадри. „До края на годината предстои да бъде създаден академичен център за подготовка на докторанти“, казва за БТА проф. Юхновски.

1997

„БАН – стратегия и дълг“ е темата на започналата на 17 февруари дискусия в Общото събрание на академията, която е открита за учени и журналисти. Дискусията ще продължи няколко месеца и ще бъдат набелязани мерки за адаптирането на БАН към новите икономически реалности и за развитието ѝ в условията на валутен борд. Учените ще обсъждат възможностите за създаване на нова система за финансиране в науката, за привличане на чуждестранни дипломанти в новосъздадения център за обучение към академията. Ще се разгледа и предложение за включване в международната информационна система Интернет.

***

Темата за клонирането на хора събира на конференция през април представители на Българската академия на науките, Бъл-

София, 12 октомври 1994 г. На тържественото честване на 125-годишнината на БАН присъстват президентът Желязко Желязков, генералният секретар на ЮНЕСКО Федерико Майор и премиерът Любен Берков. Снимка: Евелина Андреева, БТА

гарската национална академия по медицина и Селскостопанската академия.

Проф. Георги Русев от Института по микробиология посочва три причини, поради които лобистки групи ще настояват за неговото възможно най-бързо прилагане. Това са например хора, загубили близки – да им ги възстановят, използвайки клетки от запазени техни тъкани – коса например. Много по-силен натиск може да се очаква от медицински организации или фирми, които с прилагане на вариант на тази технология ще осигуряват органи за трансплантация. Най-фантастичен, което според проф. Русев съвсем не означава, че е невъзможен, е сценарият да се създават хора с определени качества – най-често войници, стара мечта на човечеството, стигнала до нас чрез легендата за Язон и Златното руно.

Пред участниците в конференцията въпросът за клонирането на хора е разгледан и от теологична, социологична, психологична и правна гледна точка.

***

На 17 април германският посланик у нас г-н Петер Метцгер връчва на БАН дарение от книги и апаратура за 220 хиляди дойче марки. Дарението е от фондация „Александър фон Хумболт“ и ще помогне на институтите при БАН по математика, информатика, системен анализ, астрономия, физико-химия и органична химия.

През последните години фондация „Александър фон Хумболт“ осъществява контакти между 140 български и германски институти и факултети, посочва г-н Метцгер. Той подчертава, че дарението е знак на признание за приноса на българската наука.

***

Три български апарата за изследвания и експерименти в Космоса се намират на борда на руската орбитална станция „Мир“, казва през юли в интервю пред репортер на БТА директорът на Института за космиче-

ски изследвания при БАН ст. н. с. Петър Гецов. И трите апарата са проектирани и създадени от учени от института. През 1997 г. институтът ще участва с още два вида апаратура в международни космически проекти.

Той припомня, че българска е единствената в света космическа оранжерия „Свет“ на ст.н.с. Тая Иванова. Тя е финансирана от НАСА по американската космическа програма „Мир-НАСА“. През 1990-а американски астронавт ожъна първата реколта българска пшеница от оранжерията.

***

На 23 октомври японският посланик у нас Йошихиро Джибуки дарява на БАН апаратура за 112 хиляди долара. Дарението е от японската Агенция за международно сътрудничество и се предоставя на Централната лаборатория по сеизмична механика и сеизмично инженерство при БАН.

Български и японски институти разработват заедно 25 научни проекта, като се очаква те да станат 30, казва при връчването днес председателят на БАН академик Иван Юхновски. Това са разработки в областта на инженерните науки, биомеханиката, биофизиката, генетиката, приложната математика и др.

1998

Специалистката по средновековна българска и византийска музика г-р Елена Тончева е спечелила Хердеровата награда за България за 1998 г., научава БТА в средата на януари. Д-р Тончева е директор на Института по изкуствознание при БАН. Тя е първият носител на отличието,

награден за принос в изследването на историята на източноправославната музика.

Елена Тончева ще получи наградата на официална церемония във Виенския университет на 6 май.

***

Шестстотин петдесет и осем български машини за леене на автомобилни джанти, работени от Института по металознание, се използват от автомобилостроителни фирми в повече от 30 страни. Годишно в САЩ се произвеждат 2,1 млн. джанти от 72 наши машини. Японската фирма „Тойота“ също използва българската техника. Това съобщава за БТА директорът на българския институт проф. Янко Арсов на среща с японска делегация от представители на Министерството на образованието и науката и

Министерството на международната търговия и индустрията в края на януари.

***

Български учени ще помогнат на болните от рак с нови лазерни хирургически системи, които намаляват следоперативния риск. Лазерни системи за онкологична и селективна клетъчна хирургия и за ендоскопия ще влязат до 2000-та година в медицинската практика, казва на 7 март пред БТА докторът по физика Лъчезар Аврамов. Той ръководи научен проект, осъществяван съвместно от фирма „Оптела“ ООД, БАН и Фонд „Структурна и технологична политика“ при просветното министерство.

Учените работят над нова апаратура от фамилията лазерни хирургически системи „Медирей – лъчите на здравето“. Това е уникален високотехнологичен

научен продукт, който може да има широко приложение в клиничната практика и да доведе до по-добро и по-евтино лечение, отбелязва г-н Аврамов.

***

Български учени създадоха нов метод за диагностика и терапия на рака. Български вариант на уникалния метод за фотодинамична терапия на рака създадоха учени от Института по органична химия при Българската академия на науките под ръководството на старши научен сътрудник Мария Шопова. Това съобщава на пресконференция на 24 април директорът на института проф. Юрий Стефановски.

Методът е безвреден и се използва за диагностика и лечение на различни видове рак, отбелязва г-жа Шопова. Научният екип е автор и на нов препарат „Хематодит“, който се използва при този метод за борба със злокачествените образувания.

***

На 10 юни професор г-р Карл Джераси получава почетното звание на Българската академия на науките „Доктор хонорис кауза“. Американският учен в областта на химията е 28-годишен, когато открива противозачатъчното хапче.

При получаването на доктората от председателя на БАН акад. Иван Юхновски професор г-р Джераси представя книгата си „Дилемата на Кантор“, издадена от БАН.

***

В края на август професор Джо Маршал от университета на Уелс – Суонси, Великобритания, е удостоен с най-високата на-

града на БАН – почетният знак „Марин Дринов“. Той е награден за своя принос в развитието на школата и на българо-британските научни отношения, както и за постиженията си в областта на физиката на кондензираното състояние. От 1990 година заедно с проф. Николай Киров, директор на Института по физика на твърдото тяло при БАН, е съпредседател на школата.

1999

На 14 януари БАН и Книгоиздателска къща „Труд“ представят в БАН едномомната универсална „Българска енциклопедия А-Я“. Изданието съдържа 25 000 статии от всички области на знанието, 2500 илюстрации, 300 карти, таблици и цветни приложения. При представянето главният научен секретар на БАН проф. Наум Якимов говори за значимостта на енциклопедичното дело у нас. Той определя новата „Енциклопедия А-Я“ като събитие в научния и културния живот на страната.

* * *

През тази година няколко души получават почетни отличия от БАН.

С почетния знак на името на Марин Дринов са отличени проф. Джордж Метакидес – заради приноса му към българската наука (Джордж Метакидес оглавява отдела за фундаментални изследвания и научни връзки в областта на информационните технологии към XIII главна дирекция на Комисията на Европейските общности); Вера Мутафчиева – за приноса ѝ към българската история и литературознание и по случай 70-годишния ѝ юбилей; столичният

кмет Стефан Софиянски – за заслугите си за съхраняването и подобряването на материалната база на БАН, както и за доброто сътрудничество между академията и Столичната община; френският учен проф. Пиер Боторел, доскорошен директор на Научноизследователския център „Пол Паскал“ в град Песак, Франция, както и проф. Валентин Львчиев.

През април първият български космонавт Георги Иванов е награден с почетен медал в централната сграда на БАН на научна сесия по повод 20-годишнината от полета му в Космоса. Отличието е връчено от руския космонавт генерал Алексей Леонов.

През май е съобщено, че тазгодишната награда „Еврика“ за постижения в науката на млад български учен е присъдена на д-р инж. Атанас Павлов от Лабораторията по промишлена микробиология и биотехнология при БАН в Пловдив. Отличие му се присъжда за постижения в създаването на нова биотехнология за получаването на розмаринова киселина. Тя има приложение в хранително-вкусовата промишленост, в козметиката и медуцината.

На 20 май литературната критичка и преводачка Жана Гълъбова получава почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на Българската академия на науките, а през ноември с това отличие е награден и вицепрезидентът на гружеството за Югоизточна Европа в Мюнхен професор д-р Роланд Шьонфелд.

* * *

Оригинални документи от Централната библиотека и Научния архив на БАН ще бъдат изложени в БАН по повод 130-го-

дишнината на академията, пише БТА на 11 октомври

Представени са документи от създаването на Българското книжовно гружество, първият протокол от Главното събрание, Уставът и Обявлението за учредяването му, Кондиката, първият печат и документи, удостоверяващи участието на Васил Левски, Христо Ботев, Любен Каравелов и други българи в неговото основаване. Показани са документи, свързани с преместването (1881) и дейността на гружеството в Освободена България, както и прерастването му в БАН (1991).

* * *

„130-годишният юбилей на Българската академия на науките е смайващ, уникален и забележителен“, казва българският президент Петър Стоянов на тържествено събрание в академията на 12 октомври. „В годината, когато честваме 120-годишнината от създаването на почти всички български институции, включително българско правителство и българско просветно министерство, ние честваме 130 години от създаването на БАН“, отбелязва президентът. По думите му забележителен факт е, че предвестникът на БАН – Българското книжовно гружество, се създава три години преди общото събрание на Българския революционен централен комитет, шест години преди да избухне първото организирано българско въстание, седем години преди да започне „пиянството на един народ“, което по-късно „ферментира“ в героичното Априлско въстание, осем години преди Руско-турската война и последвалото я Освобождение.

* * *

На 12 октомври председателите на БАН и на Македонската академия на науките – акад. Иван Юхновски и акад. Ксенте Богоев, подписват първата спогодба за научно сътрудничество между България и Македония. Спогодбата е безсрочна, проектите от нея ще се обновяват през три години.

2000

2400 селища са включени в „Български диалектен атлас. Обобщаващ том“, научава БТА на 20 февруари от д-р Маргарита Троева, която е ръководител на Секцията по диалектология и лингвистична география към Института за български език при БАН и член на редколегиата. Според нея такива атласи се правят веднъж в историята на езикознанието, като по думите ѝ всички западноевропейски и почти всички славянски езици имат подобни национални атласи. Томът на „Български диалектен атлас“ дава в

синтезиран вид особености на българските диалекти от цялото езиково землище във и извън границите на България, където се говори или се е говорил български език.

* * *

Повече от три часа на 13 март продължава срещата на премиера Иван Костов с български учени, организирана в Големия салон на БАН по инициатива на Съюза на учените в България. „В редиците на БАН се крие българският Бил Гейтс, който може да помогне на България“, казва министър-председателят.

* * *

През април в България пристига вицепрезидентът на Кралското научно гружество (КНД) проф. Брайън Хийп, придружен от д-р Дейвид Боук – директор на програми на КНД. Двамата е планирано да посетят Националния център по паразитология и заразни болести и Института по микробиология при БАН, както и да се срещнат с членове на Управителния съвет на академията.

Визитата е във връзка с поновяването на спогодбата за сътрудничество между БАН и КНД. Партньорството между двете организации има над 20-годишна история.

* * *

На 6 април академик Иван Юхновски е преизбран от Общото събрание на Българската академия на науките за неин председател с 4-годишен мандат. Кандидатурата му е издигната от Събранието на учените и член-кореспондентите, от събранията на учените в институтите и от научните съвети на академичните звена.

* * *

На 23 юни се провежда обществена дискусия на проекта на Закона за генетично модифицираните организми. „Разпространението и употребата на генетично изменени организми са регламентирани със закон във всички европейски страни, затова законопроектът е изключително важен за България в процеса на присъединяването ѝ към Европейския съюз“, казва министърът на земеделието и горите Венцислав Върбанов пред участниците.

Становище по документа изказват представители на министерствата на околната среда и водите и на здравеопазването, на осем неправителствени организация, учени от БАН.

* * *

Специалисти от Научноизследователския институт по криобиология и лиофилизация към БАН са успели „да убият“ вируса, причиняващ СПИН. Това съобщава на пресконференция на 15 август директорът на института акад. д-р Цветан Цветков – професор по криобиология.

„При разработването на една от технологиите за криоконсервиране на кръв чрез прилагане на ултраниски температури бе прибавено вещество, което унищожи ХИВ-вируса“, обяснява професорът по криобиология. Акад. Цветков не дава повече подробности по евентуалното бъдещо откритие от съображения за сигурност.

2001

На 8 март четири космически апаратури, създадени в БАН, са изведени с американската совака „Дискавъри“ към изграждащата се Международна космическа станция. Това научава БТА от разпространено изявление на председателя на БАН акад. Иван Юхновски.

В продължение на четири месеца апаратурите ще измерват дозата радиация, която се натрупва в различни точки на американския модул „Дестини“ и в телата на астронавтите. Очаква се през юли апаратурите да бъдат върнати обратно на Земята.

Другите системи, създавани сега в Централната лаборатория

рия по слънчево-земни въздействия – БАН, ще работят скоро на станцията в модулите на САЩ, Русия, Япония и Европейската космическа агенция: системата „Люлин МКС“ е част от комплекса за постоянен радиационен контрол на станцията.

Други две дозиметрични системи, създадени в БАН, ще бъдат монтирани вътре и вън от станцията в специални човешки фантоми от изкуствена биологична тъкан. Целта е да се изследва как се разпределят дозите облъчване в човешките органи при продължителен престой в Космоса.

* * *

През април германският проф. д-р Волфганг Лоренц от Института по нанотехнологии на университета в Карлсруе получава най-високото отличие на БАН – почетен знак „Марин Дринов“ на лента.

Проф. Лоренц е един от големите пропагандатори на успехите и постиженията на българската физикохимична и електрохимична школа.

Инициатор е на създаването на Националния център по нанотехнологии в България.

* * *

През октомври Институтът по биофизика на БАН получава апаратура за директна стимулация на човешкия мозък, предоставен от фондация „Александър фон Хумболт“. Уредът ще бъде инсталиран в електрофизичната лаборатория на секция „Възбудими структури“ на института. Апаратът ще изследва неврофизиологичните механизми на управление на човешката двигателна, сетивна (зрителна, обонятелна, вестибу-

ларна) и други дейности.

2002

Създаването на Национална стратегия за развитие на науката и висшето образование обсъждат на 13 май президентът Георги Първанов и представители на академичната общност. Президентът Първанов посочва, че за себе си вижда развитието на науката и образованието като приоритет за България, съобщава пресекретариатът на държавния глава. По думите му именно в тази сфера можем да конкурираме нашите европейски и световни партньори в много по-голяма степен, отколкото в други сфери, в които се инвестира госта.

Стратегията трябва да бъде съобразена със социално-икономическото развитие и да определя приоритетите в развитието на науката. Има ограничения на изследователските и финансовите ресурси и затова те трябва да се концентрират в онези сфери, в които има традиции и потенциал – това означава, че трябва да се разработят и да се приемат закони за насърчване на научните изследвания, за високите технологии и за научните степени и звания.

* * *

Езиковеди от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Института по български език (ИБЕ) към БАН и Института за чуждестранни студенти (ИЧС) противопоставят гледните си точки за навлизането на английските интернет термини в българския език. На 17 май те дискутират проблема „Българският език и интернет“ на Кръг-

ла маса в рамките на Седмицата на отворените врати, организирана от ИБЕ.

Термини като хардгиск, видеокарта, уебдизайн, сървър, модем и много други вече са се наложили в българския език и е неоправдано те да се описват с български думи или да се изписват на латиница в български печатни издания, е мнението на Христина Дейкова от секцията по българска етимология към ИБЕ.

Людмила Кирова от ИЧС изказва предположение, че занаят езикът все повече ще се променя под влияние на английските наименования, които навлизат като оригинал и изместват българските и руските термини.

* * *

На 20 май Институтът за български език (ИБЕ) получава по случай 60-годишния си юбилей най-престижната награда на БАН – плакет „Марин Дринов“.

БТА припомня, че ИБЕ е най-старият институт на БАН, създаден на 15 май 1942 година като Служба за български речник. „Неговият архив вече е пренесен на електронен носител и е съизмерим с европейските стандарти“, съобщава Юлия Балтова. Тя отбелязва, че основната задача на института е не само да отстоява традициите в българското езикознание, но и да отговори на нуждите на обществото в процеса на евроинтеграция.

* * *

На 12 септември на борда на научноизследователския кораб „Егео“ ръководителите на Националния център за морски изследвания към Министерството на развитието в Атина и на Института по океанология при БАН проф. Джордж Хронис и

ст.н.с д-р Христо Слабаков подписват Меморандум за взаимно сътрудничество. Началото на добрите професионални отношения датира от десет години, а преди пет години е подписан първият договор за взаимен обмен на информация и гостувания на учени.

Благодарение на доброто взаимодействие вече е факт първият спечелен проект – „Инициатива за българо-гръцко сътрудничество за съвместни изследвания на Черно и Егейско море“ в рамките на европейския проект „Елитен център за устойчиво развитие и управление на Черноморския регион“.

* * *

Професор Боян Биолчев е първият ректор на СУ „Св. Климент Охридски“, който получава почетния знак на БАН „Марин Дринов“. Ректорът на Алма матер получава наградата на церемония в БАН от председателя на академията академик Иван Юхновски на 16 декември. Отличието му е връчено за постижения в литературата и литературознанието, за това, че допринася за сътрудничеството между академията и СУ, и по повод 60-годишнината му.

2003

1140 години от въвеждането в употреба на първата славянска азбука – глаголицата, ще бъдат отбелязани с тържествена научна сесия на БАН на тема „Делото на Светите братя Кирил и Методий и европейските ценности“, научава БТА от Българска академия на науките на 19 май.

На тържествената сесия ще бъдат връчени отличия за при-

София, 26 септември 2002 г. Методи Караджов показва новия Атомно-емисионен спектрометър с индуктивно свързана плазма на официалното откриване на нова лаборатория в Геоложкия институт на БАН по проект „НАТО – наука за мир“.
Снимка: Тихомир Пенов, БТА

София, 26 септември 2002 г. Официално откриване на нова лаборатория в Геоложкия институт на БАН по проект „НАТО – наука за мир“. Снимка: Тихомир Пенов, БТА

София, 1 юни 2011 г. Министърът на отбраната Аню Ангелов открива изложба на продукти с военно предназначение в Института по металознание, съоръжения и технологии на БАН. Експонатите са разработени от съвместни научни екипи от МО и Института по металознание.
Снимка: Владимир Шоков, БТА

София, 1 юни 2011 г. Момент от откриването изложбата на продукти с военно предназначение в Института по металознание, съоръжения и технологии на БАН. На събитието присъства и председателят на БАН Никола Съботинов.
Снимка: Владимир Шоков, БТА

нос на учени в българистиката и славистиката. С почетен знак „Марин Дринов“ ще бъдат удостоени акад. Цветан Грозданов от Македония и проф. Георгий Гачев от Русия.

* * *

В началото на юни проф. Антъни Дж. Кърби, завеждащ катедрата по биоорганична химия на Университета в Кеймбридж, Великобритания, е награден с почетния знак на БАН – „Марин Дринов“. От името на Управителния съвет на академията наградата на проф. Кърби е връчена от проф. Николай Съботинов, зам.-председател на БАН.

* * *

Проф. Александър Фол е обявен за почетен член на Института по тракология при БАН на честването на 70-годишнината на учения в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ на 3 юли. Проф. Фол е основател

и дългогодишен директор на института.

В поздравление, прочетено на тържеството, президентът Георги Първанов изразява признателност към своя преподавател и му благодари за усилията да формира от студентите добри професионалисти и личности. Президентът отбелязва изключителното основополагащо значение на научното творчество на Александър Фол и заслугата му за популяризирането чрез научни публикации на българската и тракийската култура по света.

* * *

Според президента Георги Първанов държавниците и политиците трябва да престанат да гледат на Българската академия на науките, на академичната наука и дейностите, свързани с културата, като на бреме за бюджета. Президентът казва това в началото на срещата с членовете на БАН на 21 юли. „Убедихме се, че това е може би най-голямата

инвестиция в европейското бъдеще на страната“, допълва държавният глава.

* * *

През октомври секторът по естествени науки и Регионалното бюро за образование

(ROSTE) на ЮНЕСКО получават почетни плакети „Марин Дринов“ на БАН на церемония в българското посолство в Париж. Почетните награди са връчени от главния научен секретар на БАН проф. Наум Якимов на заместник-генералния директор на ЮНЕСКО по естествените науки Уолтър Ерделен и на директора на ROSTE Хауърд Мур. Почетният приз се връчва за изключителния принос на двете структури за развитието на образованието и науката в България, на естествените науки, за развитието на научното сътрудничество между страните в Югоизточна Европа и за оказаното съдействие за изпълнение на договора между ЮНЕСКО и БАН.

2004

На 29 март академик Иван Юхновски отново е избран за председател на Българската академия на науките. От общо 117 членове на Общото събрание на БАН в залата присъстват 112. Изборът бе направен тайно, като 104 гласуваха „За“. Предложенията, постъпили преди гласуването за председател на БАН, са 26 от различни институти на академията, научни съвети и академични дружества, като всички предложения са били в подкрепа на кандидатурата на акад. Юхновски.

* * *

В края на април БАН награждава с почетния знак на БАН „Марин Дринов“ на лента проф. Герхард Вегнер, директор на Макс-Планк института за полимерни изследвания в Майнц, Германия. Проф. Герхард Вегнер е един от най-видните германски учени и най-изтъкнатият учен в областта на

полимерите. Бил е гостуващ професор в различни университети в САЩ, Индия, Белгия, Франция, Канада и др.

* * *

В началото на юни председателят на БАН акад. Иван Юхновски удостоява с почетното звание „Доктор хонорис кауза“ проф. д-р Клаус Голенхофен от университета в Марбург, Германия. Сътрудничеството между Института по физиология на БАН и ръководената от проф. Голенхофен Катедра по физиология към университета в Марбург датира от 1970 година. За този период по специализации, съвместни изследвания и за обсъждане на съвместни проекти в Марбург са работили 7 български учени.

* * *

Институтът по микробиология (ИМ) „Стефан Ангелов“ при Българската академия на науките е приет на 26 юни за 6-и член

на семейството институти, асоциирани с френския институт по микробиология и вирусология „Пастьор“. Това съобщава на пресконференция на 1 юли директорът на ИМ проф. Ангел Гълъбов.

В продължение на четири години институтът „Пастьор“ е анализирал цялостната дейност на Института по микробиология при БАН, няколко екипа френски учени са посетили българския институт.

Другите пет асоциирани институти по микробиология към „Пастьор“ са от Италия, Гърция, Белгия, Румъния и Русия.

* * *

Съвременен, патентован в България биотехнологичен продукт, създаден в Института по експериментална патология и паразитология (ИЕПП) при БАН, получава престижна награда на Международната изложба за изобретения, изящни и приложни изкуства в Будапеща, Унгария.

Наградата GENIUS – EUROPE бе присъдена на ст.н.с.вм.с. Иван Иванов и на д-р Антон Крил от ИЕПП при БАН за създаването на перманентна клетъчна линия от ембрионални клетки на патица. Това съобщава месечният информационен бюлетин за наука и технологии на БАН, цитиран на 6 август от БТА.

Изобретението е било избрано между 1000 изобретения от 20 страни. Клетъчната линия, означена като DEC-99 (Disc Embryo Cells), представлява стандартна клетъчнокултурална система, използвана в научноизследователската работа и с приложение в биотехнологичните производства.

***

През октомври правителството одобрява проект на споразумение за сътрудничество между България и Европейската организация за разработване на метеорологични спътници (EUMETSAT). Председателят на БАН е упълномощен да проведе преговорите и да подпише документа при условия за последваща ратификация. В EUMETSAT членуват почти всички европейски държави. Подписването на споразумението е необходима стъпка за осигуряване на достъп до качествена спътникова информация и за интегрирането на Националния институт по метеорология и хидрология в общоевропейските инициативи в тази област.

2005

На 17 февруари Институтът по зоология и Централната лаборатория по обща екология при БАН представят данни от научни изследвания, осъществени

на остров Ливингстън, Антарктида. Учени от БАН, участвали в българските експедиции на остров Ливингстън, и учени, които проучват донесените оттам материали, запознават публиката с резултати от изследвания в областта на биологията и екологията. Данните им дават отговор на въпросите чия история е записана върху леда на дълбочина три километра, може ли да се извлечат полезни вещества от антарктическите микроорганизми, какво е биоразнообразието и поведението на екосистемите на легения континент, как Антарктида предсказва бъдещото глобално затопляне на Земята.

***

Някои от наградите с почетното отличие на БАН „Марин Дринов“ през годината са Германският институт за изследване на слънчевата система „Макс Планк“, който получава плакета в края на март, като е връчен на директора на института проф. Урих Кристенсен. Почетният знак на БАН „Марин Дринов“ е връчен и на проф. Клаус Йокерс от същия институт. Почетните отличия на БАН им се присъждат за техния принос в съвместните изследвания на комети в продължение на близо 20 години и за предоставената възможност на наши учени да провеждат изследвания с уникалната германска апаратура.

Шестима наши и двама чужди учени-българисти получават почетния знак на БАН за заслуги с лентата „Марин Дринов“ на тържество в академията във връзка с 24 май. Това са проф. Василка Тълкова-Заимова от Института по балканистика, проф. д-р Виржиния Паскалева от Института по история, Снежана

Николова, директор на Националния енциклопедичен център „Българска енциклопедия“, проф. Николай Жечев от Института по история и езиковедът акад. Иван Дуриданов. Ст.н.с. д-р Марина Смолянинова от Института по славянознание към Руската академия на науките в Москва е отличена за принос в популяризирането на българската възрожденска литература в Русия. Италианският учен-българист проф. Джузепе дел'Агата от Университета в Пиза е награден за изключителни заслуги към БАН за популяризиране на славистиката и българистиката в Италия и за приноса му в развитието на българо-италианските културни и литературни връзки.

През май заместник-председателят на БАН акад. Константин Косев връчва юбилеен медал на БАН на известния български езиковед акад. Иван Дуриданов по повод неговата 85-годишнина. А на 16 ноември главният научен секретар на БАН проф. Наум Якимов връчва почетния плакет на академията „Марин Дринов“ на Националния център за научни изследвания на Франция. Отличие, което е посветено на 40-годишното сътрудничество между БАН и центъра, е получено от директора му проф. Бернар Мьоние на тържествена сесия в салона на БАН.

***

Два български прибора за измерване на дозата и потока на космическата радиация са оборудвани на спътника „Фотон М2“, който излита в последния ден на месец май от космодрума „Байконур“ в Казахстан. „Приборите ще измерват измененията на дозата и потока на космическата радиация на спътника,

София, 27 октомври 2011 г. В Института по физиология на растенията и генетика към БАН се провежда тържествено събрание за връчването на годишното Ротарианско отличие на името на академик Методий Попов за високи научни постижения в областта на биологията. Сред наградените е и Елена Якимова.

Снимка: Минко Чернев, БТА

който ще се намира в околоземна орбита на височина 262-304 километра в продължение на 15 дни и 20 часа“, съобщава на пресконференция ст.н.с. д-р Цветан Дачев, директор на Централната лаборатория по слънчево-земни взаимодействия при БАН (ЦЛСЗВ-БАН), в която са изработени приборите съвместно с учени от Германия и Италия.

2006

В новина от 20 февруари четем, че академичното издателство „Марин Дринов“ издава книга по повод 100-годишнината от смъртта на проф. Марин Дринов (1838-1906). Изданието „Марин Дринов - историк и обществен геец“ е написано от Людмила Горина, преводач от руски език е на Венета Бъчварова. Въз основа на обширна литература и бога-

та документална база книгата пресъздава с пълнота жизнения и творчески път на изтъкнатия представител на българската и руската историческа наука, видния обществен геец Марин Дринов.

А на 28 февруари БАН организира възпоменателно събрание по повод 100-годишнината от смъртта на проф. Дринов в Големия салон, като слова произнасят акад. Васил Пюзелев и проф. Людмила Горина от Русия – автор на книгата „Марин Дринов - историк и обществен геец“.

***

През април заместник генералният секретар на НАТО за публична дипломация Жан Фурне получава почетен знак „За заслуги към БАН“. Отличие, което е за принос в развитието на науката в България и за разширяване на научното сътрудничество с НАТО, е връчено от заместник-председателя на

БАН акад. Никола Съботинов.

На 20 юни президентът на фондация „Александър фон Хумболт“ проф. д-р Волфганг Фрйвалд получава почетния знак на БАН „Марин Дринов“ на лента. Отличието му е връчено от заместник-председателя на БАН акад. Константин Косев в Големия салон на академията, където е отбелязана 15-ата годишнина на Хумболтовия съюз в България.

А церемония по връчването на диплом за чуждестранен член на БАН на френския учен в областта на социалните и политическите науки проф. Тиери дьо Монбриал се провежда на 18 декември в Големия салон на БАН. Проф. Монбриал е член на Академията за социални и политически науки на Франция и директор на Френския институт за международни отношения.

***

През април академичното издателство „Проф. Марин Дринов“

София, 27 октомври 2011 г. Момент от връчването на годишното Ротарианско отличие на името на академик Методий Попов. С награди са отличени Ирина Васева, Елена Якимова и Василий Голицев.

Снимка: Минко Чернев, БТА

издава справочник „Българската академия на науките. Членове и ръководство (1869-2004)“. Изданието е посветено на 135-годишнината на БАН и представя състава на академията от създаването ѝ като Българско книжовно дружество до днес. Справочникът включва целия членски състав на БАН – академици, член-кореспонденти, почетни и чуждестранни членове, както и ръководните органи на най-старата научна организация у нас. Председателят на БАН акад. Иван Юхновски е редактор на справочника.

***

През ноември Институтът по физиология при БАН се преименува в Институт по невробиология. Досегашните 14 звена на института се реструктурират в шест. Според учени промените се налагат, тъй като 85 на сто

от сегашната научна дейност на института е в областта на невробиологията. При създаването на института преобладаващи са били изследванията в областта на физиологията.

***

Три споразумения за научно-техническо сътрудничество между институти на БАН и научни институции в Белгия са подписани в академията на 11 декември. Споразуменията са за изпълнение на проекти в областта на палеогеографията, астрономията и геомагнитната активност. Подписи под спогодбите слагат заместник-министърът на образованието и науката Ваня Добрева и Марк Вервилген, министър на икономиката, енергетиката, външната търговия и научната политика на Белгия.

2007

„Геофизичният институт на БАН наскоро подписа договор с Министерството на регионалното развитие и благоустройството за осъществяване на ново сеизмично райониране на страната – изготвянето на т.нар. сеизмична карта“, казва на 27 август в интервю за БТА ст.н.с. г-р Николай Милошев, директор на института. По думите му целта на проекта е чрез новото сеизмично райониране в съответните строителни норми да залегнат европейските изисквания за сеизмична устойчивост на строителството. „Договорът трябва да приключи в края на 2009 г., а новите нормативи да влязат в сила от началото на 2011 година. Оттогава новите сгради трябва да се строят вече по тези нормативи“, отбелязва Милошев.

***

Над 40 на сто от българите смятат, че грижите за науката са абсолютно недостатъчни, според социологически проучвания на Института по социология (ИС) при БАН и Националния център за изучаване на общественото мнение (НЦИОМ). Проучванията са представени на 10 октомври в БТА от член-кор. Атанас Атанасов от ИС, научен секретар на БАН, и Лидия Йорданова, директор на НЦИОМ.

Много от участниците в анкетите оценяват високо значението на българската наука за развитието на познанието за света и обществото – 57,2 на сто (ИС) и 39,9 на сто (НЦИОМ).

***

Въпросът за недостатъчното финансиране на науката в България и необходимостта от реална политика за подкрепа и развитие на българската наука поставя председателят на БАН акад. Иван Юхновски в словото си на тържественото събрание по случай 138 години от създаването на академията на 12 октомври. На събранието присъства президентът Георги Първанов. Акад. Юхновски посочва, че въпреки недостатъчното финансиране на науката в България тя има висока производителност и е налице голяма ефективност на научните изследвания.

В новината от деня се посочва, че академията е класирана на 132-ро място сред водещите 500 научни организации в света и на 58-о място сред първите 100 в Европа в класацията по системата „Уебометрикс“, създадена от Европейския център на ЮНЕСКО, и системата на германските институти „Макс

Планк“ и „Фраунхофер“.

Проучвания на Института за научна информация във Филаделфия от периода април-септември тази година показват, че за последните 10 години БАН е произвела 59.55 на сто от реферантата в света научна продукция на България. Втори в класацията е СУ, произвел 18.6 на сто.

***

В резултат на десетгодишно проучване на екип от Националния природонаучен музей при БАН е открит зъб на възраст около 7 млн. години от изкопан човекopodobен примат, свързан с физиката на горната и на ниската атмосфера, физиката и динамиката на полярните сияния и изучаването на галактическите космически лъчи. Учените, участващи в проекта, са от Норвегия, Австрия, Великобритания, САЩ, Словакия, Финландия, Франция и България.

***

На заседание на Общото събрание на БАН на 31 март акад. Иван Юхновски е награден с почетния знак на Управителния съвет на академията за заслуги към научната институция. Акад. Юхновски три мандата е председател на БАН, избран е и за четвърти мандат, но подава оставка в средата на март.

***

На конференцията на 20 май, която е под патронажа на министър-председателя Сергей Станишев, е избрана работна група, която до септември ще подготви документите за основаване на Младежка академия на науките (МАН) към БАН. Инициативата е на Младежкото иновационно и информационно общество АБ,

2008

Два прибора, изработени от учени от Централната лаборатория по слънчево-земни въздействия при БАН (ЦАСЗМ), участват в ракетния експеримент HotPay2, започнал на 31 януари от ракетната станция в Андоа, Северна Норвегия. Това съобщава на пресконференция на 5 февруари ст.н.с. г-р Цветан Дачев от ЦАСЗМ. Приборите са „Люлин-6R“ и „Люлин-R“. Чрез научната апаратура ще бъдат направени девет експеримента, свързани с физиката на горната и на ниската атмосфера, физиката и динамиката на полярните сияния и изучаването на галактическите космически лъчи. Учените, участващи в проекта, са от Норвегия, Австрия, Великобритания, САЩ, Словакия, Финландия, Франция и България.

организатор на конференцията заедно с ДАИТС, БАН и Военната академия „Г. С. Раковски“. Главните цели на МАН са да обединява усилията на младите учени и да съдейства за създаването на условия за творческото и професионалното им развитие и усъвършенстване, да отстоява интересите им пред държавните и местните органи на управление, да насърчава разработването и приложението на нови високи технологии, да съдейства за издигане на социалния статус на младите учени и новатори.

* * *

На 18 акад. Никола Съботинов е избран с 84 гласа за председател на БАН. Съботинов казва, че е много развълнуван, защото за него това е исторически момент от развитието на БАН. Той благодари за голямото доверие, и за задълженията, които са му гласувани.

* * *

Правителството ще подкрепи БАН за изграждането на академично градче за младите учени от БАН в района на Осми километър в столицата. Това казва на 2 юни пред журналисти министър-председателят Сергей Станишев. „Това градче ще бъде специално за младите учени, за техните семейства, за тяхното благоустрояване“, посочва премиерът и допълва, че в този комплекс ще има и детска градина. „Това ще бъде един съвременен модерен център за живота на младите учени“, казва той.

* * *

На 6 октомври председателят на БАН акад. Никола Съботинов се среща с генералния директор

на Генерална дирекция „Изследвания“ към Европейската комисия Хосе Мигел Силва Родригес. Съботинов прави презентация на БАН като научноизследователски център и представя промените в институцията след 1989 година – структурни промени, научната политика на академията по отношение на фундаменталните и приложните изследвания, развитието на проектното финансиране и собствените приходи на тази база през последните седем години и др. Обсъдени с и бъдещите, нови реформи в БАН, свързани с работата по проблемните съвети след външната оценка на дейността на академията от Европейската научна фондация.

* * *

На 28 октомври е съобщено, че двама български учени от Централната лаборатория по биомедицински изследвания получават престижни награди на състоялата се в Болоня, Италия, XXXV международна конференция за приложение на компютърните технологии в медицината. Първа награда – диплом за най-добро представяне, е присъдена на проф. Михаил Матвеев, директор на лабораторията. А втората награда – за най-добър алгоритъм, е дадена на ст.н.с. първа степен Ивайло Христов, ръководител на секция „Обработка и анализ на биомедицински данни и сигнали“. Наградата е в съавторство с Джовани Бортолан от Института по инженерна биомедицина в Падуа, Италия.

* * *

В новина от 3 ноември се посочва, че български учени са изобретили устройство за пречистване на вода – до 500 мл, в

което се използват светодиоди, излъчващи светлина в ултравиолетовата област на спектъра, и прикрепен към тях световод. Устройството намира приложение в гражданската защита – след природни бедствия, когато има проблеми с чистотата на питейната вода. Изобретението може да се използва в армията при изпълнение на различни мисии, а също и при експедиции.

2009

В БАН работят 17.4 на сто от учените у нас и те създават над 60 на сто от цялата научна продукция в България, както и над 50 на сто от патентите в страната. Това казва председателят на академията акад. Никола Съботинов на 27 април на Националния форум за науката, организиран в рамките на инициативата „Български дебати“ на президента Георги Първанов. По думите на академика всички тези данни показват, че в БАН е съсредоточен най-високоэффективният потенциал на българската нация и гълг е той да се запази и да се развива. Акад. Съботинов отбелязва, че за съжаление малко се говори за направените реформи в БАН след 1989 г.

* * *

На 8 май княгиня Мария Луиза посещава БАН и предоставя мемоарни документи, изпратени от наш сънародник в чужбина. Тя проявява интерес в какво състояние са музеите към БАН – природонаучен, археологически и етнографски, както и колекциите, дарени в миналото на академията от нейния дядо и от нейния баща – цар Фердинанд и цар Борис.

Благоевград, 2 ноември 2011 г. В Регионалния исторически музей е представен новоизлязният от печат сборник „Гласовете ви чувам. Личностите на гимназията и България“. Книгата е представена от главния редактор на сборника доц. д-р Александър Гребенаров от Института за исторически изследвания при БАН. Снимка: Емил Михайлов, БТА

София, 17 ноември 2011 г. В централната сграда на БАН е официално представяне на „Голяма енциклопедия България“. Снимка: Георги Георгиев, БТА

В новината от деня се припомня, че семейството на княгиня Мария Луиза е свързано с БАН от нейното създаване. През 1911 година цар Фердинанд подписва Закона за прерастване на Българското книжовно дружество в Българска академия на науките, в който той се обявява за неин покровител. Редица снимки, няколко колекции от растения и животни, притежавани от цар Фердинанд и цар Борис, са дарени на академията.

* * *

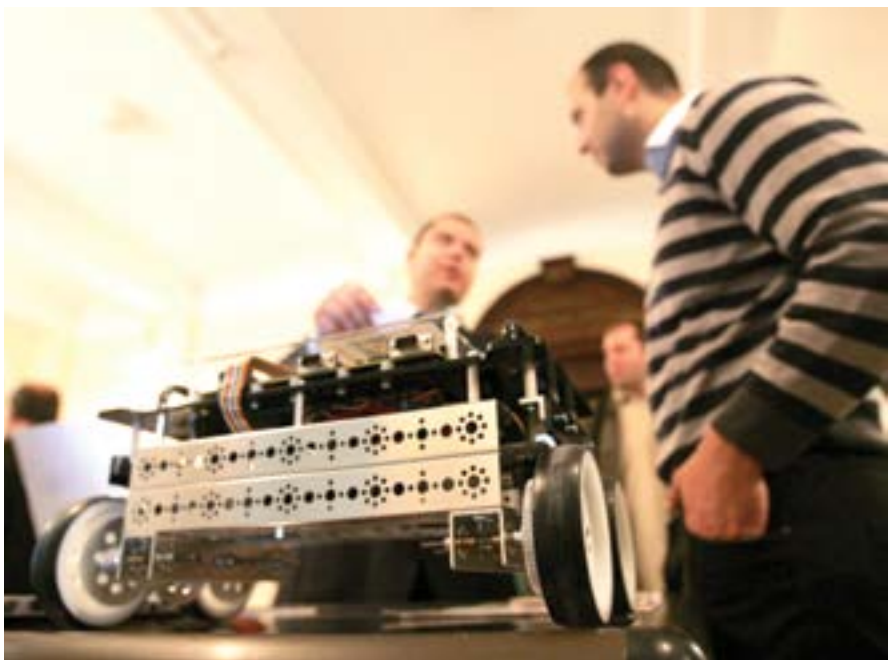
За 15 юни е планирано председателят на БАН акад. Никола Съботинов и заместник-директорът на Комисариата за ядрена енергия на Франция Ерве Бернар да подпишат рамково споразумение за сътрудничество. През същия ден в Центъра за култура и дебат „Червената къща“ Ерве Бернар ще изнесе публична лекция на тема „Енергийните предизвикателства на утрешния ден? Отговорът на изследователите“.

* * *

Независими чуждестранни експерти между 6 и 13 юли посещават институтите и лабораториите на БАН, за да направят оценка на дейността им. Съгласно договора на БАН с Европейската научна фондация и с Европейската федерация на академиите на науките 38-те чужди експерти работят в четири направления.

БАН е първата организация за научни изследвания в България, която се „отваря“ за такава всеобхватна оценка на своите постоянни научни звена, отбелязват от академията. И допълват, че като цяло оценката от страна на експертите е приета

София, 30 ноември 2011 г. В Централната сграда на БАН е експонирана изложба на работи в рамките на Националната конференция „Сервизна роботика 2011“.

Снимка: Бистра Бошнакова-Парсънс, БТА

София, 12 декември 2011 г. Председателят на БАН акад. Никола Съботинов се среща с президента Росен Плевнелиев, за да му представи тригодишната програма за развитие на академията. Снимка: Бистра Бошнакова-Парсънс, БТА

изключително положително от учените в БАН.

***

БАН ще отбележи на 12 октомври 140-годишнината от създаването си с благодарствен молебен, с откриването на барелефи на Марин Дринов и на Иван Евстратиев Гешов, както и с тържествен концерт в Народния театър „Иван Вазов“, съобщава за БТА председателят на БАН акад. Никола Съботинов в края на септември.

Той посочва още, че БАН ще организира и редица съпътстващи изложби за юбилея. Сред тях е експозицията „140 години БАН“, която ще може да се види във фоайето на академията от 6 до 16 октомври. На нея ще бъдат представени експонати, книги, постери от всички научни звена на БАН.

***

Международната оценка показва, че мнозинството от институтите на БАН извършват ценна изследователска дейност според международните стандарти. Това казва на 30 ноември председателят на БАН академик Никола Съботинов на пресконференция, на която са представени резултатите от международната оценка за 69-те институти и лаборатории на БАН, направена от Европейската научна фондация и от Европейската федерация на академите на науките. Той посочва, че докладът е от 500 страници и че най-важното заключение в него е, че БАН е разпознаваем изследователски център и има място сред научните институти в Европа.

„Докладът показва, че в БАН има екипи на водещи световни позиции в областта на научно-изследователския потенциал“, заявява Съботинов. По думите му политиците ни трябва да се

гордеят, че външните експерти високо оценяват БАН.

***

Министърът-председателят Бойко Борисов и председателят на БАН акад. Никола Съботинов обсъждат на среща предстоящите реформи в академията, съобщава правителствената информационна служба на 14 декември.

„Академията има нужда от реформа и тя ще бъде направена. Трябва да се създаде конкурентна среда, но това не означава да се спира изследователската дейност в БАН“, заявява премиерът Борисов след срещата. „Българската академия на науките има моралната ми подкрепа, а също и тази на цялото правителство, и ще продължава да я има, но само срещу реални резултати“, допълва той.

2010

Новата структура на БАН предвижда сегашните 69 постоянни научни звена – институти и централни лаборатории, да се намалят на 42, както и да се създаде изследователски университет към академията. Това съобщава на пресконференция на 25 януари председателят на БАН академик Никола Съботинов. В новата структура институти ще бъдат групирани в девет проблемни научни направления, досега бяха обединени в осем научни области.

„До един месец очакваме да се приеме новата структура на БАН от Общото събрание на академията“, казва Съботинов.

През тази година в архива на БТА са запазени и редица новини за протичането на самата реформа, както и реакциите и коментарите, които тя предизвиква сред научните работници, политиците и обществото.

***

БАН ще създаде четири технологични парка в София, Пловдив, Варна и в Поморие на голяма площ, където ще се изградят индустриални зони за нови производства, съобщава на 21 февруари в интервю за БТА председателят на БАН акад. Никола Съботинов. „Целта е чрез технологичните паркове да се създадат малки индустриални зони за развитие на нови производства у нас, които да бъдат и конкурентни. Продукцията от технологичните паркове ще се предлага на вътрешния пазар, но и за износ“, отбелязва председателят на БАН. Софийският технологичен парк ще развива нанотехнологии; технологичният парк във Варна ще разработва морски и информационни технологии; към технологичния парк в Поморие ще бъде изградена слънчева централа; технологичният парк в Пло-

див ще проучва хранителните и биотехнологиите.

***

През 9 март председателят на Българската академия на науките акад. Никола Съботинов се среща в Брюксел с ръководителите на национални изследователски организации и на национални агенции за финансиране на научните изследвания. Целта на срещата е повишаване на ефективното взаимодействие между БАН и научните организации от чужбина, се посочва в съобщението.

***

Камен Илиев – директор „Развитие и иновации“ в Центъра за изследване по национална сигурност и отбрана към БАН, става кавалер на „Ордена на Леополд“ за оказаната подкрепа за заглабчаване на икономическите

отношения между Белгия и България, съобщават на 26 март от Посолството на Белгия у нас. Отличието е връчено на Камен Илиев от посланика на Белгия у нас Марк Михилсен.

***

На 15 юни министърът на образованието, младежта и науката Сергей Игнатов и кметът на София Йорданка Фандъкова откриват паметник на проф. Марин Дринов пред сградата на Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“ в комплекса на БАН на 4-ти километър в столицата. Паметникът е построен изцяло със средства от дарения, като МОН също е спомоществовател. „Проф. Марин Дринов е учил в Москва и е първият председател на Българското книжовно дружество, което прераства в Българска академия на науките“, казва при откриването акад. Ячко Иванов, директор на издателството на БАН. Кметът Фандъкова заявява, че е изключително важно, че паметникът е изграден изцяло от дарители – това означава, че обществото ни е съпричастно към съхраняването на историческата памет. На церемонията присъстват председателят на БАН акад. Никола Съботинов, директори на институти на академията, учени и граждани.

***

С тържествена сесия на 28 юни в централата на Френския национален център за научни изследвания в Париж е отбелязана 45-годишнината от подписването на първото споразумение за научно сътрудничество между Българската академия на науките и Френския национален център за научни изследвания.

В словото си председателят на БАН акад. Никола Съботинов подчертава ролята на това сътрудничество за утвърждаване на българската наука като интегрална част от европейското научно пространство.

Президентът на Френския национален център за научни изследвания проф. Ален Фукс изтъква, че значителен брой българи работят в звена на центъра, представяйки достойно българската научна общност. Акад. Съботинов и проф. Фукс подписват ново споразумение за сътрудничество между двете сродни организации. В него са описани подробно нови форми на сътрудничество, включително смесените изследователски звена.

***

Със създадена от тях уникална апаратура – магнито-оптичен капан, учени от Института по физика на твърдото тяло при БАН охладиха атоми на рубидия до температура, 10 000 пъти по-ниска от температурата в междузвездното пространство. Този резултат се получава за първи път на Балканите, съобщава пред репортери в края на декември проф. Кирил Благоев. По думите му това осигурява работа с охладени молекули.

Бъдещо приложение ще се търси в областта на квантовите компютри. Въз основа на тази технология може да се изработват и още по-точни атомни часовници.

2011

През февруари Националният археологически институт с музей при БАН е удостоен с най-престижната награда на

Министерството на културата – „Златен век“, за цялостен принос в развитието на българската наука и култура. Отличието от името на министър Вежди Рашидов връчва неговият заместник г-р Тодор Чобанов на официалното откриване на Четвъртата национална археологическа изложба „Българска археология – 2010“.

Директорът на Националния археологически институт с музей при БАН доц. г-р Людмил Вагалински благодари за получената награда и посочва, че високото отличие е израз на признание за труда и успехите на цялата гилдия на археолозите.

***

В края на март е подписано рамково споразумение за сътрудничество между БАН и Асоциацията на индустриалния капитал в България (АИКБ) от председателя на БАН акад. Никола Съботинов и Васил Велев, председател на АИКБ. При предишните срещи са договорени десет стратегически задачи за партньорството между бизнеса и науката.

Областта на иновациите и високите технологии са акцент в сътрудничество, което ще повиши проектната компетентност на Асоциацията на индустриалния капитал в България, подчертава Васил Велев. За бизнеса е важно да разчита на научноизследователския, експертния и преподавателския потенциал на БАН.

***

Съвет на настоятелите на БАН ще подпомага развитието на академията и ефективно управление на финансовите средства и собствеността ѝ.

Създаването и дейността на новата структура са регламентирани с приемането на второ четене на промени в Закона за БАН, внесени от представители на всички парламентарни групи и един независим депутат, четем в новина от 30 март.

Съветът на настоятелите е с мандат от четири години. Той ще може да предлага създаване, преобразуване и закриване на академични институти и групи самостоятелни структурни звена. Членовете на новата структура ще отговарят и за контрола на разходването на бюджетната субсидия и съгласуването на финансовата политика на БАН. Настоятелите ще контролират още реда на стопанисване и разпореждане върху предоставената от държавата в собственост на БАН, академичните институти и групите самостоятелни звена.

***

Българският апарат „Люлин Фобос“ излита в Космоса и ще изследва радиационните условия в междупланетното пространство и около планетата Марс, съобщават от пресцентъра на БАН. Според предварителната информация апаратурата трябва да излети на 8 ноември. Българската апаратура „Люлин Фобос“ е част от руския проект с широко международно участие Phobos-Grunt, който е за изстрелването на междупланетна автоматична станция към Марс. Апаратурата е създадена от екип от учени от Института за космически и слънчеви изследвания към БАН.

***

На 15 декември форумът „Нанотехнологиите и новите въз-

можности за технологични ниши“ се организира в БАН по инициативата на посланика на САЩ у нас Джеймс Уорлик и на председателя на академията акад. Никола Съботинов. Инициативата е свързана с националните приоритети, обосновани в Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020, приета на 28 юли тази година. Според учените целта на форума е да бъдат представени някои от постиженията на БАН, да се предизвика дискусия за възможностите на нанотехнологиите за националната индустрия и да се обсъди създаването на национална технологична платформа в тази област.

***

Книгата „Златен фонд на българската наука“, която включва

57 интервюта с учени, е представена на 16 декември в Големия салон на БАН. Изданието е част от проекта „Златен фонд на българската наука“, реализиран от БАН и от фонда за научни изследвания към Министерството на образованието, младежта и науката. За издаването на книгата е съдействал и проф. Стоян Денчев – ректор на Университета по библиотекознание и информационни технологии.

***

На 21 декември председателят на БАН акад. Никола Съботинов връчва почетен знак „За заслуги към Българската академия на науките“ на ръководството на АЕЦ „Козлодуй“ на церемония в академията. От името на Управителния съвет на БАН акад. Съботинов връчва отличията на инж. Александър Николов, из-

Варна, 14 декември 2011 г. Институтът по океанология към БАН отбелязва 150-годишнината от рождението на норвежкия полярен изследовател Фритйоф Нансен, чието име носи нов тринадесет метров научно-изследователски катер. Кръстница на катера става Деяна Демирева. Снимка: Красимир Кръстев, БТА

пълнителен директор на АЕЦ „Козлодуй“, инж. Милена Ценова, председател на Съвета на директорите, и на инж. Митко Янков, член на Съвета на директорите.

Сред мотивите за присъждане на отличието е подчертан изключителният принос на ръководния екип на АЕЦ „Козлодуй“ за заемане на заслужено място на учените от БАН в приложната дейност, свързана с трансферирани на научните постижения в практиката в областта на енергетиката.

2012

Институтът по микробиология „Стефан Ангелов“ при БАН получава отличието за европейски мениджмънт „Златен печат“ от Съвета на европейската научна и културна общност, съобщава пресцентърът на академията на 21 януари. С печата може да се подпечатват всички важни документи на Института по микробиология при кореспонденцията му с българските институции и с европейските страни.

Наградата „Златен печат“ се връчва на изявени научни, културни и икономически институции, които са номинирани за принос в развитието на науката, културата и икономиката. На официална среща Институтът по микробиология при БАН получава и номинация да бъде почетен член на Съвета на европейската научна и културна общност.

***

В началото на февруари Българската академия на науките отбелязва 100-годишнината от приемането на първия закон за БАН и преименуването на Бъл-

гарското книжовно гружество (БКД) в академия. Открита е документална изложба, подготвена с автентични материали от научния архив на академията. Главен акцент в експозицията са личността и делото на забележителния родолюбец, общественик и политик Иван Евстратиев Гешов и събитията, довели до приемането на Закона за БАН и обществената и международната реакция на това събитие.

Част от програмата е и „Час за БАН – по стъпките на българските учени“. Ученици от столичното училище „Марин Дринов“, чийто патрон е член-съосновател и първи председател на БКД, студенти и млади учени обикалят сградата на Централното управление на БАН.

***

Президентът на Научния съвет на Япония (Science Council of Japan) проф. Такаши Ониши пристига на работно посещение в България в края на март по покана на председателя на БАН акад. Никола Съботинов. На 30 март двамата подписват споразумение за сътрудничество. Чрез него българските и японските учени ще си сътрудничат по проекти за енергийните ресурси и енергийната ефективност, за нанонауките, новите материали и технологии, за биомедицината и промените в климата.

„Подписаното споразумение е изключително признание за българските учени и за мястото на БАН като национален научен център“, заявява акад. Съботинов.

***

На 4 април председателят на БАН акад. Никола Съботинов и председателят на Изследова-

телския център „Атамюрк“ проф. Джемси Ераслан от Турция подписват у нас протокол за сътрудничество. Документът предвижда обмяна на мнения в социалните, историческите и културните науки, съвместни изследователски проекти, организирането на научни форуми и др.

***

На 11 юни математикът акад. Стефан Додунеков е избран за председател на БАН за следващите четири години с 68 гласа от Общото събрание на БАН. Ученият е директор на Института по математика и информатика към БАН. Но в началото на август настъпва кончината му.

Така на 3 декември за нов председател на БАН е избран акад. Стефан Воденичаров. В избора му участват 97 членове от Общото събрание на БАН, като от тях 57 гласуват за акад. Воденичаров, 32-ма – против, пуснати са и 8 бели бюлетини.

***

През юни Българската академия на науките и Косовската академия на науките и изкуствата подписват меморандум за сътрудничество в областта на културно-историческото наследство и националната идентичност, на природните науки, библиотекознанието и информатиката. Чрез споразумението ще се осъществяват общи изследователски проекти, научни конференции, ще има и обмен на учени.

***

През последните 20 години в експеримента на Европейския център за ядрени изследвания

София, 20 юни 2012 г. На церемония в БАН досегашият председател акад. Никола Съботинов предава официално поста на новоизбрания председател на академията акад. Стефан Додунеков. На церемонията присъства министърът на образованието, младежта и науката Сергей Игнатов, който награждава акад. Съботинов.
Снимка: Асен Тонев, БТА

София, 20 ноември 2012 г. В БАН е открита Петата научна конференция „Шишманови четения“ по повод 150 години от рождението на проф. Иван Шишманов. Националният литературен музей представя изложбата „Едно забележително приятелство“ с ръкописи, фотографии и лични вещи на Иван Вазов и Иван Шишманов.
Снимка: Владимир Шоков, БТА

Благовезград, 31 октомври 2012 г. На официална церемония в Югозападния университет „Неофит Рилски“ почетното звание „Доктор хонорис кауза“ е присъдено на проф. д. н. Иван Добрев – преподавателя по старобългарски език, история на българския език и индоевропеистика. Отличието му е връчено от проф. д-р Иван Мирчев.
Снимка: Емилия Михайлова, БТА

(ЦЕРН) в Женева за търсене на частицата Хигс бозон, известна още като „божествената частица“, участваха около 45 учени от Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика при БАН, около 20 физици от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, както и около 15 инженери от Централната лаборатория по мехатроника и роботика при БАН. Това казва на пресконференция в началото на юли доц. Владимир Генчев – ръководител на научния екип от БАН, участвал в експеримента на ЦЕРН с Големия адронен коллайдер.

***

През септември Нобеловият лауреат по химия за 1988 година проф. Роберт Хубер става „Доктор хонорис кауза“ на БАН. Проф. Роберт Хубер е един от най-именитите учени на нашето време и е сред пионерите в съвременната кристалография на биологичните макромолекули. През 1972-ра, едва на 35 години, става директор на Института по биохимия „Макс Планк“. Професор Хубер е свързан и с науката в България. Той е един от консултантите при създаването през 1979 г. на Центъра по фитохимия при Института по органична химия на БАН – съвместен проект на българското правителство, ПРООН - Програмата за развитие на ООН, и ЮНЕСКО.

***

Управителният съвет на Българската академия на науките награждава Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика с най-високото отличие на БАН – почетния плакет „Марин Дринов“. Отличieto е връчено

на 19 октомври на честването на 40-годишнината от основането на Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика при БАН.

***

В новина от 31 октомври се посочва, че академичното издателство „Проф. Марин Дринов“ става пълноправен член на международното независимо сдружение на издателите на академични и професионални издания Crossref и вече всички книги и периодични издания на БАН ще присъстват в най-динамично развиващата се международна информационна банка и система за цитиране и реферирание. Издателството предлага на всички желаещи автори, авторски колективи и институти от БАН международни регистрационни номера – DOI (дигитален идентификационен код). Така всяка статия или монография става „видима“ за над 6 милиона потребители на научна литература в целия свят.

София, 18 април 2013 г. Председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров открива Дванайсетата сесия на неформалната конференция на директорите на метеорологичните и хидрометеорологичните служби от района на Югоизточна Европа, чийто домакин е Националният институт по метеорология и хидрология при БАН. Снимка: Владимир Шоков, БТА

2013

На 16 януари председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров връчва почетното отличие „Доктор хонорис кауза“ на посланика на Република Корея у нас Чон Би-хо.

Академичното отличие е за неговите научни постижения и за дейността му за укрепване на доброто сътрудничество между българската и корейската научна общност. Посланик Чон Би-хо е доктор на политическите науки и социологията.

БТА припомня, че БАН връчва академичното звание „Доктор хонорис кауза“ от 1998 година, като досега негови носители са 18 световноизвестни български и чуждестранни учени и дейци на културата.

По-късно през годината – през юли – световноизвестният икономист проф. Стив Ханке също става „Доктор хонорис кауза“ на БАН.

А през септември председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров връчва на тържествено

заседание в академията званието почетен доктор на Хаим Гарти – професор по биохимия в института Вайцман, Реховот – Израел. Званието е присъдено за изключителни заслуги в областта на биохимията и биофизиката.

***

На 10 април Българската академия на науките и Асоциацията на изследователските университети (АИУ) подписват меморандум за сътрудничество в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Членове на АИУ са Софийският университет, Техническият университет в София, Медицинският университет в София и Химико-технологичният и металургичен университет.

Меморандумът за сътрудничество предвижда научните институции да обединят усилията си за успешно разработване и реализация на ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“, както и да предприемат общи действия за постигане на адекватно финансиране на научните изследвания и на подготовката на кадри за тях.

А на 21 май председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров и председателят на Съюза на учените в България (СУБ) акад. Дамян Дамянов подписват споразумение за сътрудничество. БАН и СУБ ще изготвят съвместни становища пред органите на законодателната и изпълнителната власт по нормативни и поднормативни актове, свързани с науката, с новите технологии, както и с привличането на бизнеса за осигуряване на висока конкурентоспособност на българските производители.

***

Научният архив на БАН е разработил проекта „Дигитален каталог за историята на София по документи от Националния архив на БАН (1878 г. до средата на XX век)“, който е свързан с инициативата за определянето на европейска столица на културата. Това съобщава на 23 август в пресклуба на БТА доц. д-р Ружа Симеонова – директор на архива.

„Научният архив на БАН е най-старият архив в България, създаден през 1869 г., като в него се събира и съхранява българското документално наследство“, казва доц. Симеонова и добавя, че в архива има и документи за много чужди учени, чиято дейност е свързана с нашата страна през годините.

***

На 21 ноември за подкрепата си за академичната хуманитаристика вицепрезидентът Маргарита Попова е удостоена с Почетния знак на Института за литература при Българската академия на науките. Вицепрезидентът е първият носител на отличието, учредено по повод Деня на Института по литература, който тържествено е отбелязан на тази дата

София, 16 януари 2013 г. Председателят на БАН академик Стефан Воденичаров връчва почетното отличие „Доктор хонорис кауза“ на посланика на Република Корея у нас Чон Би-хо. Снимка: Христо Касабов, БТА

2014

Робот, който звъни на телефон 112 при инцидент, показва БАН на изложба на 21 март. С помощта на вградени сензори роботът регистрира промяна във физическото положение на човека и автоматично сигнализира за евентуалния проблем на спешния телефон чрез гласово съобщение. Експонатът е част от изложбата на разработки в помощ на възрастни хора и на хора с увреждания, която е организирана днес от Института по системно инженерство и роботика към БАН за 145-годишнината на академията. Експозицията под наслов „Технологии за независим живот или иновации за националната индустрия“ е по проекта „Технологии за независим живот и социално включване“, финансиран по ОП „Развитие на човешките ресурси“.

* * *

Генералният директор на Българската телеграфна агенция Максим Минчев и председателят на Българската академия на науките акад. Стефан Воденичаров подписват Споразумение за сътрудничество на 7 април.

„Чрез споразумението ще си помогнем взаимно, за да може българското общество да получава по-обширна и по-подробна информация, свързана с гуховността и с науката“, казва акад. Воденичаров. Той посочва, че БАН вече е създала 12 академични центрове в страната, а БТА има 11 пресклуба в цялата страна. „Желанието ни е тези центрове да координират своята дейност и да разпространяват информация“, посочва председателят на БАН.

София, 7 април 2014 г. Генералният директор на БТА Максим Минчев и председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров подписват споразумение за сътрудничество в сградата на академията.

Снимка: Петър Кръстев, БТА

„Днес се подписа споразумение между две от най-старите български институции – БАН и БТА, като през тази есен БАН ще навърши почетните 145 години, а БТА навлезе в своята 117-а годишнина“, казва Максим Минчев. Той отбелязва, че БТА и БАН са две големи български институции – институции на духа и на гържавността, преминали през много перипети. Минчев добавя, че тези две институции имат голямо място в новата история на България.

Генералният директор на БТА казва, че още през 2013 година е започнало засиленото сътрудничество между БАН и БТА, като на Деветата световна среща на българските медии са участвали известни български учени – като почетни гости и лектори.

Максим Минчев заявява, че „БТА като майка на всички останали медии има възможността да разпространява много от новините и от дейността на БАН – така те ще достигнат до по-голяма аудитория, до гържавните институции, които вземат решенията, но и до медиите“.

„В навечерието на празника

на БАН – 145-годишнината на академията, БТА ще подготви фотоизложба за историята на БАН“, съобщава Максим Минчев. „Убеден съм, че тази изложба ще е много интересна, защото архивът на БТА е изключителен – в него има документи и фотографии, които са много интересни“, добавя Минчев.

* * *

По покана на председателя на БАН акад. Стефан Воденичаров в Българската академия на науките на 10 април се провежда работна среща с посланици и дипломатически представители на арабските гържави в България, чиято цел е да се набележат мерки за разширяване на сътрудничеството с тези страни. На дискусиата са обменени мнения за общи инициативи и проекти, чиято реализация да способства за развитието на българско-арабските отношения. „БАН вече има много добри отношения с редица партньори от арабските страни, но може да бъде направено и повече за възстановяване и надграждане на доброто

научно, културно и техническо сътрудничество“, заявява акад. Воденичаров.

* * *

На 15 май акад. Стефан Воденичаров връчва почетното звание на Българската академия на науките „Доктор хонорис кауза“ на проф. д-р Юнус Соїлет, ректор на Истанбулския университет.

А на 30 април председателят на БАН връчва на проф. Зигфрид Зелберхер от Техническият университет във Виена най-високото академично отличие на БАН – почетния знак „Проф. Марин Дринов“ на лента. На церемонията акад. Съботинов казва, че отличието се присъжда за изключителните научни приноси на проф. Зелберхер в областта на моделирането на микро- и наноелектронни процеси и прибори, както и за активното му сътрудничество с български учени и изследователи, допринасящо за световното признаване на българската наука.

През октомври световноизвестният лингвист проф. д-р Игор Мелчук от Монреалския университет в Канада е удостоен с почетния знак „Марин Дринов“. Проф. Игор Мелчук работи в областта на типологията, общото езикознание, семантиката, формалната морфология, общата и френската лексикография, в генерирането на текст, в машинния превод и в други сфери на теоретичното и приложното езикознание.

Кметът на София Йорданка Фандъкова получава на 31 октомври почетния знак на БАН от нейния председател на официална церемония по случай 145-годишнината на академията.

* * *

София, 1 ноември 2014 г. Президентът Росен Плевнелиев удостоява с орден „Стара планина“ – първа степен, акад. Стефан Воденичаров за неговите заслуги за развитието на науката и връчва Почетния знак на гържавния глава на БАН и на Съюза на учените в България. Снимка: Владимир Шоков, БТА

София, 31 октомври 2014 г. Кметът на София Йорданка Фандъкова получава почетния знак на БАН от нейния председател акад. Стефан Воденичаров на официална церемония по случай 145-годишнината на академията. Снимка: Петър Кръстев, БТА

София, 30 октомври 2014 г. Генералният директор на БТА Максим Минчев получава почетния знак „145 години БАН“. Отличието му връчва председателя на академията акад. Стефан Воденичаров на тържествена церемония. Снимка: Владимир Шоков, БТА

В началото на юли по покана на председателя на БАН у нас пристига ректорът на Нишкия университет проф. Драган Антич, придружен от проф. Весна Лопочич, заместник-ректор по международните отношения. На срещата е подписан меморандум за сътрудничество между БАН и Нишкия университет, с който се уреждат формите на партньорство и процедурата за координация на съвместните дейности. Те ще са за обмен на информация и за разработване на програми и проекти, свързани с научноизследователска работа.

* * *

За първи път БАН е домакин на заседание на Управителния съвет на Федерацията на всички европейски академии, съобщава пресцентърът на академията на 16 септември.

БАН като домакин на форума е представлявана от нейния заместник-председател Николай Милошев, който е член на Управителния съвет на Федерацията на всички европейски академии. Преди заседанието гостите се срещат с председателя на БАН акад. Стефан Воденичаров и се запознават с условията за научноизследователска дейност в България, както и с утвърждаването на академията като водещ научен и духовен център на България.

* * *

„Българската академия на науките не е само национален изследователски и духовен център, но през последните години се утвърждава и като национален експертен център“, заявява във видеointervю за БТА председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров по повод кулмина-

София, 14 октомври 2014 г. Историкът Георги Марков и Симеон Саксбургзотски са сред гостите на тържествения концерт в Софийската опера и балет, с който БАН отбелязва 145 години от основаването си. Снимка: Петър Кръстев, БТА

цията на честването на 145-годишнината от създаването на академията – тържествен концерт на 14 октомври в салона на Софийската опера и балет.

* * *

На 30 октомври генералният директор на Българската телеграфна агенция Максим Минчев получава почетния знак „145 години БАН“. „Някакъв тластък се получи в честването на 145-годишнината на БАН, след като Максим Минчев отвори вратата на БТА за БАН и наистина се чу какво прави академията и каква е нейната полза за обществото“, казва при връчването на наградата акад. Воденичаров. Той отбелязва, че Максим Минчев е първият, на когото се връчва почетния знак „145 години БАН“. В знак на уважение и респект към БТА БАН връчва и грамота на генералния директор на националната агенция Максим Минчев. „Награждаваме с грамо-

та Максим Минчев за заслугите му към БАН и за приноса на БТА за отбелязването на 145 години от създаването ѝ“, обявява при връчването ѝ акад. Воденичаров.

Максим Минчев благодари за оказаната му чест от ръководството на БАН и казва, че „БТА не е отваряла врата към БАН, а по-скоро никога не я е затваряла и винаги е отразявала всичко положително, което е ставало в академията“.

Акад. Воденичаров отбелязва, че регионалните академични центрове на БАН в страната имат намерение да работят заедно с кореспондентите на БТА, за да са полезни и за двете институции. Минчев коментира, че БТА има архив, който е национално богатство и в него има снимки на сгради на БАН. Генералният директор на БТА уверява, че ползотворното сътрудничество между двете национални институции може да продължи занапред със съвместни инициативи. „Когато две национални и

отговорни институции със своя история, със своя памет, капацитет, ресурс и най-важното с морал се обединят, то резултатът ще е много положителен“, заявява Максим Минчев.

* * *

„Днешният празник е символ как духовността, образованието и ценностите възраждат и издигат българския народ и от най-тъмните времена и кризи“, казва на 1 ноември президентът Росен Плевнелиев на церемонията по удостояването на акад. Стефан Воденичаров с орден „Стара планина“ първа степен. Отличието се връчва на председателя на БАН за неговите заслуги за развитието на науката.

Акад. Воденичаров е автор на 71 патента и авторски свидетелства, на две монографии и 146 научни публикации в български и чуждестранни списания. Записан е в Златната книга на изобретателите към Патентното ведомство и има 121 договора за внедряване на изобретения. По 87 договора му е призната реализация на нови технологии, а по 49 са признати нови изделия, модифицирани по системите на НАТО, отбелязва в изказването си президентът Плевнелиев.

Държавният глава връчва още Почетния знак на президента на БАН по случай 145 години от основаването на академията.

2015

Българската академия на науките разработва нова образователна концепция по учебните програми с виртуални класни стаи за учениците. Това съобщава пред журналисти председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров на

заседанието на парламентарната образователна комисия на 4 февруари.

Сега има виртуална класна стая по математика, като таква обучение ще бъде разработено и по природните науки, обяснява акад. Воденичаров. Той коментира, че сега на четири години децата работят с компютри и айфони, а като станат на седем години отиват да учат азбуката. Затова по думите му трябва да има промяна – да бъде направено така, че децата да използват не само за развлечение новите технологии, а да могат да награждат чрез тях своето развитие.

* * *

* * *

На 17 март г-р Хорст Маар е удостоен с почетното звание „Доктор хонорис кауза“ от председателя на Българската академия на науките акад. Стефан Воденичаров. Маар има магистърска степен по икономика в университета в Ерланген и по политически науки в Мюнхенския университет. Там защитава и докторат по политически науки. Основната тема на изследванията на г-р Маар е Близкият изток.

На тържествена академична церемония в Големия салон на БАН през ноември на Вселенския патриарх Вартоломей е присъдено почетното научно звание „Доктор хонорис кауза“ на академията.

А на 15 декември с почетното звание „Доктор хонорис кауза“ е удостоен президентът на Гърция Прокопис Павлопулос. Титлата се присъжда за приноса му в областта на правните науки.

* * *

На 24 април е подписано споразумение за сътрудничество между Българската академия на науките и Китайската академия за обществени науки. Президентът на Китайската академия за обществени науки (КАОН) проф. Ван Вейгуан е в страната ни по покана на председателя на БАН акад. Стефан Воденичаров за подписване на Спогодба за научно сътрудничество между БАН и КАОН. Проф. Ван е награден с почетен знак на председателя на БАН. Това е първата визита на президента на КАОН в ЦИЕ, която освен България включва Полша и Сърбия, информират от МТСП.

Разработката „Някои иновации за безпилотни летателни апарати“ на колектив от Института за космически изследвания и технологии при Българската академия на науките е удостоена с диплом и сребърен медал на традиционния Международен салон за изобретения и иновационни технологии „Архимед“ в Москва, съобщават в края на април от БАН. Българският колектив в състав г-р инж. Светослав Забунов, чл.-кор. инж. Петър Гецов, проф. Гаро Мардироян и проф. Георги Сотиров е класиран в категорията „Авио-космическа промишленост“.

* * *

През май акад. Стефан Воденичаров се среща с проф. г-р Жак Перо – директор на Департамента по история на Университета в Монреал, Канада. На срещата са обсъдени възможностите за съвместни научни изследвания между БАН и Университета в Монреал. Подготвя се подписване на меморандум за съвместно сътрудничество, четем в новината от деня.

* * *

На 21 юли председателят на БАН връчва Почетния знак за заслуги на академията и грамота на белгийския дипломат Филип Беке, бивш посланик на Белгия в България.

При връчването на отличието акад. Воденичаров изказва благодарност на Филип Беке за приноса му за разширяване на сътрудничеството между БАН и белгийските изследователски центрове и за развитието на отношенията между България и Белгия.

2016

Председателят на Българската академия на науките акад. Стефан Воденичаров представя първата част на книгата „История на Българската академия на науките. 1869-1947“ на пресконференция в БТА на 1 март.

„Основните акценти в книгата са държавните академии на науките, основаването на Българската академия на науките, периодизация и имена на академията, мястото и ролята ѝ“, посочва проф. Илия Тодев, директор на Института за исторически изследвания при БАН.

* * *

В началото на юни акад. Стефан Воденичаров връчва почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. Людмила Вербицкая, президент на Санкт-Петербуржския държавен университет.

На тържествена церемония на 21 ноември Българската академия на науките присъжда почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. д-р Георге Иванов, президент на Република

София, 9 ноември 2015 г. На академична церемония в Големия салон на БАН на патриарх Вартоломей е присъдено почетното научно звание „Доктор хонорис кауза“.

Снимка: Асен Тонев, БТА

София, 17 юли 2015 г. Министърът на околната среда и водите Ивелина Василева и председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров представят новото и актуализирано издание на „Червена книга на Република България“.

Снимка: Владимир Шоков, БТА

София, 3 юни 2016 г. На тържествена церемония в сградата на акад. Стефан Воденичаров връчва почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. д.ф.н. Людмила Вербицкая, президент на Санкт-Петербуржския държавен университет.

Снимка: Христо Касабов (ВШ)

София, 21 ноември 2016 г. На тържествена церемония БАН присъжда почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. д-р Георге Иванов – президент на Република Македония.

Снимка: Асен Тонев, БТА

София, 18 март 2016 г. На церемония в залата на БАН Петър Мангъжукوف дарява 400 000 лева на Академията за подкрепа на научни дейности в областта на тракологията. Дарението е прието от председателя на БАН Стефан Воденичаров.

Снимка: Христо Касабов, БТА

Македония. Отличието е за неговия принос към правната наука, образованието, културата и обществения живот.

На тържествена церемония през ноември председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров връчва Отличителен знак на акад. Георги Марков. Наградата се присъжда на акад. Марков за неговия принос за съхраняване на историческото наследство и за популяризиране на историческата памет, за приноса му за утвърждаване и издигане на авторитета на българската наука и БАН.

* * *

Президентът на Европейската лига за икономическо сътрудничество барон Бернард Сноа и ръководството на БАН подписват на 24 ноември Споразумение за дългосрочно сътрудничество между БАН и Европейската лига, както и за създаване на Европейски институт за анализи и стратегии. Това съобщава пресцентърът на БАН.

Споразумението ще даде възможност на учените от БАН да се включат в процеса по формиране на позиции на страната ни за преодоляване на стратегическите и актуалните икономически предизвикателства, които стоят пред България и Европейския съюз.

Акад. Стефан Воденичаров връчва Отличителния знак на председателя на БАН на президента на Европейската лига барон Бернард Сноа. Наградата се присъжда за приноса му към икономическите науки и правото и за неговата роля за отстояване на научните и академичните принципи в управлението.

* * *

„Първите ми стъпки като председател на БАН ще са свързани с търсене на начини как през следващите години академията да увеличава значително финансирането си, но не само публичното финансиране от държавата, а и проектното финансиране, за което ние се грижим – заявява на 1 декември пред журналисти новоизбраният председател на БАН за следващите четири години акад. Юлиан Ревалски. – Трябва да се подобри и поддръжката на инфраструктурата в БАН, която е уникална, но трябва и да се развива“, допълва той.

2017

Институтът по физика на твърдото тяло при БАН (ИФТТ) организира на 22 март семинар „ИФТТ в европейското изследователско пространство“. Форумът е в рамките на инициативата „БАН представя своите институти“ и в него ще бъдат представени резултати от научни изследвания, осъществявани в обновените с европейско финансиране лаборатории на института. Сега учените разполагат с модерна изследователска база, в която се извършва синтезиране, структуриране и охарактеризиране на тънкослойни магнитни, диелектрични и полупроводникови материали, както и на оптични покрития. ИФТТ притежава PECVD реактор за израстване на графен, познат като „материала на XXI век“.

* * *

През април Нобеловият лауреат по физика проф. Хироши Амано от Япония получава Отличителния знак на председателя на Българската академия на

София, 12 февруари 2016 г. В Ботаническата градина при БАН-София се провежда традиционната за сезона изложба за сем. Пиренови (Боровинкови), във връзка с масовия цъфтеж на азалиите. Снимка: Асен Тонев, БТА

науките за изключителни постижения в световната наука. Проф. Хироши Аmano е японски физик и изобретател, носител на Нобелова награда за физика за 2014 година за изобретяването на ефективни сини светодиоди, дали възможност за създаването на ярки и енергоспестяващи източници на бяла светлина.

Тържествена церемония за присъждането на почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. Дан Шехтман – Нобелов лауреат за химия за 2011 година, се провежда на 10 май в Българската академия на науките. През 1982 г. проф. Дан Шехтман открива съществуването на квазикристали – модели в атомите, които са смятани за невъзможни, за което получава Нобелова награда по химия през 2011-а. Откритието на квазикристалите е научна революция, която променя съществено разбиранята за твърдата материя.

В средата на май министърът на образованието и науката Красимир Вълчев посещава Българската академия на науките и разговаря с председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски. На своята първа среща двамата обсъждат приоритетните области на сътрудничество между БАН и Министерството на образованието и науката. „БАН е най-голямата автономна научна институция в България и може би най-важният ни партньор в различни политики на обществения живот“, казва по време на посещението си министър Вълчев. Акад. Юлиан Ревалски отправя конкретни предложения за съвместни действия на учени от БАН и учители за промяна на начина на преподаване в училищата и прилагането на нови методи в образованието.

В средата на юни министърът на културата Боил Банов и неговият екип посещават Българската академия на науките и на среща с председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски изразяват желание за по-тясно сътрудничество между двете институции.

„БАН има много институти, които работят в сферата на културно-историческото наследство, четири музея и изтъкнати творци на изкуството в Събранието на академиците и член-кореспондентите“, казва акад. Ревалски и поставя акцент върху желанието на БАН за взаимно сътрудничество с Министерството на културата.

От 25 до 30 юни в Линдау, Германия, се провежда 67-ата

среща на Нобеловите лауреати, посветени на химията. Българската академия на науките е получила покана да представи до пет номиниращи на млади учени, занимаващи се с химия, които да участват в срещата с Нобеловите лауреати. След процедури за подбор в БАН и след допълнителна селекция от комисия, назначена от Съвета в Линдау, г-р Цветан Захариев от Института по обща и неорганична химия при БАН е одобрен за участие в срещата на Нобеловите лауреати. От БАН уточняват, че това е първото участие на млад учен-химик от България и то отваря перспективи за разширяване на международните контакти и сътрудничеството с научноизследователски институти в рамките на европейската и световната общност.

Заседание на Бюрото и на Съвета на Консултативния научен съвет на европейските академии (EASAC) се провежда на 23 и 24 ноември в София. Българската академия на науките е домакин и съорганизатор на форума, тъй като България поема Председателството на Съвета на ЕС през първата половина на 2018 година.

Консултативният научен съвет на европейските академии е създаден от националните академии на науките от държавите членки на Европейския съюз, за да предостава на политиците в ЕС научно базирана експертиза по въпроси, които са от значение за гражданите на Европа.

2018

Общо 21 научни звена на Българската академия на науките получават най-висока оценка и попадат в категорията на елитните научни организации в страната, а почти всички други звена на БАН са оценени като ефективни. Това показват резултатите от оценяването на научноизследователската дейност на научните организации и висшите училища за 2016 г., които са представени в Министерството на образованието и науката, съобщава пресцентърът на БАН на 10 октомври.

Комисия от независими експерти анализира организациите, в които се извършва научна дейност по три основни критерия: научни резултати, научен капацитет и национална и международна разпознаваемост. Методологията е обнародвана в Държавен вестник.

Среща със световноизвестния учен Седрик Вилани има на 16 март в Големия салон на БАН. 44-годишният ексцентричен и увлекателен лектор се е посветил на идеята да покаже, че математиката може да е приятна. По време на тази среща-разговор той представя своите „21 предложения как да си възвърнем вкуса към математиката“.

С още един френски учен се среща българската публика през пролетта. На 4 май Нобеловият лауреат по химия проф. Жан-Мари Лен представя в залата на Института по механика при БАН вижданията си за перспективите в химията.

Носителят на Нобеловата награда по физика за 2017 година проф. Бари Баршш гостува в Българската академия на науките на 11 декември и изнася лекция на тема „Гравитационни вълни: от детекторите до регистри-

София, 27 октомври 2017 г. Акад. Веселин Дренски, директор на Института по математика и информатика, получава почетен знак от зам. министъра на образованието Иван Димов на тържествено чествание на 70-ата годишнина от основаването на института, което се провежда в Големия салон на БАН. Снимка: Цветомир Петров, БТА

София, 29 юни 2017 г. Доц. Лилия Димитрова от Националния институт по геофизика, геодезия и география в рамките на кампанията „БАН представя своите институти“. Снимка: Минко Чернев, БТА

София, 19 септември 2017 г. В БАН оперният певец Бойко Цветанов получава Международната награда „Никола Гюзелев“ за оперно-изпълнителско и изобразително изкуство за 2017 г. Снимка: Минко Чернев, БТА

рането им“ в зала „Проф. Марин Дринов“ на БАН. Проф. Барш работи в Калифорнийския технологичен институт (Caltech) и е доктор по физика на високите енергии.

А на 11 декември световноизвестният климатолог проф. Едуар Бар от Франция, който е тясно специализиран в областта на океанологията и еволюцията на климата, изнася лекция в зала „Марин Дринов“ на тема „Палеоклиматични вариации в района около Черно море по време на последния ледников период“.

***

През март Българската академия на науките присъжда почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на проф. Ерик Вердин, президент на Бък институт за изследване на стареенето в САЩ. Званието се присъжда за изключителните му научни по-

стижения в областта на биомедицината.

***

На 23 май репортерът от Българската телеграфна агенция Димитрина Ветова получава награда от Българската академия на науките за обективно и задълбочено журналистическо отразяване на дейността на БАН през 2017 година в категорията „Публикации в онлайн медиуми“. Наградата ѝ е връчена от председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски на тържественото събрание в Големия салон на академията за 24 май – Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост.

***

Споразумение за сътрудничество е подписано между

Института за икономически изследвания при БАН и Института за икономически изследвания при Китайската академия на науките (КАН), съобщава от института на 12 септември. Според споразумението между двата икономически института ще има съвместна изследователска дейност в икономическата област, съвместни публикации, конференции и съвместно обучение на докторанти.

2019

На 5 февруари акад. Пламен Карталов е удостоен с почетен знак на Българската академия на науките „Марин Дринов“ на лента. Почетният знак се дава по повод неговата 70-годишнина, за приноса му в популяризирането на българското оперно изкуство в България и в чужбина и за успешната му организационна

дейност, пише в съобщението. Новината на БТА припомня, че като дългогодишен директор на Националната опера и балет Пламен Карталов става академик на БАН в Отделение за изкуство и изкуствознание през 2012 година.

На 22 април проф. Николай Янев от Института по математика и информатика при БАН е удостоен с почетното звание „Доктор хонорис кауза“ на Университета на Екстремадура, Испания. Той получава званието за своите изследвания в областта на математиката, по-специално в теорията на вероятностите и математическата статистика.

А през август акад. Юлиан Ревалски връчва почетен плакет – първа степен (златен), на директора на Френския културен институт Фабиен Флори. Отличието се присъжда за неговия

принос в издигането и утвърждаването на авторитета на БАН и в знак на благодарност за дългогодишното ползотворно сътрудничество между двете институции.

***

Учени от БАН в партньорство със свои колеги от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ създадоха батерия от ново поколение, която ще предизвика революция в съхраняването на енергия. Това съобщава пресцентърът на БАН в края на март. Става дума за оригинална българска разработка на безопасна, евтина и безвредна за околната среда презаредима батерия на основата на натрий. Тя може да се комбинира с литиево-йонните батерии или дори да ги замени изцяло в редица приложения. Го-

лямото постижение на нашите учени е разработката на нов тип електроди от достъпни материали като сулфатните соли, които са широко разпространени и може да бъдат намерени дори на Марс.

***

Рамка на Национална стратегия за развитие на изкуствения интелект разработват учени от Българската академия на науките по инициатива на председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски. През юли документът е представен за разглеждане в Министерския съвет и е изготвен с цел да се подпомогне изработката на Национална стратегия за развитието на изкуствения интелект в България до 2030 г. Европейската комисия препоръчва тези стратегии да се

София, 2 април 2018 г. Хуманоидният робот на Института по роботика Роберта приветства присъстващите на първото обучение по проекта на Института по роботика – БАН „Кибер-физични системи за педагогическа рехабилитация в специалното образование“.

Снимка: Христо Касабов, БТА

София, 10 април 2019 г. В БАН е отбелязана 40-годишнината от полета на първия български космонавт Георги Иванов, която събира в София първите космонавти на пет европейски страни. Космонавтите от международната програма „Интеркосмос“ Павел Виноградов (Русия), Владимир Ремек (Чехия), Мирослав Хермашевски (Полша), Бертаан Фаркаш (Унгария), Иван Бела (Словакия), както и Татяна Егорова – съпруга на космонавта Борис Егоров, пристигат у нас за честванията по случай събитието.

Снимка Владимир Шоков, БТА

София, 5 февруари 2019 г. Председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски връчва на акад. Пламен Карталов почетен знак „Марин Дринов“ на лента. Церемонията е в кабинета на председателя на БАН.

Снимка: Минко Чернев, БТА

Вложат в интегриран десетгодишен план за действие.

„Изправени сме пред цялостна

София, 2 октомври 2019 г. В Националния археологически музей на БАН са наградени ръководителите на най-успешните проекти по „Програма за подпомагане на млади учени и докторанти в БАН“. Министърът на образованието и науката Красимир Вълчев участва в церемонията по връчването на отличията на младите учени. Снимка: Асен Тонев, БТА

София, 15 ноември 2019 г. Министърът на образованието и науката Красимир Вълчев присъства на официалното откриване в Института по молекулярна биология при БАН на Център за съвременна микроскопия за фундаментални и приложни изследвания в областта на биологията, медицината и биотехнологиите. Снимка: Асен Тонев, БТА

София, 26 февруари 2019 г. Българската академия на науките отбелязва 170 години от рождението на изтъкнатия държавник и дългогодишен председател на БАН Иван Евстратиев Гешов. По повод на годишнината във фойето на академията е експонирана изложба с оригинални документи. Снимка: Цветомир Петров, БТА

промяна на обществото, която е много повече от технологичната революция през миналия век“, посочват учените. Предложената от тях рамка разглежда и социалните аспекти, като се посочва, че появата на новата вълна „цифрови технологии“ ще има значителни последици за икономиката и пазарите на труда.

***

На 10 юли президентът Румен Радев връчва наградата „Проф. Марко Семов“ на

Българската академия на науките за приноса ѝ в развитието на духовния живот на нацията и по повод 150-годишнината от основаването на академията. По думите на президента отличието е само едно от многото получени от БАН в нейната дългогодишна история, но е ясен знак, че без академията обществото ни не може да изправи снага, за да бъдем равни с другите народи, с които може и да ни дели голяма дистанция по благосъстояние, но не и по дух.

***

На 12 октомври Българската академия на науките чества 150 години от създаването си с тържествен концерт-спектакъл в Зала 1 на НДК и редица инициативи. „БАН се гордее с научните си институти и учени, които са нашият национален капитал, призван да отваря вратите на България към света, да търси рационални решения в сложното съвремие“, заявява президентът Румен Радев, който присъства на концерта-спектакъл в НДК.

В тържественото си слово председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски посочва, че БАН продължава да е най-големият и ефективен научен център в Бъл-

гария и че академията е интегрирана в европейското и световното научно пространство.

По време на концерт-спектакъла на БАН е връчен и почетен знак на президента на Република България.

Във връзка с юбилея академията издава три книги – „Сградата на БАН – символ на знание и духовност“, „Дарителство и благодетели на БАН 1869-2019 г. В темелите на българската наука“ и „Кратка история на Българска академия на науките“.

БАН организира и фотоиложба в сградата на ЮНЕСКО в Париж.

2020

На 25 февруари БАН удостоява Нобеловия лауреат проф. Жерар Муру с почетната титла „Доктор хонорис кауза“. Проф. Жерар Муру работи в областта на лазерната оптика и физиката на електрическите полета. Той има изключителни заслуги за включването на България в паневропейската научна структура ELI – „Екстремна светлина“.

А през октомври с Отличителен знак на БАН е награден Петър Берон. Председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски връчва отличието за заслугите му в областта на акарологията и зоогеографията и по повод на неговата 80-годишнина.

***

Във връзка с възникналите случаи на коронавирус в България председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски сформира работна група от специалисти, които да бъдат в помощ на Министерския съвет и Националния кризисен щаб, съобщава пресцентърът на БАН на 11 март. Ръ-

София, 12 април 2021 г. В Националния пресклуб на БТА Кирил Вълчев, генерален директор на БТА, и акад. Юлиан Ревалски, председател на БАН, подписват договор за сътрудничество между двете институции. Снимка: Христо Касабов, БТА Снимка: Асен Тонев, БТА

ководител на работната група е директорът на Института по микробиология на БАН доц. д-р Пенка Петрова.

***

Българска ваксина срещу коронавируса се разработва в Института по микробиология „Стефан Ангелов“ при БАН. Това е съвсем нова идея – много интересна и обещаваща, казва в началото на април в интервю за БТА доц. д-р Пенка Петрова, директор на Института по микробиология. Тя съобщава, че разработката на българската ваксина за коронавируса е частично финансирана от Института „Пастьор“ в Париж, тъй като Институтът по микробиология на БАН е член на мрежата на институтите „Пастьор“.

***

Учени от Института по роботика на БАН създадоха робот за дезинфекция на помещения, който може да бъде използван за предотвратяване на разпространението на ковид-19, съобщават на 1 юли от академията. Иновацията е приложима за автоматизирано биологично обеззаразяване на домашни и здравни помещения, на детски градини и училища и др. Изобретението е регистрирано в Патентното ведомство и е приложимо за всички зони, изискващи високоефективни дезинфектиращи процедури.

***

„Кризата от ковид-19 показва

по категоричен начин, че наличието на учени с висок експертен потенциал е част от националния суверенитет на една държава и политиките отново трябва да осъзнаят важността на по-нататъшните устойчиви и повишени инвестиции в областта на научните изследвания“, казва на 12 октомври председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски в словото си на Тържественото събрание по повод 151 години от създаването на академията.

***

През октомври се появява изданието „150 години Българска академия на науките. Храм на познанието“ – първото по рода си енциклопедично издание за БАН, което събира в една книга широк кръг от теми, свързани

както с разностранната научна дейност, така и с вековната история на академията. То в научнопопулярна и достъпна форма представя съвременния облик на БАН и нейния научен потенциал, 150-годишната история на организационната, научната дейност и значителните постижения на академичните учени във всички области на знанието.

***

На 30 ноември акад. Юлиан Ревалски е избран за втори мандат за председател на БАН за периода 2021-2024 г. Заседанието на Общото събрание на БАН за избор на председател е проведено онлайн съгласно противоепидемичните мерки в страната, а тайното гласуване е по предварително уточнен график. Акад. Ревалски е избран за председател на БАН с 68 гласа от 86 гласували членове на Общото събрание на БАН.

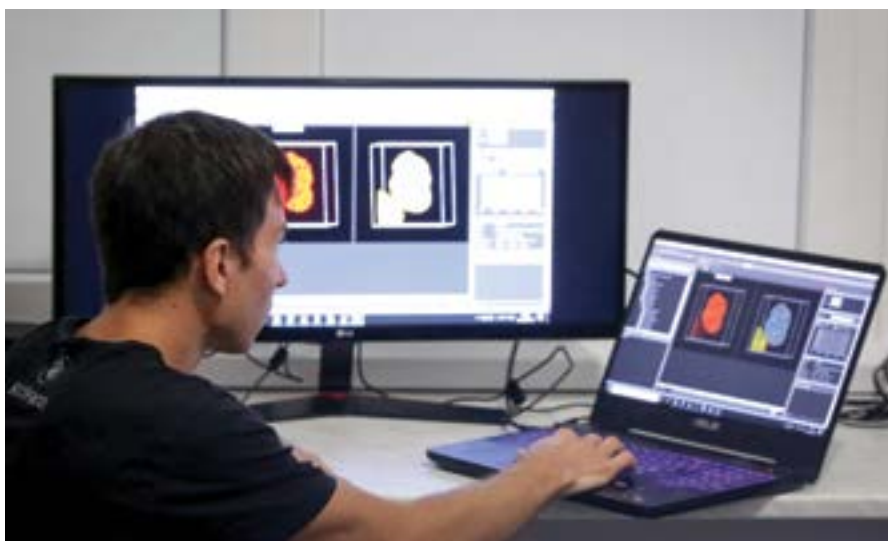
А в новина от 2 декември се посочва, че председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски е избран за заместник-председател на EASAC с мандат 2021-2023 г. Консултативният научен съвет на европейските академии (EASAC) се сформира от националните научни академии на гържавите членки на ЕС, Норвегия и Швейцария.

2021

На 12 април Българската телеграфна агенция и Българската академия на науките подписват договор за сътрудничество в Националния пресклуб на БТА.

Генералният директор на БТА Кирил Вълчев съобщава, че основното, което съдържа споразумението, е регулярното раз-

София, 29 септември 2020 г. Лабораторията по имунология в Института по микробиология към БАН. Снимка: Минко Чернев, БТА

София, 29 септември 2020 г. Лаборатория в Института по молекулярна биология към БАН. Снимка: Минко Чернев, БТА

пространяване всяка седмица на информация за научни проекти, достижения и представяния на дейността на институтите на БАН. По думите му това е част от политиката на БТА за поставянето на особен акцент върху знанието. През следващите седмици ще бъде отделена специализирана редакция „Знание и култура“, която ще се ръководи от доц. Георги Лозанов. Другата част от споразумението е БТА да се опита чрез своите професионалисти да помогне на учените от БАН да разказват по-добре за достиженията в науката.

„Споразумението се подписва в Международния ден на авиацията и космонавтиката“, допълва Кирил Вълчев. Това е денят, в който лети първият човек в Космоса – Юрий Гагарин, а БАН имат особена роля в комическите изследвания.

Председателят на БАН Юлиан Ревалски казва, че с подписването на споразумението „ще се отвори нова страница в отношението между БТА и Българската академия на науките“. БТА и БАН и досега са си сътрудничели, но със сегашната инициатива ще се отразяват много по-регулярно дейностите на БАН. Според него това ще даде възможност на голям кръг потребители и хора, които четат информацията от БТА в България и в чужбина, да се запознаят по-отблизо с това, което прави БАН. „БАН има нужда от БТА, за да помогне в популяризирането на това, което се прави в академията“, изтъква председателят на БАН Юлиан Ревалски. Той уточнява, че разнообразието от научни дейности в БАН е много голямо и е много полезно за обществото. Той се надява, че чрез тази инициатива българското общество ще се убеди, че да се инвестира в

наука е необходимо.

***

През април в резиденцията на японския посланик е церемонията по награждаването на Българската академия на науките с отличие от министъра на външните работи на Япония за 2020 година. Наградата е връчена на председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски от Нарахира Хироши, посланик на Япония в България. Наградата се присъжда за съществен принос на академията в насърчаването на приятелските взаимоотношения между Япония и България в сферата на науката, иновациите и културата. Това отличие е знак за ползотворната работа на БАН с нейните партньори от Япония.

В знак на благодарност за признанието акад. Юлиан Ревалски връчва на посланик Нарахира Хироши плакета „150 години Българска академия на науките“.

***

Първата по рода си енциклопедия „България“ е представена на 24 юни в зала „Проф. Марин Дринов“ на Българската академия на науките. Луксозното издание е подготвено от Научноинформационния център „Българска енциклопедия“ към БАН в партньорство с издателството „Книгомания“. В над 800 страници новата енциклопедия „България“ включва факти за гържавното устройство и националната сигурност, за природните богатства и климата, за науката, образованието и икономиката, за историята и традиционната култура, за здравеопазването и социалната политика, за спорта и изкуствата, за литературата и книгоиздаването у нас. Енци-

клопедията е луксозно издание с високо полиграфическо качество.

През декември в новина на БТА се посочва, че изданието е номинирано за наградата „Златен лъв“ за издателски проект с най-голяма обществена значимост.

***

Споразумение за научно и научно-техническо сътрудничество подписват Българската академия на науките и Руската академия на науките на церемония, която се провежда дистанционно на 7 юли. В рамките на споразумението ще се изготви „Пътна карта“ на съвместните научноизследователски проекти. Новината от деня припомня, че първото споразумение за сътрудничество между БАН и РАН е от 1958 година, с няколко актуализации и след известно прекъсване днес сътрудничеството между двете академии се възобновява.

***

На 14 юли акад. Юлиан Ревалски връчва почетния знак „Марин Дринов“ на проф. д-р Костадин Иванов на церемония в Института за ядрени изследвания и ядрена енергетика (ИЯИЯЕ-БАН). Отличието е за високи научни постижения и за значим принос при сътрудничеството на ИЯИЯЕ-БАН с Пенсилванския гържавен университет (PSU) и Държавния университет на Северна Каролина (NCSU) САЩ. Наградата е признание за значимия принос на проф. д-р Костадин Иванов в изследователската работа на ИЯИЯЕ-БАН. Той е един от най-успешно работещите в чужбина българи, започнали своята научна кариера в ИЯИЯЕ-БАН.

***

На 16 юли се отбелязва 100-годишнината от създаването на Българското археологическо дружество, чийто приемник е Националният археологически институт с музей при Българската академия на науките (НАИМ-БАН).

Българският археологически институт е образуван през 1921-ва като първи научен институт в страната. В настоящия си вид НАИМ-БАН функционира от 1949 г. и се явява продължител на дейността и правопреемник на Отдела за ценности към създадената през 1878-1879 година библиотека в София, преобразуван през 1892-ра в Народен музей, и на Българският археологически институт.

***

Институтът за изследване на изкуствата при БАН вече е част Европейския альянс на академи-

ите, съобщават от институцията на 21 юли. Европейската организация е създадена през миналата година по инициатива на Академията за изкуства в Берлин в рамките на Германското председателство на Европейския съюз. Альянсът си поставя за цел да създаде мрежа от академии за изкуство и културни институции в цяла Европа, които да реализират транснационално партньорство в защита на свободата на изкуствата.

2022

„През последната година учените от Института по микробиология „Стефан Ангелов“ (ИМикБ) при БАН работят по 88 научни проекта, сред които за създаването на пробиотици, на нови ваксини и на козметични препарати за предотвратяване на стареенето“, казва през март

в интервю за БТА проф. Пенка Петрова, директор на института, който на 14 март чества 75 години от своето създаване. Най-значимите научни постижения на Института по микробиология през този период са намерили практическо приложение в здравеопазването, екологията, селското стопанство и промишлеността.

На 14 февруари акад. Юлиан Ревадски връчва почетен плакет – златен, на проф. Пенка Петрова за съществения научен принос за развитието на микробиологията

София, 15 юни 2021 г. Споразумение за сътрудничество и съвместна дейност между БАН и Военната академия „Г. С. Раковски“ е подписано във Военната академия. В церемонията участват председателят на БАН акад. Юлиан Ревадски и началникът на Военната академия генерал-майор д-р Груди Ангелов. Снимка: Асен Тонев, БТА

София, 16 декември 2021 г. Серия от две пощенски марки и специален пощенски печат на тема „Български учени: 125 години от рождението на акад. Никола Обрешков и 125 години от рождението на акад. Георги Нагжаков“ са представени в БАН. Художник на марките е доц. Стоян Дечев. Снимка: Цветомир Петров, БТА

София, 16 декември 2021 г. Проф. Хасан Шамати, директор на Института по физика на твърдото тяло, Деян Дънешки, изпълнителен директор на „Български пощи“, председателят на БАН акад. Юлиан Ревадски, проф. Петър Бойваленков, директор на Института по математика и информатика. Снимка: Цветомир Петров, БТА

в България и за 75-годишнината от основаването на института.

***

През април акад. Юлиан Ревалски се среща с посланика на Азербайджан в България Хюсейн Хюсеинов. На срещата са обсъдени взаимоотношенията между БАН и Азербайджанската национална академия на науките, както и с Държавния университет в Баку.

А през юли председателят на БАН се среща с посланика на Кралство Саудитска Арабия в България Халид бин Камал Факх. По време на разговора са дискутирани възможностите за установяване на сътрудничество между Българската академия на науките и научни организации от Саудитска Арабия.

В началото на есента заместник-председателят на БАН чл.-кор. Евдокия Пашева се среща с проф. Имбаху Нямбе, заместник-председател на Замбийската академия на науките, който е на посещение в България по повод XXII конгрес на Карпато-Балканската геологическа асоциация. Коментирани са възможностите български учени да се включат в научни мероприятия в Замбия.

На 7 септември сътрудничеството между български и турски учени е обсъдено на среща между председателят на Българската академия на науките акад. Юлиан Ревалски и посланика на Република Турция в България Айлин Секизкьок. БАН работи в рамките на двустранни спогодби с две турски научни организации: ТЮБИТАК – Турски национален съвет за научни изследвания, и ТЮБА – Турска академия на науките. По време на срещата е обсъдена и възможността БАН със своята експертиза в областта на историческите науки да се включи в отбелязването

на 100-годишнината от създаването на Република Турция чрез организирането на съвместни научни форуми.

През октомври акад. Юлиан Ревалски се среща и с посланика на Арабска Република Египет Н. Пр. Халид Ибрахим Емара. Обсъдено е споразумението за научно сътрудничество с Египетската академия за научни изследвания и технологии (ЕАНИТ), в рамките на което учени от България и Египет да работят съвместно по девет проекта.

***

Прототипът на тролейбус, който учени от БАН трансформират да се движи с водород, е показан на 3 юни в тролейбусното депо „Левски“, където е представено развитието на първия в България демонстрационен проект за внедряването на водорода в транспорта. Учените разработват угължител на пробег, който ще осигури 100 километра автономно електрозадвижване на тролей извън електрическата мрежа. Еврокомисарят за иновациите, научните изследвания, културата, образованието и младежта Мария Габриел, изпълнителният директор на публично-частното предприятие „Партньорство за чист водород“ Барт Бийбюйк, председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски, учени и представители на Столичната община се запознават с прототипа на тролейбуса.

***

На 20 и 21 септември във френския град Лион акад. Юлиан Ревалски участва в Общото събрание на Международната федерация за обработка на информацията – IFIP. Федерацията е водеща международна неправителстве-

на организация в областта на информационните и комуникационните технологии и науки. Тя представлява научни общества от над 38 държави и региони, като покрива пет континента и над 500 000 учени.

А от 2 до 4 октомври председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски и главният научен секретар на академията проф. Нели Косева участват в XIX годишна среща на форума „Науките и технологиите в обществото“ в японския град Киото. В срещата се включват близо 1000 световни експерти от над 80 държави, региони и международни организации. Основна й цел е организирането на дискусии за прогреса на науката и технологиите в полза на човечеството.

***

На 26 септември е подписан договор за партньорство между БТА и Съюзите на учените (СУБ), физиците (СФБ), математиците (СМБ) и химиците (СХБ) в България.

„Днес Българската телеграфна агенция обявява партньорството си с четири научни организации по повод на два факта. Единият е, че с резолюция на Общото събрание на ООН 2022-ра е обявена за Международна година на фундаменталните науки за устойчиво развитие (МГФНУР). По този повод ние вече имаме разговори с проф. Александър Драйшу, който е председател на Съюза на физиците в България. И с него поканихме колегите от още три съюза да направим тази обща пресконференция, за да обявим съвместните инициативи. Другият повод за нашата среща днес е, че точно тази седмица предстои провеждането на Европейската нощ на учените за 2022 г. Това ще се случи на 30 сеп-

тември“, казва генералният директор на БТА Кирил Вълчев. Поумите му агенцията е започнала целенасочено преди повече от година да инвестира в системното представяне на науката в България. „Впрочем това е една от големите липси в българските медии. Надяваме се, че чрез публикациите ни в нашата специална секция ЛИК – на името на емблематичното ни списание, посветена на знанието и културата, ще помагаме на всички български медии. Те ще използват тази информация и ще я разпространяват“, допълва Вълчев.

***

На 12 октомври репортерът от Дирекция ЛИК на БТА Ирина Симеонова получава наградата на Българската академия на науките за журналисти за 2021 г. в категорията „Онлайн медии, информационни агенции и интернет медии“. Наградата ѝ е връчена от председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски на тър-

жественото събрание за 153-годишнината от създаването на академията. „Искам да отбележа, че журналистическото писане за наука не е леко, но особено за България е изключително важно“, казва при получаването на наградата Ирина Симеонова.

***

Акад. Васил Николов е удостоен с почетен знак „Марин Дринов“ на лента на церемония на 8 ноември в БАН. Академията награждава акад. Николов за изключителен принос за развитието на българската археология, като утвърден авторитет в европейската праисторическа наука и във връзка с неговата 70-годишнина.

На 30 ноември Институтът за ядрени изследвания и ядрена енергетика (ИЯИЯЕ) чества 50 години от създаването си с тържествено събрание, но което му е присъден почетен плакет – златен. Отличieto е за изключителен принос за развитието на

съвременните фундаментални и научно-приложни изследвания в областта на ядрената физика, теоретичната и математичната физика, ректорната физика и гр., както и по повод 50-годишнината от основаването му. Заместник-председателят на БАН чл.-кор. Стефан Хаджитодоров връчва плакета и поздравителен адрес от името на ръководството на академията на директора гоц. Лъчезар Георгиев.

2023

На 16 февруари във връзка със 125-ата годишнина на БТА председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски изпраща поздравителен адрес на ръководството на агенцията. В съобщението се казва: „За поколения българи информацията, разпространявана от БТА, е символ на професионализъм и обективност. С достоверност и безпристрастност екипът на агенцията оставя своя безспорен отпечатък в ис-

София, 12 октомври 2022 г. Председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски връчва наградата за журналистика за 2021 г. на Ирина Симеонова от БТА в рамките на тържественото събрание по повод 153 години от създаването на БАН.
Снимка: Владимир Шоков, БТА

торията на българската журналистика и се радва на широко обществено доверие.

Сред стратегическите цели на БТА е да разпространява повече знание за днешния ден на България и останалия свят. С обособяването на науката като специална тема в информацията на БТА нашето сътрудничество се задълбочи. БАН високо цени медийното партньорство с агенцията, професионалната подкрепа при представяне на постиженията, инициативите и новостите в областта на науката.

На този празник бих искал още веднъж да ви благодаря за това, че мнението на учените от БАН е търсена и важна тема в новинарския поток на БТА. Вярвам, че и занапред ще продължаваме да реализираме идеите си за съвместни инициативи.“

* * *

Делегация, водена от председателя на Българската академия на науките акад. Юлиан Ревалски, посещава Израелската академия на науките и хуманитаристиката (The Israel Academy of Sciences and Humanities) в началото на март. Акад. Юлиан Ревалски и председателят на израелската академия проф. Давид Харел подписват нова спогодба за научно сътрудничество между двете институции.

На 8 юни меморандум за сътрудничество между БАН и Националната академия на науките на Република Казахстан от администрацията на президента на страната е подписан в Астана. Подписите под документа полагат председателите на двете институции – акад. Юлиан Ревалски и проф. Кунсулу Закария.

А през юли е подписано ново споразумение за двустранно научно сътрудничество от

председателите на Българската академия на науките (БАН) акад. Юлиан Ревалски и на Азербайджанската национална академия на науките (АНАН) акад. Иса Хабибейли. Церемонията е в Българската академия на науките в присъствието на посланика на Азербайджан в България д-р Хюсейн Хюсеинов, съобщава пресцентърът на БАН.

* * *

„БТА носи отговорност да разказва и истории, които имат по-голяма стойност от злободневните теми на деня. Днес ние ще обявим едно ново партньорство с Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН (ИЕФЕМ – БАН). БТА като национална информационна агенция има двегодишно партньорство с Българската академия на науките, което сега задълбочаваме с един от емблематичните институти“, казва генералният директор на БТА Кирил Вълчев при подписване на споразумението на 26 май. „Днес ще подпишем

Смолян, 1 юли 2023 г.
Министър-председателят акад. Николай Денков участва в откриването на новия роботизиран телескоп на Института по астрономия – БАН на територията на Националната астрономическа обсерватория „Рожен“.
Снимка: Христина Георгиева, БТА

договор, съгласно който се разбираме, че институтът и музеят ще ни изпращат регулярно информация, свързана с проектите, с които те разказват истории за българското културно наследство“, казва още той.

А на 17 юли БТА сключва договор за партньорство с Националния археологически институт с музей (НАИИМ) при БАН. Документът е официално подписан от директора на Националния археологически институт с музей (НАИИМ) при БАН доц. д-р Христо Попов и генералния директор на БТА Кирил Вълчев в Националния пресклуб на БТА.

„Това е най-старият музей в България, основан веднага след Освобождението на България от турско робство. Инициатор е Марин Дринов“, припомня Кирил Вълчев.

Той допълва, че БТА вече има такива договори за постоянно представяне на дейността на БАН като цяло с Етнографския институт и от неделя, 16 юли, с Института по астрономия с Национална астрономическа обсерватория (НАО) „Рожен“ . „Но

сега с доц. Попов се разбрахме за нещо повече. Ние ще отделим информацията, свързани с българската археология в специална секция на нашата интернет страница и във варианта на български език, и във варианта на английски език – казва генералният директор на БТА. – Тази секция ще наречем „БГ археология“ или „Археология БГ“ и там ще събирате всички информации за работата на български археолози“, уточнява той.

* * *

Срещата на академик Юлиан

Ревалски и генералния директор на БТА Кирил Вълчев на 20 октомври в БАН е по поводът честването на 185 години от рождението на Марин Дринов. Кирил Вълчев припомня, че Марин Дринов е един от основоположниците на българската гържава. Участва в съставянето на конституцията, първи ръководи просвещението. Освен това той предлага София да стане столица. „Може да се каже, че той е първият български историограф със своите съчинения, посветени на българската история – казва още Вълчев. – Това са гостатъчно поводи точно на днешния

ден да ви връчва медала по повод 125-годишнината на БТА“, посочва генералният директор на БТА. Той благодарни, че именно академичното издателство, което носи името на Марин Дринов, издава книгите, посветени на 125-ата годишнина на БТА .

Генералният директор на БТА предлага на председателя на БАН през следващия октомври по повод 155-годишнината на Българската академия на науките да бъде издаден нарочен брой на списание ЛИК с информацията на БТА за БАН през 125-те години на агенцията. „Това е чудесна идея, която ще допълни това, което ние възнамеряваме да направим за 155 години“, казва Ревалски.

София, 26 май 2023 г. Юлия Попчева от Института за етнология и фолклористика с етнографски музей към БАН, ръководителят на българския екип на проекта Meditelle гл. ас. д-р Иглика Мишкова, директорът на ИЕФЕМ - БАН проф. д-р Владимир Пенчев, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, проф. Мануела Гиери, мениджърът на проекта проф. Давид Санчес и гл. ас. д-р Божидар Първанов в Националния пресклуб на БТА в София по време на пресконференция на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН на тема: „Разказвачи на истории – Европа и опазването на локалното културно наследство“. В рамките на събитието е подписано и споразумение за партньорство между БТА и ИЕФЕМ - БАН.
Снимка: Христо Касабов, БТА

Честванията през 2024 година

(прочетени през новините на БТА)

Българската академия на науките отбелязва своята 155-годишнина с различни инициативи през 2024 година. Българската телеграфна агенция не само ги отразява, а дори активно участва в някои от тях. В тази публикация поместваме акценти от новини, излизали през последните месеци във връзка с юбилея на научната институция.

С участници в 19-ата световна среща на българските медици в Браила

През юни Българската академия на науките отбелязва 155 години от създаването си с церемония в град Браила, Румъния. В честването на годишнината се включват участниците в XIX световна среща на българските медици, организирана от БТА в Украйна на път за Одеса, Болград и Измаил – градовете с големи български общности, където между 18 и 21 юни ще се състои форумът.

В българската делегация участват председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски, генералният директор на Българското национално радио Милен Митев, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, българският посланик в Румъния Радко Влайков, председателят на Съвета за електронни медици Габриела Наплатанова, ректорът на Софийския университет проф. д-р Георги Вълчев, заместник генералният директор на БТА Евгения Друмева, както и представители на български медици и българоезични медици от различни държави по света.

В Браила делегацията е посрещната в двора на църквата „Успение Богородично“, известна като българската църква, от кмета на града Виорел Мариан Драгомир и от свещеник Йон Бужой, които приветстват гостите от България и разказват за процесите по съхраняване и възстановяване на храма.

В двора на храма е поставена паметна плоча, посветена на създаването на първото Българско книжовно дружество, което по-късно прераства в Българска академия на науките. Надписът на паметната плоча гласи „На това място се е намирала къщата, където в 1869 година български емигранти поставиха основите на Българската академия на науките“. На паметната плоча са положени венци.

Строежът на българската църква „Възнесение Господне“ в Браила започва през 1872 г. На 28 октомври 1878 година е взето решение Българското книжовно дружество от Браила да бъде преместено в новата столица на България – София. Къщата, в която дружеството е основано, е разрушена, а на нейно място е издигнат храм „Възнесение Господне“, известен сред местното население като Бисерика булга-

ряска. В храма не се извършват проповеди на български език от 50-те години на миналия век, но на входа му все още е изписано „Българска църква“, а вътре наред с имената на българските ктитори може да се видят и три икони – на св. св. Кирил и Методий, на св. Трифон и на св. Марина.

„Най-голямото богатство на България са хората“, казва в Браила председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски. Той разказва, че на това място се е намирала къщата на Варвара Хадживелева – будна българка, предоставила къщата си за учредителното събрание за създаването на Българското книжовно дружество. „За онова време това е било велико постижение, защото може да си представите един народ, който няма държава, да се събуди и неговите най-светли умове да създадат Българското книжовно дружество като един от ключовите елементи на Българското възраждане“, добавя акад. Ревалски. По думите му те са си давали сметка за значението на езика, историята, културата и корените на българите.

„В учредителния устав е записано, че основното е да разпространява просвещението сред целия български народ и да го нареди

Браила, 18 юни 2024 г. Ректорът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ проф. Георги Вълчев, и.д. председател на СЕМ Габриела Наплатанова, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски, генералният директор на Българското национално радио (БНР) Милен Митев, кметът на Браила Виорел Драгомир, участниците в Деветнадесетата световна среща на българските медици, както и посланикът на България в Румъния Радко Влайков, отбелязват 155 години от основаването на БАН.

наред с другите народи“, казва още акад. Ревалски.

„Много съм благодарен, че БТА, БНР и БНТ, поемайки един почти десетгодишен път, за да отпразнуваме 1350-ата годишнина от създаването на България и „14 века България в Европа“, включихте нашата годишнина като една от първите, които да се отбележат, заедно с 200-годишнината на Рибния буквар. По този начин показвате важността на нашата институция и надявам се, че ще внушите и на тези, от които за-

виси бъдещето на България, къде да концентрират своето внимание, а то е в образование, наука и култура, от което зависи цялата ни държава“, казва председателят на БАН. Акад. Ревалски посочва на кмета на Браила, че сред колегите му възниква топло чувство, когато се изрече „Браила“ заради това, че през годините, когато не е имало България, в града е дадена възможност да се развие българска диаспора и да стигне до идеята да създаде Българското книжовно дружество –

предшественика на Българската академия на науките.

„Именно това е голямото послание на първото събитие на участниците в XIX световна среща на българските медици – в лицето на българската наука и просвета преди и сега общността на българите по света имаме авторитети, на които да се уповаваме за нашето бъдеще – казва генералният директор на Българската телеграфна агенция Кирил Вълчев при отбелязването на 155-годишнината от създаването на

БАН в Браила. – На път за Одеса, където утре ще открием XIX световна среща на българските медици, спряхме в Браила в Румъния, за да почетем 155-ата годишнина от основаването в града на най-старата институция на съвременна България – Българската академия на науките, основана под името Българско книжовно дружество през 1869 година, още преди Освобождението, в къща на мястото, където е построена черквата „Възнесение Господне“, наричана българската църква“, отбелязва Кирил Вълчев в слобото си. Той припомня, че първият председател – историкът и филолог проф. Марин Дринов, който ръководи дружеството близо две десетилетия, в писмо до първия български литературен критик Нешо Бончев пише по повод основаването: „Блуждаем в мъглата. Дръж се. Аз вече видях спасителен лъч. Вървете след мене!“ А той му отговаря: „Българите ще ти целуват ръцете!“

„Ние, представителите на български медици от 14 държави, сме тук, за да гадем знак, че тези думи се сбъдват и българите 155 години по-късно продължаваме да почитаме създателите на „един от най-великолепните всенародни храмове на българската наука“, както самият проф. Марин Дринов нарича бъдещата академия“, посочва още Вълчев.

Генералният директор заявява също, че проф. Марин Дринов е прав, че народът ни се нуждае от авторитет, който да го води, разумявайки „всеобщите национални нравствени интереси, от които по-главните са: езикът, вярата, народното образование, литературата и общественото мнение“, защото те продължават да осигуряват нашата бъдещност.

А в този град, в който през Възраждането са живели двайсетина

хиляди българи, са кроели планове за българското бъдеще хъшовите в странноприемницата на Странджата, описани от Иван Вазов. А наблизо до мястото, където спряхме, е била къщата, където по времето на основаването на Българското книжовно дружество от 1869 до 1871 г. е живял друг безспорен за българите авторитет – Христо Ботев, на чийто паметник също полагаме цветя“, посочва генералният директор на БТА.

„Приоритет на България в Румъния е да съхраняваме паметта на българите и да намираме всякаква възможност да се изведе на преден план историческата памет – казва в Браила посланикът на България в страната Радко Влайков. – Благодарност на румънския народ за приема, който са дали на българите в средата на XIX век, за да могат да живеят, да подготвят революционното движение на България и най-вече да подготвят бъдещето на българската държава“, посочва още той. По думите му великите българи в този период не само са мислили как да се освободи България, а и как тя да започне да функционира.

„Един от приоритетите в нашата работа тази година е отбелязване на 155-годишнината на Българската академия на науките и днес поставяме едно символично начало на серия от събития, които ще се проведат, за да може по най-убедителен начин да се покаже, че през тези 155 години най-старата българска институция е била винаги на нивото на потребностите на българския народ“, обяснява посланикът и допълва, че в тези инициативи ще се включи и Румънската академия на науките.

„Развиваме много добри връзки с България – казва кметът на румънския град Браила Виорел Ма-

риан Драгомир пред членовете на българската делегация в двора на българската църква „Възнесение Господне“. – Тук искаме да говорим за това, което са направили за Браила българите, живели тук. Някои от тях идват за търговия. След това се включват в живота на града. Построяват красиви къщи, църкви. Имало е и българи, дошли в Браила да намерят спокойствие и подслон, за да тръгнат оттук в голямата българска революция. За тях сме били добри домакини. Те се включват много добре в нашето общество. Всички са били като братя. Ние сме побратимени с градовете Плевен и Шумен от България. Развиваме много добри връзки, посещаваме се няколко пъти в годината – отбелязва още кметът на Браила. – С голямо уважение сме към нашите прадеди. И днес имаме много добри връзки с българското дружество от Браила. Всички гости от България, които идват да посетят нашия град, са добре приети тук – подчертава той. – Както вашите прадеди са се чувствали, трябва винаги да се чувствате в Браила като у дома си“, казва още кметът пред членовете на българската делегация.

Нов договор с румънската академия на науките

На 17 септември БАН и Румънската академия (РА) сключват в Букурещ ново споразумение за научно сътрудничество помежду си. То е подписано от председателите на двете академии – акад. Юлиан Ревалски и акад. Йоан-Аурел Поп, и е част от инициативите за честване на 155-годишнината на БАН.

„Има много символика и прилики между БАН и РА – казва акад.

Ревалски. – Това не е просто обноваване на споразумението за сътрудничество между българската и румънската академия, а ново начало. От всички сходни институции ние имаме най-много общи проекти именно с Румънската академия – заявява той и маркира общите исторически допирни точки между двете академии. – И двете академии са създадени като книжовни и литературни общества. И двете са основани в Румъния. Цялата кариера на един от първите български просветители, дал начало на образованието в България през Възраждането – Петър Берон, също е преминала и обвързана с Румъния“, казва академикът. Ревалски благодари на посланика на България в Румъния Радко Влайков за идеята някои от събитията да са в румънската столица.

Акад. Йоан-Аурел Поп заявява, че е горд, че историята на БАН е обвързана със северната ни съседка. „Двете академии са основани първоначално като книжовни и литературни дружества по времето, по което в Румъния

официалната азбука се променя от кирилица на латиница. Горди сме, че Българската академия на науките е създадена в Румъния и нашата държава е подкрепила толкова важно събитие“, казва той и припомня, че двете академии са основани в рамките на няколко години – през 1866 е създадена румънската, а българската – през 1869 г.

„Двете академии си сътрудничат много успешно, включително и с изследвания в различни области. През последните години сътрудничеството помежду ни е все по-силно“, добавя акад. Поп.

„Споразумението за сътрудничество между Българската и Румънската академия на науките е стратегическо за отношенията между тези две съседни и приятелски държави – заявява посланикът на България в северната ни съседка Радко Влайков. –

Виждам символика, че подписание на това сътрудничество е точно днес в деня на св. мъченици Вяра, Надежда, Любов и тяхната майка София“, добавя той.

След подписването на спору-

мението са разменени протоколни подаръци със символи на двете институции и на двете държави. Академик Ревалски дарява на своя домакин реплика на съг от Тракийското съкровище. Генералният директор на Българската телеграфна агенция Кирил Вълчев, който е част от делегацията, подарява на домакините броя на списание ЛИК на английски език, посветен на първото пътуване до Антарктида и назад на българския военен научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“. Вълчев припомня, че в неговите експедиции участват и учени от БАН.

Акад. Поп показва на българската делегация сградата на РА и музейната сбирка в нея, като разказва и важни моменти от историята на академията.

В Библиотеката на Румънската академия в Букурещ по-късно е открита и изложба, посветена на 200-годишнината от първото издание на Рибен буквар на Петър Берон.

Браила, 18 септември 2024 г. Кметът на град Браила Виорел Мариан Драгомир, посланикът на Република България в Румъния Н.Пр. Радко Влайков, свещеникът от българската църква „Възнесение Господне“ в град Браила, председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски, генералният директор на БТА Кирил Вълчев на молебен, отслужен в българската църква „Възнесение Господне“ в град Браила.

Браила, 18 септември 2024 г. Венци на бюст-паметника на Христо Ботев в румънския град поднасят председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски, посланикът на България в Румъния Н.Пр. Радко Влайков, генералният директор на БТА Кирил Вълчев и представители от БАН. Снимка: Бисер Тодоров, БТА

Отново в Браила през септември

На 18 септември делегацията на БАН заедно с дипломати и българи, живеещи в Румъния, посещават Браила. Повод за това е честването на 155-годишнината на академията.

Архиепископът на Долен Дунав негово преосвещенство Касиан и представителят на Българската патриаршия в Букурещ протоиерей Кирил Синеф отслужват молебен на румънски и български език в храма. „Храмът „Възнесение Господне“ в Браила е своеобразна катедрала и академия на българо-румънската дружба, култура и духовност“, заявява негово преосвещенство Касиан. Според него има много личности, които ги свързват и са част от историята на двете държави. В тази връзка архиепископът на Долен Дунав споменава българската царица Теодора Търновска, канонизирана за светица от Румънската православна църква, Софроний Врачански, издал своя „Неделник“ през 1806 година в румънския град Ръмник, и Христо Ботев, наречен от него „поборник за културна и духовна свобода“.

Архиепископ Касиан коментира, че Ботев е настоял в Браила

да бъде учредяването на предшественика на БАН – Българското книжовно дружество, вместо в Одеса или Галац, които са били другите възможности. Той припомня, че по това време Браила е важен търговски и духовен център, приел хора от различни страни, сред които и българските възрожденци и просветители, създали Българското книжовно дружество.

„Българското книжовно дружество, което по-късно става Българска академия на науките, е без съмнение най-значителният принос към Българското възраждане в областта на духовната сфера“, казва председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски. Той припомня, че създаването на Българското книжовно дружество е плод на почти 20-годишна дейност на редица български просветители. Акад. Ревалски отбелязва, че „моторите“ на този процес са били Марин Дринов, Васил Стоянов и Васил Друмев.

„Само ентузиазъмът на тези просветени българи не е бил достатъчен за създаването на дружеството. Нужни са били още две неща. Едното е мястото, където да се създаде това дружество, а другото е било кой ще го подпомогне материално. Румънската земя и румънският народ

– мястото, което служи за създаването на Българското книжовно дружество. Хората, които помагат материално създаването на дружеството, са българи, живели тук, на вашата земя, и вие сте ги приели радушно във вашите домове“, казва още акад. Ревалски. Той изразява надежда, че и занаятчици българи и румънци ще продължават да идват около 12 октомври на това място, за да видят „този православен храм, който по хармоничен начин свързва православната религия и науката“.

Посланикът на страната ни в Румъния Радко Влайков отчита, че създателите на Българското книжовно дружество през 1869 година са поставили основите на първата институция на българската държавност още преди Освобождението. Той припомня, че само година по-късно е основана и Българската екзархия. Посланикът благодари на архиепископа на Долен Дунав Касиан, като определя отслужения от него заедно с представителя на Българската патриаршия протоиерей Кирил Синеф молебен в църквата „Възнесение Господне“ на румънски и български език като изключително емоционален. „С вашите мъдри слова ни пренесохте през атмосферата на тези 155 години. Особено когато заедно пеехте,

ние чувахме общия глас на българите и румънци. Това още повече ни задължава да си спомним за този период в средата на XIX век, когато румънското общество е дало пълна закрила на българите, дошли тук да работят за бъдещето на своята държава. Една част от най-светлите личности на българската история са работили за подготовката на революция за освобождението на българската държава, а друга част са поставили основите на българската държавност“, казва още посланик Влайков и добавя, че духовното начало трябва да е пример и днес за това какво трябва да ни води в трудни времена.

Посланик Влайков благодари за подкрепата, която румънският народ е оказал на българите преди Освобождението, като определя отношенията между двата съседни народа като изключително приятелски. Според него 155-годишнината на БАН е повод за анализ какво са постигнали заедно двете държави и какво могат да направят в бъдеще, като заедно с архиепископ Касиан отбелязват доброто партньорство между тях и в Европейския съюз.

„Българският народ е построил чудесни неща в Браила“, заявява кметът на румънския град Виорел Драгомър, който е домакин на част от инициативите за честване на 155-годишнината на Българската академия на науките. „Браила е известен като космополитен град, събирал през вековете много хора от различни етноси. Те са били тук в различни моменти. Обикновено са искали да се развиват и да се занимават с търговия, но често се е случвало и да търсят подслон. Въпреки че днес говорим в минало време за тях – за това, че Браила е била техен дом, аз бих искал да говорим за днес и за бъдещето, като почитем тяхната памет и по-

строим мостове за връзка между нас и тях“, казва Драгомър.

По-рано през деня той обсъжда с председателя на БАН акад. Юлиан Ревалски, посланика на България в северната ни съседка Радко Влайков и генералния директор на Българската телеграфна агенция Кирил Вълчев настоящите сътрудничества на Браила с Плевен и Шумен, както и възможностите за бъдещи съвместни проекти с различни институции от българската държава.

Отличие за генералния директор на БТА

Българската академия на науките (БАН) награждава Кирил Александров Вълчев с отличителния знак на председателя на БАН за висок професионализъм, за журналистическа етика и за дългогодишен принос при отразяване на постиженията на БАН в международното и националното медийно пространство. Това казва на 30 септември председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски при връчването на отличителния знак на Кирил Вълчев.

Церемонията се провежда в БАН и на нея присъства семейството на Кирил Вълчев – съпругата му Силвия Ботева-Вълчева, неговите деца – Александър Вълчев и Ана Мария Вълчева, и Павел Вълчев – брат на генералния директор на БТА. Присъстват също и заместник-председателите на БАН – член-кореспондент г-р Евдокия Пашева и член-кореспондент г-р Стефан Хаджитодоров.

„Кирил Вълчев е един от най-ентузиазираниите наши приятели извън академията, който по систематичен начин отпра-

звява дейността на БАН каквато е – без да крие неща, които са проблемни и трябва да се разрешат“, казва акад. Ревалски. Той припомня, че преди осем години, когато е станал председател на БАН, за първи път е участвал в знаменитото предаване на Кирил Вълчев „Седмицата“, когато той е журналист в Дарик радио.

„Учените са такъв тип хора, които много често са възбени в това, което правят, и смятат, че не е толкова важно да кажат какво правят с по-обикновени думи на хората, или много често са срамежливи“, отбелязва председателят на БАН. Той добавя обаче, че социалната роля на науката през последните години е от изключително важно значение за социалната ангажираност и отговорност, и това, което Кирил Вълчев е правил в Дарик радио, и сега прави в БТА, е от изключително важно значение. „Много се радвам, че откакто поема поста на генерален директор, много се засилиха връзките ни с БТА, с регулярни наши материали, които агенцията разпространява не само в България, а и в чужбина“, казва акад. Юлиан Ревалски.

„Този знак за мен не е знак за заслуга, това е знак за дълг, тъй като тези, които имаме трибуна, имаме и огромен дълг да представяме тези, които наистина заслужават да бъдат представени – както тези, които работят днес в областта на науката, така и тези, които в миналото са оставили трайна следа“, казва Кирил Вълчев. Той отбелязва, че този знак са получавали толкова големи имена, вписали се в българската история, че сравнението единствено може да смърва. „Ако си позволя да използвам израза на новия ни патриарх Даниил, когато беше избран, той по повод на своя избор каза нещо,

което се отнася напълно за случая: „Единствено може да носи съзнание за собствено недостоинство“, добавя той.

„Гледам на този знак и като на призвание изобщо за българските медици, вие изброихте местата, където съм работил – в българското национално Дарик радио, сега в БТА, но и много други медици заслужават признание за ангажираността им да популяризират науката и да показват, че вашите трудове не остават незабелязани“, с тези думи се обръща Кирил Вълчев към председателя на БАН.

„Моето първо съприкосновение с БАН беше, когато като радиоводещ на 23 години в късната есен на 1996-а – тогава председател беше акад. Юхновски и академията имаше тежки проблеми с финансирането, учените бяха на „жълтите павета“ около парламента и нямаше много трибуна за задълбочено представяне на проблема, в Дарик радио, където вече водех „Денят“ и „Седмичката“, имаше поредица от представяния какво прави БАН в онези нелеки времена от гледна точка на финансирането – припомня Кирил Вълчев. – След това през годините с предшественика ви акад. Воденичаров направихме специална рубрика в Дарик радио всяка събота в най-слушаното време – за представяне на институтите на БАН – добавя той. – За 150-ата годишнина на БАН направихме нарочна рубрика, в която още веднъж представяхме дейността на институтите“, казва Кирил Вълчев.

„Аз вече имам една награда от БАН, нямам много лични награди, но през 2020 година получих от вас по повод отбелязването на 150-годишнината награда за журналисти в категорията „Електронни медици“. След това съдбата ме отведе в БТА и там,

действително заедно, направихме много неща. Направихме работещо споразумение между БТА и БАН за ежеседмично публикуване на информация за дейностите на различни институти и на учените от БАН. Всичко това се превежда и на английски език – най-интересното. Сключихме и няколко договора с отделни институти, които имат много видима дейност, например с Археологическия институт с музей, с Етнографския институт, с Института за космически изследвания, и те допълнително предоставят много информация“, казва Кирил Вълчев.

Той говори и за възстановяването на списание ЛИК, което е основно за изкуство, за култура, но има и няколко броя, които са посветени на научни теми. „Те се оказват и „най-продаваемите“ за чуждия свят и затова преведохме броевете, посветени на българската наука в Антарктида и на първото плаване на българския научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“, казва генералният директор на БТА. Той подарява на ръководството на БАН брой на списанието, в което са представени няколко учени от БАН, работещи на Антарктида. „Издадохме и брой на списанието, посветен на космическите изследвания – казва генералният директор на БТА. – Успяхме за 125-годишнината на БТА да издадем три тома, като първият от тях е с лични свидетелства на забележителни личности, работили в БТА. Вторият том е за историята на БТА с автор Панайот Денев, който е бил генерален директор на БТА, но и с изключително ценен редактор – проф. Румяна Прешленова, която ръководи Института по балканистика“, отбелязва Кирил Вълчев. Той добавя, че издаде-

ният трети том е с новини от архивите на БТА. Отново е под редакцията на проф. Прешленова и подготвен с издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“.

Кирил Вълчев акцентира и върху три много важни отговорности на хората с трибуна, които са формулирани от проф. Марин Дринов. „Той казва, че езикът е духовната крепост на един народ и ние носим огромна отговорност, защото езикът има огромна роля как си служим с него. Носим и огромна отговорност за общественото мнение и тези усилия на българските медици за формиране на обществено мнение, което да разбира, че науката е от огромно значение за великото бъдеще, както казва Марин Дринов. И третата голяма отговорност е за защита на националните нравствени интереси, както ги нарича проф. Дринов, и за развитие на нравствените сили на нашия народ“, казва Вълчев.

Той споделя, че този знак, който сега получава, сигурно най-много е щял да зарадва неговия баща, основател на Националния политехнически музей. „Моят баща прекарваше много време в БАН, беше един от най-активните хора в Съюза на учените в България и в списание „Наука“, отбелязва Кирил Вълчев.

Председателят на БАН и генералният директор на БТА разговарят също за правилното използване на българския език и за възможностите повече учени да участват в българската политика.

Живият дух на създателите

На 11 октомври е премиерата на филма „155 години БАН: Живият дух на създателите“ в зала проф. „Марин Дринов“ на БАН. Автор на филма е доц. Ина Анева – любител режисьор, сценарист, оператор и монтажист, научен секретар на БАН. Всички участници се включват безвъзмездно и с голяма отдаденост към каузата, за да покажат, че духът на създателите е жив и вече 155 години осветлява пътя на науката в България.

„Ще бъдем свидетели на нещо уникално, защото това е филм, създаден от учен – от доц. Ина Анева, която е в БАН още от началото на кариерата си и е изживяла всичко, за да стигне до своето утвърждаване. Тя е напълно утвърден учен – както в национален, така и в международен план,

и филмът е нещо уникално, защото тя го е пречупила през своя поглед – казва акад. Юлиан Ревалски. – Ина направи този филм не по поръчка на ръководството, като прояви изключителна инициативност, вложи усилия и не е поискала средства от нас“, заявява председателят на БАН и добавя, че доц. Ина Анева е „направила филма от любов към академията, това е била нейната двигателна сила“.

„Аз съм математик и не съм много по тези думи, свързани с изкуството, но намирам това, което направи доц. Ина Анева, за красиво и вдъхновяващо. И понеже в скоро време ми предстои да предам щафетата на друг председател, мога да кажа, че спокойно ще я предам, след като знам, че има такива хора като Ина в БАН“, казва акад. Ревалски.

В началото на филма акад. Юлиан Ревалски от своя каби-

нет в академията казва, че БАН е най-старата национална институция в съвременната история на България. Тя е създадена като Българско книжовно дружество (БКД) в Браила – девет години преди Освобождението на България. „Акад. Михаил Арнаудов събира и анализира архивни документи за този период, разкривайки пред нас вдъхновяващия дух и неуморната решимост на създателите на БКД“, отбелязва акад. Ревалски във филма.

Той е създаден без целево финансиране. Разказът във филма преминава през различни епохи – от основаването на БАН до съвременността, като показва ключовите моменти и личности, които са допринесли за развитието на науката и гържливостта в България. Документалната част на филма се задълбочава и в предизвикателствата, пред които е била изправена академията през последните години, включително

София, 30 септември 2024 г. Председателят на БАН академик Юлиан Ревалски награждава генералния директор на БТА Кирил Вълчев с отличителния знак на председателя на Българската академия на науките за висок професионализъм, журналистическа етика и дългогодишен принос при отразяване на постиженията на Българската академия на науките в международното и националното медийно пространство. Снимка: Минко Чернев, БТА

София, 11 октомври 2024 г. Доц. Ина Анева автор на игрално-документалния филм „155 години БАН: Живият дух на създателите“.
Снимка: Христо Касабов, БТА

през периода от 2008 до 2012 г. Акад. Никола Съботинов, който е председател на БАН през този период, споделя за трудностите, за последвалия международен одит и за протестите, които са помогнали за спасяването на академията.

Ролята на Михаил Арнаудов, Марин Дринов, Васил Стоянов, Васил Друмев и Васил Левски са пресъздадени с много чувство от

водещи в своята научна област български учени, сред които са проф. Петър Желев, проф. Георги Гаджев, доц. Димитър Антонов, доц. Светослав Георгиев и студента Стоимен Шопов.

Филмът е вдъхновяващ разказ за несломимия дух и отдадеността на българските умове, които през вековете са изграждали пътя към просвещението и националния подем. Той акцентира вър-

ху създаването на Българското книжовно гружество, водено от неуморимата воля на родолюбци, чийто дух остава жив и днес. Това е история за непреклонната вяра в просвещението и науката като основа за прогреса на обществото. В най-тежките моменти на безгържавие и кризи Българската академия на науките надживява политически и исторически бури и се утвърждава като стожер на българската наука, култура и духовност.

Игралната част на филма започва с разказ на акад. Михаил Арнаудов, който събира и анализира архивни документи за създаването на Книжовното гружество в Браила, разкривайки ключовите моменти и личности в процеса. Първата сцена пресъздава срещата между Марин Дринов и Васил Стоянов в Прага през 1867 г., когато те обмислят начини за повишаване на образованието и повдигане духа на българския народ. Зрителите се запознават с преписка между Марин Дринов и Нешо Бончев, която осветлява ярко чистотата на характерите и полета на мисълта им в този период. Възстановени са моменти от кореспонденцията между Васил Стоянов и Марин Дринов,

където те споделят своите мечти и трудности по пътя към създаването на устойчива организация.

Зрителите може да видят и малка част от работата на учените от различни институти, представена по научни направления. Разкриват се дейности с общонационално значение, споменава се мащабността на международната активност и признанието, което учените ни получават на световната сцена.

Голяма гордост за академията са Центърът за обучение на докторанти и Ученическият институт на БАН, които обещава, че мисията на създателите на БАН ще бъде продължена.

Филмът завършва с вдъхновяващите думи на акад. Юлиан Ревалски, който отправя поглед към бъдещето, изпълнен с вяра и оптимизъм за предизвикателствата и възможностите, които предстоят за БАН и българската наука.

„Филмът е една лобителска инициатива, която група учени решихме заедно да събърем“, казва за БТА авторът доц. Ина Анева и добавя, че тя е направила всичко – от идеята до заснемането, от сценария и обработката. „За първи път правя филм и го направих изцяло заради 155-годишнината на БАН, за да се покаже, че духът на създателите е жив и учените продължават да работят със същия ентузиазъм и с вдъхновението на предците“, отбелязва тя.

„Първата част от филма е историческа и учените влизат много чистосърдечно в ролите на създателите на Българското книжовно гружество“, обяснява доц. Анева. Тя уточнява, че филмът е с продължителност един час и 28 минути. Във филма участват 53-ма учени от Българската академия на науките и разказват за най-големите науч-

ни постижения. „Изключително съм благодарна на акад. Юлиан Ревалски, който подкрепи тази идея – първо на него споделих, че имам желание да направя филм“, казва за БТА доц. Ина Анева.

Тържествено събрание и концерт

На 12 октомври БАН отбеляза 155 години от създаването си с тържествено събрание и концерт в Софийската опера и балет.

Председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски произнесе празнично слово. Той започна словото си с обръщение към Негово Светейшество българския патриарх и Софийски митрополит Даниил, който присъства на тържественото събрание. „За нас, учените и служителите на Българската академия на науките, е огромна чест, че Вие лично, като глава на най-старата национална институция на българската държава – Българската православна църква, сте тук сред нас, за да отбележим заедно 155-ата годишнина на исторически втората по създаване национална институция на България – Българската академия на науките“, отбеляза акад. Ревалски.

„От самото си преобразуване Българската академия на науките е най-търсеният и разпознаваем партньор от България в международното сътрудничество. Нашият научен архив съхранява внушителен брой предложения за сътрудничество от страна на европейските академии още от времето на първите години на гружеството, които стават основа на международните връзки на БАН – разширявани и укрепвани в продължение на повече от столетие, днес те са значим по-

тенциал на българската държава в областта на международното научно сътрудничество. Нека да споменем десетките двустранни споразумения с най-големите научноизследователски институции в света, членството в авторитетни европейски научни организации като Консултативния съвет на европейските академии – EASAC и ALLEAQ, общността на всички европейски академии, които са гарант за високото качество на европейската наука, стимулират напредъка в научните изследвания и иновациите и като обединения на европейския научен потенциал дават обосновани мнения за решаване на важни предизвикателства пред Европа и света“, каза акад. Ревалски. Той изтъкна, че и в сегашни дни БАН е водещият научен център в България, в който се провеждат научни изследвания на световно равнище.

„Ако нашите предшественици преди 155 години мобилизираха духовните сили на нацията в посоката на възделенията за нова модерна държава и в стремежа за независимост и просперитет, то днес ние сме в състояние да предложим компетентна, обективна и независима експертиза по ключови проблеми от всички области на обществения живот. В епоха, белязана от бързи технологични иновации и сложни глобални предизвикателства, БАН е институция, чрез която може да се определят много от жалоните, нужни за политиката на всяка модерна държава. Нека да пребъде и през следващите 155 години – за просперитета на нашето Отечество и на българите“, пожела в заключение председателят на БАН.

На тържеството за първи път беше връчена „Голямата награда за наука на БАН“. Конкурсът за отличието се организира от

София, 11 октомври 2024 г. Акад. Юлиан Ревалски представя филма „155 години БАН: Живият дух на създателите“ – игрално-документалния филм, създаден по повод 155 години от основаването на академията. Снимка: Христо Касабов, БТА

Събранието на академиците и член-кореспондентите на БАН (САЧК). „Голямата награда за наука“ ще се присъжда на учен от българска научна организация или от висше училище за изключителни постижения в областта на науката, получили високо международно признание.

Акад. Вася Банкова е първият носител на отличието за изключителни постижения в науката за 2024 г. Наградата обявиха акад. Юлиан Ревалски и акад. Христо Цветанов, председател

на комитета за определянето ѝ. „Шестима великолепни и световноизвестни учени участваха в това състезание, което прави много престижна наградата, която връчваме сега“, каза акад. Цветанов.

„В този момент на изключително признание за мен съм изпълнена с благодарност – за високата оценка, която получих от този толкова престижен комитет за наградата. И съм много щастлива, защото това признание не е само за мен, то е призна-

ние за групата, в която работя, за института, в който работя, и за цялата академия. Благодарна съм на колегите, с които години наред сме работили заедно, защото никога в нашата наука не може сам да постигне тези резултати, които сега са високо оценени. Благодарна съм на всички колеги от института, с които сме работили, на всички колеги от академията, с които сме работили заедно, благодарна съм на много колеги от най-различни страни по света, с които сме работили заедно. И

съм благодарна на своя съпруг за всичко. Искам да кажа, че за мен е изключителна чест, че имах възможност да прекарам целия си трудов стаж в Института по органична химия с Център по фитохимия в БАН, защото още от студентските години и до днес за мен БАН е храмът на българската наука“, заяви пред присъствалите на церемонията акад. Вася Банкова.

„Тази награда беше в моята програма за управление на БАН и много се радвам, че я реализираме.

Нейната цел е да се превърне в най-престижната награда за наука в Българи, без да подценявам другите. Тя ще бъде връчвана в три категории, като тази година е в областта на природните и инженерните науки. Другите две области на наградата ще са за науките за живота – през следващата година, за социалните и хуманитарните науки – след две години. Това ще е индивидуална награда за постиженията на учен от научна организация или от българско висше училище“, посо-

чи акад. Ревалски.

За честването на годишнината на БАН представители на международни академии и партньорски организации пристигнаха в София. Тук са учени от 15 световни научни организации и от Консултативния научен съвет на европейските академии (EASAC). Те участваха в среща с ръководството на академията, която се проведе в БАН преди тържеството, и отправиха приветствия по повод годишнината.

София, 12 октомври 2024 г. В Софийската опера и балет се отбелязват 155 години от създаването на БАН с тържествено събрание и концерт. На честването председателят на БАН акад. Юлиан Ревалски произнася празнично слово.
Снимка: Никола Узунев, БТА

София, 12 октомври 2024 г. Акад. Вася Банкова е първият носител на „Голямата награда за наука на БАН“, която ѝ се връчва за изключителни постижения в науката за 2024 г. Снимка: Никола Узунев, БТА

Институтите – местата, които дават старт на науката

През юбилейната 155-а година на Българската академия на науките от списание ЛИК се обърнахме към директорите на институтите в БАН с молба да разкажат на нашите читатели с няколко думи за най-големите успехи на поверените им институти и за текущите проекти, които разработват.

Въпреки натоварените им програми успяхме да съберем отговорите на голяма част тях и да ги поместим тук – на страниците на тематичното издание на БТА в чест на БАН.

Проф. г-н Петър Бойваленков,
Институт по математика
и информатика:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– ИМИ-БАН е естествен център на математическите изследвания в България. Българските школи, създадени и развити в ИМИ в основните математически области – алгебра, комплексна диференциална геометрия, теория на апроксимациите, теория на вероятностите и математическа статистика и теория на кодирането, продължават да получават високо международно признание. Публикациите на учени от ИМИ в най-престижни международни издания затвърждават мястото на България на световната математическа сцена.

В ИМИ-БАН е създаден първият изчислителен център в България (юни 1961) под ръководството на акад. Любомир Илиев. Центърът и неговите наследници стратегически добавят развитието на изчислителната математика и математическата информатика в приоритетите на института. Учени от ИМИ успешно разработват нови математически алгоритми за решаване на различни

класове научно-приложни задачи – оптимизация и управление на динамични системи, моделиране на биопроцеси, пресмятане на гравиметрични величини, оценка на финансови деривативи и др. Развиват се съвременни научни изследвания в областта на защитата на данни, анализа на големи данни, извличането на знания от данни и изкуствения интелект с приложения в медицината, управлението на бедствия и аварии, цифровото културно наследство, образованието и други.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– ИМИ-БАН е активен участник в няколко важни за развитието на страната проекти, финансирани по ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ – Център за върхови постижения и по Националната пътна карта за научна инфраструктура – три национални инфраструктурни комплекса. В сътрудничество с МОН и фондация „Саймънс“ се изпълняват научна програма „Повишаване на

изследователския капацитет в областта на математическите науки“ и нова програма за върхови постижения. Привлечени са млади български математици, защитили в елитни университети в чужбина, един от които с проект по европейската програма Marie Skłodowska-Curie, интегрирани са и силни чуждестранни специалисти. В Международния център за математически науки, създаден към ИМИ през 2019 г., от тази есен се основават четири нови секции, които ще развиват модерни за България направления в математиката.

ИМИ е водещ участник в Националната програма „Образование с наука“, насочена към развитието на младите таланти, където традициите са над 50-годишни.

Учени от ИМИ разработват и проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания“ по конкурси за фундаментални научни изследвания, за млади учени и постдокторанти, двустранни научни сътрудничества, програмите ВИХРЕН и „Петър Берон и НИЕ“.

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Създаден през 1967 г. като Централна лаборатория по електрохимични източници на ток и трансформиран в институт през 2004 г., близо шест десетилетия ИЕЕС-БАН осъществява фундаментални и научно-приложни дейности, насочени предимно към технологично развитие на системи за съхраняване и използване на електрическа енергия и понастоящем целящи декарбонизация на икономиката, транспорта и бита. Изследователските направления са: батерии и суперкондензатори; водород и горивни клетки; материали за енергия; теоретична електрохимия и електрохимични методи.

Още в първите години след основаването му звеното завоюва национален и международен престиж. Близо шест десетилетия колективите му наред с многобройни научни публикации предлагат и иновативни технологични разработки, включително защитени с български и международни патенти и внедрени в производства у нас и в чужбина. Признати от експертите в международната академична и индустриална електрохимични общности са постиженията на няколко поколения изследователи, развили се професионално в школите на именитите учени: акад. Евгени Бугевски (електрокристализация на металите, електрохимична кинетика, PEM горивни елементи), акад. Дечко Павлов (оловни акумулатори), акад. Алек-

Доц. д-р Пламен Николов,
Институт по електрохимия и енергийни системи „Акад. Евгени Бугевски“:

сандър Попов (твърди метални електроди), проф. г-н Здравко Стойнов (електрохимични методи и импедансна спектроскопия), проф. Илия Илиев и проф. Анастасия Каишева (газодифузионни електроди и метал-въздушни батерии), проф. Рафаил Моцев и проф. Карекин Хампарцумян (литиеви батерии) и проф. Тодор Витанов и проф. Веселин Бостанов (електрокатализ и електрокристализация).

В новото хилядолетие ИЕЕС-БАН бележи последващи постижения в традиционните за института области, като добавя в портфолиото си и успешни разработки в области на съвременните технологии за „зелен“ водород, наноматериали, суперкондензатори и групи.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– От 2021 г. в ИЕЕС-БАН се провеждат експериментални изследвания в среда на реален демонстрационен енергонезависим „Зелен офис“, изграден по Национална научна програма „Нисковъглеродна енергия за транспорта и бита – Е+“ (2018-2023).

ИЕЕС-БАН е координатор на уникален за Югоизточна Европа Център по компетентност „Технологии и системи за генериране, съхранение и потребление на чиста енергия – ХИТМОБИЛ“ (2019-2023), ръководен от чл.-кор. Евелина Славчева. Изследвания се провеждат в реновирани лаборатории с модерно оборудване. Изградена е полевата лаборатория

„Интегрирани енергийни системи“ за изследвания в индустриален мащаб. От 2024 г. в експлоатация са първите за региона мобилна зарядна станция за водород и водороден електромобил. Също така е инсталирана пилотна линия за производство на литиево-йонни клетки тип „мек пакет“.

От 2018 година Националната инфраструктура „Съхраняване на енергия и водородна енергетика“ с координатор ИЕЕС-БАН успешно изгражда интегрирано национално изследователско пространство с модерна технологична база, включваща пилотна инсталация за полупромишлено производство на газодифузионни електроди за различни електрохимични енергийни системи. Настоящите разработки целят по-високи нива на технологична готовност.

Експерти на ИЕЕС-БАН имат ключова роля в Националната научна програма „Нисковъглеродна енергия за транспорта и бита“, включваща разработването на прототип на тролейбус, трансформиран чрез ретрофит да се движи комбинирано с батерии и водород.

По националния план за възстановяване и устойчивост от тази година ИЕЕС-БАН изпълнява и двегодишен проект „Подобрен електролит за ванадиеви поточни батерии“ с ръководител доц. д-р Пламен Николов. Проектът цели разработването на иновативни добавки към електролита, които да повишат енергийната ефективност на такива батерии, предназначени за акумулиране на възобновяема енергия.

Проф. д-р Калоян Кирилов Петров, Институт по инженерна химия:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Може би най-значимото откритие през последните години е свързано с биотехнологичното получаване на 2-бутанол. Поради изключителните си горивни характеристики бутанолът с право е считан за гориво на бъдещето. В съвместен проект с Института по микробиология, финансиран от ФНИ (договор КП-06-Н67/11 от 2022 г.) бяха изследвани възможностите за директно получаване на 2-бутанол от захари. Беше недвусмислено доказано, че 2-бутанолът е значително по-малко токсичен към продуциращите го клетки, отколкото 1-бутанолът.

Беше създаден генетично модифициран организъм за директно получаване на 2-бутанол от захари. Това отваря принципната възможност за получаване на висок добив и индустриално приложение на 2-бутанола като биогориво.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Най-важните проекти са следните:

- „Технологии и системи за генериране, съхранение и потребление на чиста енергия“ (ЦК ХИТМОБИЛ, финансиран по ОП НОИР);

- „Биотехнологичен синтез

на 2-бутанол: нова стратегия за решаване на енергийни и екологични проблеми“ (финансиран от ФНИ);

- „Оптимално безопасно натопване и геометрия за слоести нанокмозити при термо-механичен товар“ (финансиран от ФНИ);

- „Биоелектрохимични системи за почистване на органични замърсители“ (финансиран от ФНИ);

- „Изследвания за оптимизация на геотермални инсталации, включващи фазопреработващи компоненти като възобновяем източник на топлинна енергия с методите на CFD (финансиран от ФНИ).

ни и перовскитни фотоелементи и техните компоненти като селективни слоеве, активни слоеве и контакти.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

- Централната лаборатория по слънчева енергия и нови енергийни източници (БАН) е партньор в Проект BG05M20P001-1.002-0011 „Из-

граждане и развитие на Център за компетентност по мехатроника и чисти технологии MIRACle (Mechatronics, Innovation, Robotics, Automation, Clean technologies)“.

- Централната лаборатория по слънчева енергия и нови енергийни източници (БАН) е партньор в проект Център по компетентност, насочен към научни изследвания, експериментално развитие и трансфер на знания в областта „Технологии и системи за генериране, съхранение и по-

требление на чиста енергия“.

- Научна инфраструктура „Съхранение на енергия и водородна енергетика“ – НИ СЕВЕ Д01-160/28.08.2018, по Национална пътна карта за научна инфраструктура 2017-2023, финансирана от Министерство на образованието и науката.

танолът е значително по-малко токсичен към продуциращите го клетки, отколкото 1-бутанолът.

Доц. д-р Екатерина Йорганова, Институт по физика на твърдото тяло:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– С годините Институтът по физика на твърдото тяло (ИФТТ) се налага като ключов изследователски център както за България, така и на международната сцена, благодарение на значими открития и приложни проекти.

Още през далечната 1959 г. във Физическия институт при БАН (предшественик на ИФТТ) се поставя началото на микроелектрониката в България. Под ръководството на Йордан Касабов се създава секция „Силиций“, където започват интензивни изследвания върху основните методи и процеси, свързани с изработване на електронни елементи с микронни размери и интегрирането им в схеми на повърхността на силициев кристал. В резултат са разработени чрез планарна технология първите оригинални полеви МОС транзистори и прототип на интегрална схема (1966). Всич-

ко това стои в основата на развитието на микроелектрониката в България и превръща страната ни в една от първите в света, започнали микроелектронно производство.

През 1974 г. екипът на акад. Никола Съботинов пуска в действие лазер с пари на меден бромид, който получава международно признание като изобретение на годината. Това откритие заедно с установяването на ефекта на водорода в лазерите с пари на халогениди на медта довежда до двойно увеличение на тяхната мощност и ефективност.

През 80-те години екипът на проф. Веселин Ковачев е сред първите в света, които регистрират свръхпроводящ преход при температура 86,5 K в синтезираната от проф. Марин Господинов система итрий-барий-мед-платина-кислород. Чл.-кор. Лозан Спасов открива нов срез на кварца, което става основа за създаване на кварцови температурни сензори.

Акад. Ал. Держански допринася с разработката на нов спектро-

скопски метод за изучаване на природата на веществата – ядрен магнитен резонанс. Установен е нов термично стимулиран конформационен преход в миоглобина и е открит градиентният флексоелектричен ефект.

Акад. Ал. Петров открива биофлексоелектричеството – течнокристален аналог на пиезоелектричеството в твърди кристали.

Акад. Милко Борисов поставя началото на физиката на повърхнинните акустични вълни и тяхното използване в акустоелектронните прибори. Разработена е технология за получаване на синтетични кварцови кристали, необходими за индустриално производство. В лаборатория „Акустоелектроника“ се разработва метод за криоконсервация на биологичен материал чрез контрол на омекрящите свойства на криоконтейнерите, нанотехнология за функционална активация на човешки сперматозоиди и миниатюрен пиезоелектричен сензор за анализ на семенна течност и урина, които имат потенциални приложения в медицината.

Доц. д-р Максим Ганчев, Централна лаборатория по слънчева енергия и нови енергийни източници:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– ЦЛ СЕНЕИ е самостоятелно научно звено към БАН, основана с постановление на Министерския съвет от 1.07.1977 г. До 1996-а са разработени различни прототипи на фотоволтаични модули в ЦЛ СЕНЕИ. През 1996 г. в лабораторията е реализирана първата автономна фотоволтаична система (1.5kW) за изпомпване на вода по проект към ЮНЕСКО. През 2005 г. се изгражда първата свързана с електрическата мрежа фо-

товолтаична система – 10 kWp, в България по проект от Пета рамкова програма на ЕК. Разработен е и стенд за тестване на слънчеви колектори-Европейски стандарт EN12975. През 2019 г. по проект InDeWaG, Програма „Хоризонт 2020“, се изгражда в Комплекс 2 на БАН павилион със стъклопакети с циркулиращ воден поток, през 2019 г. е изграждано с цел тестване при реални условия и покриване на критериите за нулево-енергийни сгради. Разработената фасадна система е в състояние да контролира активно термичната стабилност

вътре в помещението. През 2023 г. в ЦЛ СЕНЕИ бяха изградени две изцяло нови лаборатории: лабораторията „Фотоволтаични модули и генератори“, създадена по проект ЦК „ХИТМОБИЛ“, ще обслужва научните и технологичните изследвания в областта на високоефективни слънчеви фотоелементи, нови прототипи на фотоволтаични модули, тяхната надеждност и анализ на стареене и възможна деградация; лаборатория „Разработване на функционални покрития“, оборудвана по проект ЦК MIRACle, ще се използва за получаване на органич-

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– ИФТТ продължава да бъде модерен научен център с водещи позиции в ЕИП и е пример за успешното съчетаване на фундаментални научни изследвания с практическо приложение. В лабораториите се провеждат научноизследователска, научнопри-

ложна и експертна дейност в две основни направления – „Функционални материали и наноструктури“ и „Фотоника“. Проектите са фокусирани върху синтез и характеризиране на нови и функционални материали и в търсене на нови пътища за използване на техните потенциални технологични приложения. Текущите проекти са иновативни подходи, насочени в откриването, разработването

и приложението на нови материали, технологии, измервателни устройства, източници на светлина в области с обществена значимост, като подобряване качеството на живот в основни сектори обхващащи енергетиката, комуникационни и информационни технологии, медицина, опазване на околната среда.

Доц. д-р. Татяна Куцарова, Институт по електроника:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– В Института по електроника при БАН са създадени първите български лазер, плазмотрон, свръхвисоковакуумна помпа, микроканален електрооптичен преобразувател, параметричен микровълнов усилвател, джозефсоновски преходи и SQUID, преносим микровълнов влагомер, магнитометър, инсталации за електронна литография, електронно-лъчево топене и рафиниране на метали и електронно-лъчево заваряване. Разработени са и редица съвременни електрон-

но-лъчеви, лазерни и плазмени технологии и нови видове газови сензори, както и методи за формиране на наноструктурирани материали.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Към момента учените от ИЕ работят по 19 проекта, финансирани от Фонд „Научни изследвания“, един проект по програмата ВИХРЕН, 3 обекта от НПКНИ, един договор по ННП „Околна среда“ и един проект по НОИР.

Израз на международното признание на дейността на институ-

та е участието на наши учени в ръководството и изпълнението на:

а/ 3 проекта, финансирани по програми на ЕК:

– „Антимикробни интегрирани методологии за ортопедични приложения“ Хоризонт 2020,

– ASTRIS IMP – Aerosols, Clouds and Trace gases Research InfraStructure Ne

– Хоризонт 2020 „Повърхностен трансфер на патогени“ Хоризонт Европа,

б/ 14 проекта в рамките на междуакадемично сътрудничество с научни организации от 10 държави,

в/ 6 проекта по COST програми.

цеси, председател на Българска академия на науките (БАН) в периода 1992-1996 г. Изследванията му довеждат до създаване на нова теория, получила известност в международната общност като „симетрична схема на Малиновски“. Учените от ИОМТ следват стъпките на патрона си и работят по интердисциплинарни тематика, свързани с изследване на фотоиндуцираните процеси в микро- и наноразмерни слоеве и структури, оптична метрология, художествена, цифрова и поляризационна холография, разработване на високотехнологични материали, методи и технологии за оптични приложения и гъвкава прозрачна електроника, създаване на нови материали и регистриращи системи с приложение в екологията, биомедицинските изследвания, хранителната промишленост, неразрушаващия контрол и опазване на културното наследство. Важно постижение на института със значително влияние върху развитието на световната наука е откриването на първия в света високоефективен материал на базата на азобензени за поляризационен холографски запис. Откритието дава огромен тласък на развитието на тази

област от физиката на оптичните технологии и в момента десетки научни групи по целия свят работят в тази област. Публикацията, в която то е описано, е цитирана над 900 пъти и има принос към формирането на h-индекса на БАН.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– ИОМТ-БАН е партньор в два проекта, финансирани от програмата Хоризонт 2020. Единият, с акроним ТОСНА, е свързан с разработване на ново поколение магнитни топологични изолатори и устройства, чрез които информацията може да бъде предавана без загуби. Другият, с акроним PLENOPTIMA, е свързан с визуализирането на обекти и машинното обучение. По този проект в ИОМТ се обучават 4-ма проектни докторанти, които ще придобият т. нар. joint PhD degree.

ИОМТ-БАН участва в Националния център за върхови постижения „Мехатроника и чисти технологии“, чийто първи етап приключи в края на 2023 г. и беше финансиран по Оперативна про-

грама „Наука и образование за интелигентен растеж“. Предстои стартирането на втория етап, финансиран по програмата „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“, в който ИОМТ ще разработва функционални материали и структури за фотониката и оптоелектрониката, както и съвременни безразрушителни тестове на материали и структури.

ИОМТ-БАН е партньор по два проекта от Националната пътна карта за научна инфраструктура (НПКНИ), финансирана от Министерството на образованието и науката: Разпределената научна инфраструктура от центрове за производство и изследване на нови материали и техните приложения (ИНФРАМАТ) и Национален център по биомедицинска фотоника – НЦБФ.

В ИОМТ-БАН се работи също по множество проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания“, по договори за международно сътрудничество, финансирани от БАН, както и по договори, финансирани от Националната програма за подпомагане на млади учени и постдокторанти на МОН.

Проф. Радостина Стоянова, Институт по обща и неорганична химия:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Най-значимите открития на ИОНХ се състоят в превръщането на изследванията върху химията и повърхността на мате-

риалите в ефективно средство за справяне със съвременните предизвикателства. В резултат са разработени иновативни катализатори с използване на 3D технология за опазване на околната среда и газови сензори за мониторинг и контрол на вредните еми-

сии във въздуха. Проектирана е система за улавяне на въглероден диоксид и каталитичното му преобразуване. Предлагат се нов тип електродни материали за натриево-йонни батерии като алтернатива на сега използваните ли-

Проф. д-р Цветанка Бабева, Институт по оптични материали и технологии „Акад. Йордан Малиновски“:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– През 2023 г. Институтът по

оптични материали и технологии „Акад. Йордан Малиновски“ (ИОМТ) тържествено отбеляза 100-годишнината от рождението на своя патрон академик

Йордан Малиновски – изтъкнат български физикохимик с научни интереси в областта на физикохимията на фотографските про-

тиеве-йонни батерии. Създават се иновативни продукти и технологии на основата на химическите ресурси на Черно море и се организират малки производства на натурална медицинска козметика (SeaStars), която се предлага в страната и в чужбина.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– През последната година в ИОНХ се изпълняват 38 про-

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– В ИОХЦФ се провеждат фундаментални и приложни изследвания в областта на органичната химия и химията на природните съединения. Разработват се методи за синтез на многофункционални съединения, биоматериали, порести адсорбенти и катализатори, за оценка на абсорбционността и качеството на продукти от растителен и животински произход. Идентифицирани са редица български и свързани с България археологически и художествени обекти с модерни аналитични методи. Многобройните фундаментални постижения са довели нееднократно в годините до прерастване на научния продукт в приложни разработки. Едни от първите научните изследвания в института водят до внедряване на технология за отстраняване на метанол от

екта с различни източници на финансиране. Резултатите от тях включват изграждане на Национален център за върхови постижения „Мехатроника и чисти технологии“ с координатор ИОНХ-БАН (програма ОП НОИР) и организиране на „Европейска мрежа върху химия на материали за чисти технологии“ (TwinTeam) с координатор ИОНХ-БАН и партньори от водещи европейски научноизследователски организации. По европейската програма M-ERA.NET ИОНХ като ръко-

Проф. д-р Ваня Куртева,
Институт по органична химия
с център по фитохимия

плогови ракии и до създаване на първата методология за определяне на количеството масло в розовия цвят. Дългогодишните изследвания на прополис от различни географски райони водят до създаване на концепция за определяне на вида прополис според растителния източник, която е възприета от Международната комисия по меда. Съвместно с учени от Института по полимери е разработен полезен модел за воден разтвор на прополис, което решава проблема със слабата му водоразтворимост, ограничаваща приложението му. Разработени са козметични и лечебни препарати с разнообразна биологична активност. Популярните ензимни препарати „Непролизин“ и „Пост-Непрол“ за лечение на трудно заздравяващи рани са нотифицирани за употреба в Европейския съюз. На базата на компоненти от черноморска рапана и охлюви, отглеждани в български екологично чисти ферми, са разработени

водител заедно с партньорски организации от Турция и Испания провеждат изследвания върху повърхността на електроодни материали за натриево-йонни батерии с цел постигане на свръхвисок обратим капацитет. В ИОНХ се изпълняват два проекта по ННП Вихрен към ФНИ, модул „Водещ учен“, за провеждане на върхови научни изследвания за развитие на европейската наука с ръководители проф. д-р Р. Стоянова (CARIM) и акад. К. Хаджииванов (Adonis).

продукти с антимикробна, противогъбична, имуностимулираща и противотуморна активност. Екстрактите са внедрени в препарати за регенериране на рани и в козметичната индустрия. Наличните на пазара продукти се радват на широка популярност и търсене в страната и в чужбина. Внедрени са технологии за гранулиране на плодови и билкови пектини, използвани при лечение на болести на стомашно-чревния тракт и ракови заболявания. Произвеждат се добре познатите на пазара плодови и плодово-билкови напитки за профилактика и лечение на сърдечносъдови, диабетни и ракови заболявания, както и диетични нектари от горски плодове с доказана антиоксидантна активност, предназначени за болни от диабет. Създадена е нова енергоспестяваща технология за производство на активен въглен от селскостопански отпадъци, на чиято основа е построена инсталация за въглен за пиене, разпрос-

транен в аптечната мрежа, и на въглен за пречистване на вода и въздух. През последните години на пазара са разпространени предпазни маски с активен въглен, разработен в института.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Институтът по физикохимия при БАН е носител и продължител на световноизвестната българска школа по физикохимия. Школа, която обяснява и изследва теоретично и експериментално разбирането ни за фазовите преходи, термодинамичните свойства на фазите с малки размери и кинетиката на тяхното образуване и растеж.

- На базата на капиларен метод за електролитно нарастване на монокристали се изследва зародишообразуване и растеж върху единични бездефектни кристални стени;
- Доказана е възможността за послоен механизъм на растеж на кристалите чрез образуване на двумерни зародиши;
- Изведена е формула за нестационарната скорост на зародишообразуване;
- Развита е вероятностен подход към изследване на процеса

– Понастоящем ИОХЦФ-БАН е водеща организация в Центъра за компетентност и партньор в един център за върхови постижения и един за компетентност. Учени от института участват в проект „ИНФРАМАТ“ от Националната пътна карта на научната инфраструктура в Бъл-

Проф. д-р Богдан Рангелов,
Институт по физикохимия
„Акад. Р. Каишев“:

на зародишообразуване;

- Демонстриран е ефектът на екраниране на процеса на зародишообразуване около растящ зародиш (кристал или капка) на новата фаза;
- Формулирана е атомистичната теория на зародишообразуване, която се отнася за зародиши, състоящи се от малък брой атоми/молекули;
- Доказана е теоремата на зародишообразуване, която представява универсално съотношение между работата на зародишообразуване, пресищането и размера на зародиша;
- Обяснено е електрохимичното формиране на електрически проводящи полимерни слоеве от типа на полианилин;
- Създадена е нова теория, описваща Нютоновите черни филми като двумерни подредени системи, а тяхното късане е моделирано чрез флукуационно възникване на отрицателни зародиши (гупки) в подредената структура;

гария, в 5 проекта, финансирани по договори и програми на ЕС и международни организации, вкл. по програма „ЕРАЗЪМ+“ (координатор), над 40 научни проекта с ФНИ, МОН и БАН и др. От 2024 г. ИОХЦФ е участник в проекти по 4 различни процедури на Плана за възстановяване и устойчивост.

- Създадена е технология за отлагане на блестящи цинкови покрития от амониево-хлоридни електролити, внедрени в много български предприятия;
- Развита е и е приложен в клиничната практика физикохимичен метод за in vitro определяне на белогробната зрелост на новородени деца (Ehegowa et al., 1986).

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

- ЦВП – Национален център по мехатроника и чисти технологии BG05M2OP001-1.001-0008;
- ЦК – Чисти технологии за устойчива околна среда – води, отпадъци, енергия за кръгова икономика BG05M2OP001-1.002-0019;
- ИНФРАМАТ – Национална пътна карта за научна инфраструктура.

Чл.-кор. Петър Петров,
Институт по полимери:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

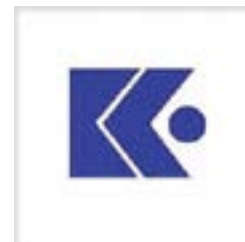
– Научният принос на учените от Института по полимери при Българската академия на науките (ИП-БАН) в периода от 60-те до края на 90-те година на XX век е основополагащ за българската полимерна наука, а част от разработките намират приложение в редица промишлени предприятия. Проведени са новаторски изследвания в областта на йонната полимеризация. Открита е карбонил-олефинова обменна реакция, позволяваща синтез на нови групи полиспрегнати полимери. Синтезирани са блокови и присадени амфифилни съполимери и полимерни мрежи, проявяващи способност към самоорганизиране. Разработени са нови методи за синтез на омрежени продукти от поли(етиленов оксид) (ПЕО) и за разграждане на полиуретани. Най-мащабното практическо постижение на ИП-БАН е внедряването на технология за получаване на свръхвисокомолекулен ПЕО, който под търговската марка Бадимол се произвежда в завод Неохим, Димитровград (1982-1998). Постепенно фокусът на научните изследвания се премества от класически-

те полимери и полимерни материали (пластмаси, каучук, смоли и др.) към полимери и материали от ново поколение - биополимери, интелигентни и високотехнологични полимери, полимери от възобновяеми източници, микро- и наноматериали, нанокмозити и др. Екип от ИП-БАН конструира първата в България установка за електроовлажняване – иновативна технология, позволяваща получаването на влакнести материали (нетъкан текстил). В сътрудничество с водещи европейски научни институти и международни компании са разработени и патентовани нови високоефективни полимерни протонно-обменни мембрани за горивни клетки, предназначени за автомобилната промишленост и бита, и оригинални полимерни електролити за гъвкави слънчеви батерии. Една от разработките на ИП-БАН (заедно с колектив от ИОХ-ЦФ-БАН) – воден разтвор на прополис, се предлага на българския пазар под формата на хранителна добавка.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Понастоящем учените от ИП-БАН участват в изпълнението на работните програми на три мащабни

проекта – Национален център по мехатроника и чисти технологии, Център за компетентност „Устойчиво оползотворяване на биоресурси и отпадъци от лечебни и ароматични растения за иновативни биоактивни продукти“ и Център за компетентност „ХИТМОБИЛ – Технологии и системи за генериране, съхранение и потребление на чиста енергия“, изградени по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“. Успоредно с това изследователските екипи извършват дейности по редица научни проекти за конкурси на БАН (Националния план за възстановяване и устойчивост) и Фонд „Научни изследвания“, както и Националната пътна карта за научна инфраструктура. В рамките на тези проекти се разработват нови „зелени“ технологии и биоматериали, наночастици и хидрогелове за биомедицински приложения, мембрани и композити за електрохимично конвертиране на водород, агенти за биоконтрол с приложение в екоземеделието и др.

Доц. д-р Стела Минковска,
Институт по катализ:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

Значими разработки в Институт по катализ-БАН:

- Основното постижение на Института по катализ (ИК), свързано с успешното икономическото развитие на страната, са внедрените разработки за развитие на катализаторното производство у нас. Членове на института са създатели на две катализаторни фабрики, съответно в Химко-Враца и Нефтохим-Бургас. В Химко-Враца са внедрени 9 технологии на ИК и се произвеждат катализатори и някои неорганични материали на стойност около 1.5 млн. долара годишно. Производството задоволява основните нужди на азотната и някои други промишлености в България, като е реализиран и износ на катализатори.
- Създаден е аноден катализатор за горивни клетки, състоящ се само от неблагородни метали, чиято електрохимична активност е идентична с тази на класическия платинов аноден катализатор. (Заявка за патент № 6250-V50510, Nickel-based catalyst for fuel cell anode, N. Borchtchoukova, Y. Wijsboom, G. Finkelshtain, D. Nikolova, M. Gabrovska).

Изследван е интегриран процес за получаване на чист водород чрез процесите на реформинг на метан с CO₂, конверсия на CO с водна пара (КВОВП) и селективно окисление на CO. Приложен е оригинален подход за абсорбция на CO₂ на изход от реактора за КВОВП, регенериране и оползотворяването му в процеса на реформинг на метан.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

- В Институт по катализ се изпълняват проекти в рамките на европейската програма „Хоризонт 2020“, ФНИ и проекти в рамките на междуакадемично сътрудничество. Института по катализ-БАН участва като партньор в два проекта по Приоритетна ос 1 на Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж“.
- Център за върхови постижения „Национален център по мехатроника и чисти технологии“;
- Център за компетентност ХИТМОБИЛ „Технологии и системи за генериране, съхранение и потребление на чиста енер-

гия“.

ИК е партньор в „Разпределена инфраструктура от центрове за производство и изследване на нови материали и техните приложения, както и за консервация, гостъп и е-съхранение на артефакти (археологически и фолклорни) ИНФРАМАТ“, включен в Националната пътна карта.

Работата в института е насочена към обществено значими научно-приложни изследвания в областите за подобряване качеството на живот. Те включват разработване на методи, катализатори и технологии за очистване на отпадъчни газове и води, получаването на чиста енергия и нови енергийни източници, получаване на чист водород за горивни клетки, получаване на наноструктурирани материали с мултифункционални свойства, разработване на „зелени“ методи за синтез на багрила за ковалентно маркиране на ДНК, супрамолекулярни устройства на основата на фотохромни съединения за акумулиране на слънчева енергия.

Проф. д-р Лиляна Колакчиева,
Централна лаборатория по
приложна физика – Пловдив:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Между постиженията на колектива на ЦАПФ се открояват две, които са съществени както в национален, така и европейски аспект.

- Високомошен, високотемпературен, височестотен полев транзистор (MESFET) от силициев карбид (SiC). Основните параметри на прибора са: мощност 100 W, работна температура 350oC, честота 2 GHz. Транзисторът е работен съвместно с фирмата Thales, Франция, в рамките на европейския проект COPERNICUS в периода 1995-2000 г. Основните приложения са в енергетиката и военната техника за работа в екстремни условия.

- Свърхтвърди износостойчиви нанокмозитни покрития за индустриални приложения и технологии за тях. В периода 2015-2023 г. са разработени покрития на базата на нитриди, карбиди и карбо-нитриди на преходни метали. Предназначени са за модифициране на повърхността на машинни части, детайли и инструменти с цел подобряване на устойчивостта им и удължаване на времето на експлоатация. Тяхна отличителна характеристика е много голяма

твърдост 40-45 GPa, съчетана с подобрена еластичност и голяма износостойчивост при работа в утежнени условия и температури до 800oC. Тези свойства ги правят подходящи както за конвенционални приложения, така и за „сухо“ машинно обработване, с което се отговаря на Европейската директива за ограничаване и премахване на лубрикантите, използвани в металообработващата промишленост. Покритията TiAlSiN, CrAlSiN, TiCN са трансферирани в индустрията и се изпълняват технологични услуги за индустриални фирми.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

Изследователски проекти:

- Проект Център за върхови постижения „Национален център по мехатроника и чисти технологии“ – ЦАПФ е член на сдружението, изпълняващо проекта.

- Проект BG05M2OP001-1.002-0023 Център за компетентност „Интелигентни мехатронни, еко- и енергоспестяващи системи и технологии“ – ЦАПФ е член на сдружението, изпълняващо проекта.

- Национална пътна

карта за научна инфраструктура (НПКНИ) „Разпределена инфраструктура от центрове за производство и изследване на нови материали и техните приложения, както и за консервация, достъп и е-съхранение на артефакти (археологически и фолклорни) Инфрамат/INFRAMAT“.

- Национална пътна карта за научна инфраструктура (НПКНИ) „Национален център по биомедицинска фотоника“.

- Договор с ФНИ КП-06-Н-48/2 26.11.2020 „Спектрална поляриметрия на поляризирана флуоресценция в магнито-оптични материали и приложението ѝ за прецизни сензори на магнитното поле“.

Иновативни проекти:

- Договор с фирма Нанотех Габрово ЕООД „Разработка и изпълнение на технологични услуги за нанасяне на нанокмозитни покрития на основата на титан и хром“.

- Договор с фирма ГЛА-ТЕХ ЕООД „Разработка на твърди покрития, получени чрез електродъгова технология и технологични услуги за нанасянето им върху метални изделия“.

Доц. д-р Анастас Господинов,
Институт по молекулярна биология
„Акад. Р. Цанев“:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– От създаването си досега институтът е сред водещите научни звена на БАН. През 60-те години на миналия век основателят на ИМБ Румен Цанев предлага модел на клетъчна диференциация, при който дългосрочното свързване на специфични белтъци с ДНК контролира генната експресия, и провежда компютърни симулации на тази хипотеза. Тези идеи и изследвания предвиждат епигенетичната регулация – в момента отделна широка област на биологичната наука. Това поставя биологията на хроматина в центъра на изследователската работа в ИМБ.

В ИМБ е проведено първото в света електрофоретично разделяне на нуклеинови киселини (РНК).

През 80-те години на миналия век изследователи от ИМБ показват, че „старите“ хистони се разпределят произволно между гъщерните ДНК вериги по време на репликацията, осигурявайки механизъм за епигенетично наследяване. През това време изследователите от ИМБ са в авангарда на методологичните разработки в изследването на ядрените процеси: разработен е лазерно базиран метод за ковалентно свързване на белтъци и ДНК в рамките

на пикосекунди, което позволява изследването на преходни хроматинови взаимодействия. Институтът има впечатляваща история и по отношение на иновациите – за първи път в страната са създадени генетично модифицирани човешки биологично активни белтъци с медицинско приложение, проведен е първият химически генен синтез, приложени са секвениране и полиморфен ДНК анализ за медицински и съдебни цели.

Разработена е оригинална и високоефективна технология за производство на противораковото лекарство цисплатин, както и технология за производство на гама-интерферон с чистота над 99.5%.

От 2011 г. насам учените от института са получили 11 патента, от които 6 са международни. Тези постижения отразяват дългогодишната ни традиция в провеждането на висококачествени изследвания в областта на молекулярната и клетъчната биология с пряко приложение в медицината и подобряване на човешкото здраве.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Нашият институт в момента работи по множество значими проекти, които се фокусират върху молекулярната и клетъчната биология на еука-

риотния геном с акцент върху епигенетичните механизми. Изследванията обхващат ключови процеси като репарацията на ДНК, репликацията на генома, транскрипцията и стареенето и тяхната регулация.

Изследванията на геномната стабилност обхващат механизмите на поправка на ДНК увреждания и възможности за тяхното фармакологично повлияване. Специално внимание се отделя на механизмите за увеличаване на чувствителността на ракови клетки към противоракови агенти за прецизно насочени противоракови терапии.

Важно направление в работата на института включва изследвания с висок потенциал за приложение, сред които разработката на нискотоксични биологично активни средства за прецизната медицина и средства за лечение на аутоимунни заболявания. Извършват се проучвания в областта на нанобиологията и наномедицината с фокус върху създаването на нови лекарствени средства за остеопороза и тъканна регенерация.

Институтът е част от общоевропейския консорциум Euro-BioImaging чрез своя Център за съвременна микроскопия, който предоставя достъп до най-иновативните микроскопски и образни технологии за биомедицински изследвания

на всички заинтересувани изследователи в страната и чужбина. От 2023 г. в института по проект по мярката ERA Chairs, финансиран от Европейския съюз, е създадена група, ръководена от проф. Стефан Димитров, един от водещите учени в областта на биология-

та на хроматина. Основен обект на изследванията на групата са епигенетичните механизми на редките заболявания. При изпълнението на проекта очакваме да постигнем значителни подобрения в изследователските и иновационните възможности на ИМБ-БАН.

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Институтът по микробиология винаги е бил водещ сред българските научни институции. Заради приноса в областта на биомедицинските науки институтът е член на международната мрежа „Пастьор“. Трудно е да се спрем върху няколко примера за значими научни открития, тъй като институтът тази година навърши 77 години от своето основаване. Негов първи директор е видният български учен академик Стефан Ангелов, като тогава темите, по които се е работело, са били свързани преди всичко с медицинската и ветеринарната бактериология и вирусология. Затова и първите постижения на института са свързани с изучаването на инфекциозните болести и методите за профилактика. Малко по-късно е сложено началото на инфекциозната имунология и изучаването на взаимодействията между бактериите и техните гостоприемници. Разработени са модели за изучаване на причинителите на чумата, салмонелозите, туберкулозата, а 60-те и 70-те години

на XX век преминават под знака на изследванията в областта на експерименталната химиотерапия на вирусните инфекции. Значими открития са различните инхибитори на вирусната репликация за създаване и характеризирани на нови ефективни антивирусни препарати срещу най-разнообразни семейства вируси. Други открития, направени в нашия институт, са в областта на промишлената микробиология, например намирането на индустриални продуценти на ензими и антибиотици. Институтът е бил свързан с работата на заводите за фуражни дрожди, мая, спирт и промишлени ензими в Пещера, Русе и Долна Митрополия, както и завода за антибиотици в Разград. Тази огромна дейност е свързана с регистрирането на ценни патенти, някои от които (например за антивирусни препарати) са действащи и до днес.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Като тематика, иновативност на разработките, брой публикации и обществен принос институтът и днес е безспорен национален лидер. Носител е на плакет „Св. св. Кирил

и Методи“ и Златен плакет на Българската академия на науките; в ИМикБ работя трима от академиците на БАН, а учени от института са удостоени с осем престижни награди „Питагор“ в различни области. Участваме като партньор в два центъра за компетентност и един за върхови постижения.

и Методи“ и Златен плакет на Българската академия на науките; в ИМикБ работя трима от академиците на БАН, а учени от института са удостоени с осем престижни награди „Питагор“ в различни области. Участваме като партньор в два центъра за компетентност и един за върхови постижения.

Най-важните разработки на ИМикБ в момента са в направление „Биомедицина и качество на живот“ на БАН: в областта на пробиотиците и връзката с човешкия микробиом и нови подходи за превенция и терапия на затлъстяването. Екстрактите от хинап, розмариновата и бетулиновата киселина са изследвани за модулиране на сигналните пътища, свързани с адипогенезата, енергийния метаболизъм, междуклетъчната и вътреклетъчната комуникация в организма на човека. Изследването на българските лечебни растения с подходи, комбиниращи молекулярна фармакология, етнофармакология и фитохимичен анализ слагат началото на ново направление с голямо бъдеще. След добро сътрудничество с бизнеса в ИМикБ бе създаден и нов биоин-

сектицид. Изучавайки микробиотата на екстремни хабитати, наши учени откриха бактерии, които могат да разграждат някои видове пластмаси. В областта на инфекциозната микробиология бе създадена методика за бърза диагностика на туберкулозата. В областта на биотехнологиите (и в рамките на българо-китайски проект за сътрудничество) раз-

работихме нови системи за получаването на биогаз, водород и метан. В областта на вирусологията бяха направени множество научни изследвания за антивирусни препарати срещу ковид-19, а в Департамент „Имунология“ бе разработен прототип на ваксина срещу това заболяване. Стратегически приоритет за бъдещата ни дейност е създаването на биобанка от уни-

кални щамове микроорганизми, клетъчни линии и линии лабораторни животни. Планираме и обновяване на стерилния вивариум, но за това ще ни трябва финансова подкрепа от Министерството на образованието и науката (МОН) и целево финансиране по подходящи национални и европейски програми.

Проф. д-р Таня Пенчева,
Институт по биофизика и
биомедицинско инженерство:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Сред най-значимите успехи на учените от ИБФБИ от създаването му през 1967 г. са организирането на школи по липидология (акад. д-рн Камен Куманов, акад. д-рн Борис Тенчов), компютърно подпомогнат (in silico) лекарствен дизайн (акад. д-рн Илга Пъжева), общени мрежи, интуиционистки размити множества, индексирани матрици и интеркритериален анализ (акад. г-мн д-рн Красимир Атанасов), електропорация (проф. д-рн Яна Цонева), биомедицинска апаратура (проф. г-мн Иван Даскалов, проф. г-мн Иван Доцински, проф. д-р Михаил Матвеев), неврофизиология и експериментална електромиография (Чл.-кор. д-рн Андон Косев).

През последните 5 години най-значимите научни и научно-приложни постижения на учените от ИБФБИ-БАН са свързани с изследване на противотуморните и антиоксидантните свойства на природни и новосинтезирани субстанции и наночас-

тици – механизми на влияние върху липидния метаболизъм и мембранната структурна организация при оксидативен стрес, възпаление и ракови заболявания; изследване на природни и синтетични биологично активни съединения чрез комбинирани in silico / in vitro подходи; хиперакумуляция на тежки метали при лечебното и ароматно растение салвия с потенциал за фиторемедиация на замърсени почви; развитие на теорията на интеркритериалния анализ и приложенията му в различни научни области; разработване на методи и устройства за регистриране и синхронно филтриране на биосигнали и разпознаване на животнозастрашаващи сърдечни аритмии.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Текущите научноизследователски проекти в ИБФБИ-БАН, финансирани от различни национални източници (в т.ч. Националната пътна карта за научна инфраструктура и национални научни програми), както и в резул-

тат на международно сътрудничество, са свързани с:

- Ракови, неврогенеративни и други социалнозначими заболявания – мембранна структура и динамика, молекулни механизми, биомаркери
- Иновативни наноматериали за приложение в биомедицината и екологичното земеделие – биосъвместимост, преносители на молекули, растежни регулатори
- Фотосинтеза – стрес и адаптационни механизми на фотосинтетичния апарат, структурна организация
- Молекулно моделиране – лекарствен дизайн и оценка на токсично действие на химикали върху човешкия организъм и околната среда
- Биомедицинско инженерство – оценка на сърдечен риск, биомиметични материали, биомеханика
- Анализ на данни и математическо моделиране – приложения в биологията, медицината, химията.

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Ботаническата градина на БАН е „жив“ музей на открито, в който се съхраняват и опазват документираните колекции от живи растения от целия свят, чиято основна цел е демонстрация на растителното разнообразие и разпространяване на знания за него сред широката общественост. Има и статут на „Спасителен център“ за България във връзка с Международната конвенция за

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Институтът по биоразнообразие и екосистемни изследвания (ИБЕИ) е водеща изследователска институция в България в областта на биологичното разнообразие и екологията. Основната му дейност е свързана с осъществяването на значими научни изследвания от национален, европейски и глобален мащаб в областта на фундаменталните и приложните аспекти на биологичното разнообразие, опазването на околната среда и устойчивото ползване на биологичните ресурси.

През последното десетилетие са описани над 200 нови за науката видове растения, животни и гъби, както и десетки нови растителни

**Проф. д-р Светлана Николова,
Ботаническа градина на БАН:**

търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна на ООН (CITES). Най-голямата ѝ заслуга е, че през годините тук е създадена най-богатата на Балканския полуостров колекция от тропически и субтропически растения, надхвърляща 5000 видове и сортове. Сбирката от гървета и храсти на открито включва над 1000 видове и сортове предимно от умерената зона на Северното полукълбо.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Сред най-значимите за обществото проекти са образователните ни програми за деца, ученици и възрастни, детските работилници, ежемесечните тематични изложби и др. От 2022 година Ботаническата градина на БАН е припозната от Министерството на околната среда и водите като „Национален център за ex situ опазване на застрашени видове растения от българската флора“, по който работата продължава. Идеята е да опазим тези видове и ако те изчезнат от природата, да можем да ги възстановим отново.

**Доц. д-р Владимир Владимиров,
Институт по биоразнообразие
и екосистемни изследвания:**

съобщества. Съобщени са стотици нови видове за България и редица други страни. В условията на бързо нарастващата заплаха от загуба на биологично разнообразие в световен мащаб, на която сме свидетели, това е значим принос към проучване на световното биологично разнообразие, разпространението на видовете и допълване на познанията за организмовото разнообразие на България и различни части на света.

В резултат на научно-приложните изследвания в института са проучени важни биологични и екологични характеристики на ценни видове растения, животни и гъби, които се използват като биологични ресурси. Например разработени са методи за екстракция на галантамин от растението *Hippeastrum papilio*. Галантаминът

е ценно съединение, използвано в медицината за лечение на ранните стадии на болестта на Алцхаймер и проблеми с паметта. Разработена е научната основа за редица важни национални документи, свързани с политиката в областта на биологичното разнообразие, и са изготвени предложения за обявяване на десетки нови защитени територии. Всички тези резултати са важни за опазването и устойчивото използване на биологичното разнообразие и за подобряване качеството на живот на хората.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– В Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания към БАН ежегодно се работи по

100-120 проекта. Сред най-мащабните задачи, които се изпълняват в момента, са два проекта от Национална пътна карта за научна инфраструктура (2020–2027), финансирани от Министерството на образованието и науката. И двата се реализират от консорциуми, в които ИБЕИ е водещ партньор. Проектът „Разпределена система от научни колекции – България (DISSCO-BG)“ цели да се награти капацитетът на организациите-партньори и да се постигнат високите международни стандарти за поддържането на най-големите колекции за биологично и геологично разнообразие

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– През 2024 г. Националният природонаучен музей при Българската академия на науките (НПМ-БАН) навършва 135 години от основаването си. Той е най-старият музей в България и най-старият и най-богатият между природонаучните музеи на Балканския полуостров. От 1990 г. музеят има филиал в Асеновград – Палеонтологичния музей „Димитър Ковачев“, който съхранява около 35 000 фосилни кости от миоценовски бозайници, населявали нашите земи.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Сред по-важните проекти, по които учени от музея работят

в България, както и да се повиши качеството на основаните на колекциите изследвания, с което да се отговори на потребностите на обществото от съвременна наука в областта на биоразнообразието. Проектът „Надграване на разпределена научна инфраструктура „Българска мрежа за дългосрочни екосистемни изследвания“ (LTER-BG)“ цели да се награти съществуващата научна инфраструктура и да се осигурява научна информация за опазване и устойчиво управление на уникалното биологичното разнообразие в България, както и на екосистемните услуги в полза на обществото.

Проф. Павел Стоев, Национален природонаучен музей при БАН:

през последните години са:

„Разпределена система от научни колекции – България (DISSCO-BG)“, финансиран от Министерството на образованието и науката. Основната цел на проекта е дигитализацията на природните образци в музея и Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН, модернизиранието на колекционните депа и повишаването на научната експертиза на работещите в тях.

Друг проект, който приключи през 2024 г., е „Кибертаксономичен подход към филогенетичните изследвания на моделни родове безгръбначни животни (Invertebrata, Arachnida, Insecta) за изясняване на проблемите на произхода, формирането и опазването на безгръбначната фауна на Балканския полуостров“. Проектът е финансиран от Национален фонд „Научни из-

Текущите проекти на института са свързани с решаване на важни обществени предизвикателства, свързани с биологичното разнообразие, като ограничаване на ефекта от климатичните промени, предотвратяване на навлизането и контрол на популациите на инвазивни чужди видове, разработване на научните основи за развитие и управление на националната екологична мрежа (защитени територии и мрежата НАТУРА 2000), опазване на биологичното разнообразие и устойчивото използване на биологичните ресурси.

следвания“. Чрез комбиниране на ДНК баркодирани и статистически и морфологични подходи проектът изучава филогенетичната еволюция и пътищата на формиране на различни групи безгръбначни животни. В резултат от проекта са описани над 25 вида безгръбначни животни (паяци, бръмбари и многоножки) от България, Гърция, Турция, Черна гора, Северна Македония, Румъния и др.

Палеонтологичният екип в Националния природонаучен музей при БАН развива много активна научна дейност и е сред водещите в страната. Един от проектите, ръководен от проф. Николаи Спасов, цели да сравни неогенските фосилни бозайници от Китай (басейн Линся) и България (басейните на Места и Струма). Проектът е финансиран от Програмата за международно партньорство на Китайската академия на науките.

Друг проект, отново ръководен от проф. Спасов – „От динозаврите до най-ранните човешки предци: фундаментални проучвания на значими моменти от историята на фауната и миналото на човека“, е финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН и цели изучаването на слабо познати находки от динозаври и хоминиди в страната.

Ръководителят на отдел „Гръбначни животни“ доц. Тихомир Стефанов ръководи проект за изследване на биологичните и екологичните особености на видовете

риби, обитаващи крайбрежните морски води в района на българската полярна база на остров Ливингстън, целящ също така и създаване на пилотна схема за мониторинг на ихтиофауната в района. Проектът е финансиран от Националната програма за полярни изследвания. Проведени са проучвания върху видовия състав на рибите, обитаващи акваторията на остров Ливингстън и по-конкретно прилежащите до българската научна база води.

Ентомолозите в музея изследват пещерите и по-специално

потенциала им за възникване на зоонози. Проектът, ръководен от доц. Николай Симов, е финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН. Целта е да се установи до каква степен прилепите са носители на вирусни, бактериални и гъбични патогени и какъв е рискът за хората от това.

Под ръководството на гл. ас. Стефания Каменова в Националния природонаучен музей при БАН през 2024 г. започнаха изследвания на генома на ендемични видове растения и животни.

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Геологическият институт е основан през септември 1947 г. През втората половина на XX век институтът е ключово звено в изпълнението на важни за страната научни и научно-приложни дейности в областта на геологията – неговите учени са водещи при съставяне на първите подробни геоложки карти и специализирани карти на България; създаване на теоретичните основи за разработване на минерално-суровинната база на страната, движение на подземните води и тяхната регионална характеристика. Изследователите му прилагат своята научна експертиза и знанията си при изграждането на някои от най-големите язовири и хидрокаскади в страната (яз. Искър, яз. Голям Беглик, яз. Белмекен и др.) и на важни национални обекти на

енергетиката – АЕЦ „Козлодуй“, ЕК „Марица-изток“, химическите заводи в Девня и др. В по-ново време (след 2000 г.) с приносен характер са новите геоложки познания за територията на България, Балканския полуостров и Източното Средиземноморие; изясняване на възрастта и петрохимичните характеристики на магматизма в Родопската област и Средногорieto, особено като източник на редки и критични минерални суровини; изследване на палеоклиматите в геоложкото минало с оглед съвременните климатични промени. Приложните ни резултати включват оценка и мониторинг на опасни геоложки процеси (земетресения, свлачища, ерозия, абразия, слаби почви) и ограничаване на тяхното негативно въздействие; опазване и съхраняване на водните ресурси на страната; избор на площадки за съхраняване на индустриални отпадъци (вкл. за изграждане на национално хранилище на РАО),

оценка на геоложките опасности на терени за проектиране и строителство на жп линии, газопроводи, инженерни съоръжения.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Със своята работа учените системно надграждат и обогатяват познанията върху геологията на България. Работи се по национално значими научно-приложни тематики, свързани с опасните геоложки процеси и явления, значение на геоложката среда за възникване на земетресения, строителство на съоръжения за съхраняване на радиоактивни отпадъци, състояние на подземните води и геотермалните ресурси, културно-историческото наследство и др. При липсата на Национална геоложка служба Геологическият институт на практика изпълнява частично такава функция без целево

Доц. д-р Светослав Георгиев,
Геологически институт при БАН:

финансиране. Учените от института работят по редица проекти, финансирани от държавни и общински институции и частни фирми. Представители на ГИ-БАН участват и ръководят големи научни проекти, финансирани от европейски фондове, Фонд „Научни изследвания“, Плана за въз-

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

- В Черно море са идентифицирани 55 фитопланктонни вида, от които 3 потенциално токсични, които не са откривани до този момент
- В Изключителната икономическа зона на страната в Черно море са открити и документирани 6 потънали кораба от различни епохи, които са част от историческото ни наследство
- Установени и картирани са потенциални находища на алтернативни минерални и енергийни ресурси в Изключителната

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

- В Черно море са идентифицирани и изследвани високоенергийни слънчеви частици, породени от слънчевите избухвания и короналните изхвърляния на маса. Изслед-

становяване и устойчивост и др. Тематиката е разнообразна, като част от проектите са фокусирани върху темата за критичните суровини в България. По инициатива и с водеща роля на учени от института съвместно с колеги от бранша бе изготвен проект за На-

Проф. Атанас Палазов,
Институт по океанология:

икономическа зона на страната в Черно море: желязно-манганови конкреции, дълбоководни органично-минерални утайки и газохидратни находища

- В Антарктическите води са открити два нови за науката биологични вида диатомови водорасли.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– В Института по океанология се разработват над 50 проекта, финансирани от Европейската комисия, Фонд „Научни изследвания“, Министерството на образование-

ционална научна програма „Критични и стратегически суровини за зелен преход и устойчиво развитие“. Петгодишната програма, одобрена от Министерския съвет на България през юли 2024 г., се очаква да започне в края на годината.

то и науката, Министерството на околната среда и водите, Министерството на регионалното развитие, Изпълнителната агенция по рибарство и аквакултури и др. Най-значимите от тях са свързани с изследвания на Черно море, изграждане на съвременна научна инфраструктура, събиране на данни и мониторинг на морската среда, изготвяне на информация и прогнози за състоянието на Черно море, както и експертни становища по проблемите на морските води, биоразнообразието, морските плажове и бреговата зона и предоставянето им за нуждите на държавните органи, научните изследвания и синята икономика.

Чл.-кор. Евгени Семков, Институт по астрономия с Национална астрономическа обсерватория:

ване на еруптивни протуберанси, наблюдавани в ултравиолетова светлина от космическите обсерватории SDO и STEREO.

Изследване на кометата C/2019 Q4 (Borisov), която е обект, гравитационно несвързан със Слънчевата система. Тя е първият случай на комета, пристигаща от меж-

дузвездното пространство с ясни доказателства за кометна активност.

Международен колектив с участието на български астрономи от ИА с НАО откри цикли на осцилираща яркост в струя от високоенергийни частици, излъчвани от блазара BL Lacertae. Блазарите са

активни ядра на галактики, при които взаимодействието на бързо въртяща се черна дупка с околното акретиращо вещество води до формирането на релативистка струя (джет) от заредени частици.

Изследване на двойната система от бяло джудже и червен гигант – RS Орh, която се очаква да избухне като Свръхнова звезда в бъдеще. В изследването, проведено изцяло с 2-м телескоп в НАО Рожен, показва най-ранното до момента регистрирано развитие на асиметрия при този обект, както и регис-

триране на прах около него.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Регионален астрономически център за Изследвания и бразование (РАЦИО), който е част от Националната пътна карта на България за изследователски инфраструктури. По проекта е построен нов 1.5-метров телескоп в НАО Рожен.

LOFAR-BG представлява проект за българска наблюдателна

станция на паневропейския ниско-честотен радиотелескоп Low-Frequency Array (LOFAR), финансиран също по Националната пътна карта за научни инфраструктури. Очаква се монтажът на радиотелескопа да започне през 2025 г.

Имаме проекти, финансирани по HORIZONT2020, ERASMUS+, COST, програма ВИХРЕН на МОН, Европейската космическа агенция и Германския гържавен фонд за научни изследвания. Над 20 от проектите са към Фонд „Научни изследвания“.

Проф. д-р Лучия Антонова-Василева, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– В работата на Института за български език може да се открият редица ярки научни постижения. Между тях едно от най-значимите е това на акад. Владимир Георгиев (1908-1986), който изучава проблемите на индоевропейското, балканското езикознание и на кирило-методиевистиката. Той разработва концепцията за т. нар. трипартиция на гутуралите [трицялба на съгласните звукове от типа на съвременните k, g, x] в монографията „Индоевропейските гутурали“ (1932). Въз основа на ново приложение на сравнително-историческия метод изследва архаични и малко известни индоевропейски езици. Вл. Георгиев е един от първите, които допринасят за

разчитане на критско-микенското писмо.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– В Института за български език (ИБЕ), който е един от най-старите в Българската академия на науките, се разработват национални и международни проекти, проучващи съвременното състояние, историята и диалектното многообразие на родния ни език – основен носител на нашата национална култура. Проучва се и връзката на българския език с други езици. През тази година завърши работата по проекта БЕРОН (Български езикови ресурси онлайн) – интуитивна платформа със свободен достъп до надеждна информация в интернет за българския книжовен език.

Ресурсът съдържа общо около 2 400 000 форми. Съдържанието на БЕРОН се разработва от езиковеди от Секцията за съвременен български език. То се изразжда въз основа на дигитализирания Официален правописен речник на българския език. Възложено от Министерството на образованието и науката по Механизма за възлагане и изпълнение на консултации от Българската академия на науките. Изпълнено е съвместно с Института за информационни и комуникационни технологии при БАН. На интернет страницата на ИБЕ може да се видят и други езикови ресурси, предоставящи лесен достъп до информация и езикови справки, в помощ на обучението по български език, както и данни за разнообразната научна дейност.

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– През 76-годишното си съществуване Институтът за литература се е превърнал във водеща научна институция, в която е съсредоточен основният изследователски потенциал на българското литературознание. В него са реализирани научни изследвания върху различни аспекти на българското литературно творчество през деветвековен период – от Средновековието и Възраждането до Новото време и съвременността, извършват се съпоставителни проучвания с други литератури, както и теоретични разработки върху българското литературно наследство, което е представително за приноса на българската култура към световната цивилизация. В изследователската дейност на института за първи път е отделено място и на пренебрегвани доскоро области, като емигрантската литература, литературата на малцинствата у нас и в чужбина, антитоталитарната литература и др. Подготвени

Доц. д-р Пенка Ватова, Институт за литература:

са уникални енциклопедични и справочни издания – речници, енциклопедии, електронни бази данни и дигитални библиотеки, които правят достъпни до максимално широка аудитория неизвестни или малко известни литературноисторически факти. Изследванията върху различните аспекти на литературното творчество, които са основната дейност на учените от института, представят пред обществото традиционните взаимодействия между Европа и България, но също така обозначават специфичните измерения на българската национална идентичност и подпомагат нейното съхраняване.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Броят на текущите проекти на Института за литература към настоящия момент се обозначава с двуцифрено число. Едни от тях центрират индивидуалните изследвания в структурните звена на института. Повечето са свързани с осмисляне по нов начин на литературните явления от

миналото и съвременността или прилагат нови подходи към изследването им. Други имат за цел да създадат речникови и енциклопедични справочни издания и дигитални фондове на литературни текстове и издания. Трети интерпретират в теоретичен, исторически и компаративистичен план явления в интердисциплинарните зони на литературата и в полето на междулитературните взаимодействия. В института в момента се разработват седем научни проекта, финансирани от Фонд „Научни изследвания“. Проблематиката им се простира от XIV до XX в. и обхваща различни явления: средновековни четици, възрожденската художествена и документална литература, неконвенционалната българска литература от социалистическите десетилетия, Европа и Втората световна война, българската гетска литература и литературата, създавана от жени, гранични теми, свързващи литературата и природата, литературата и есеистиката. Работи се и по националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“.

**Проф. д-р Румяна Прешленова,
Институт за балканистика с
Център по тракология:**

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Сред най-значимите открития на учените от ИБЦТ през годините са:

- Хиляди документи от български и чуждестранни архиви за историята, езиките, културата и съвременното развитие на Балканите, включително за дейността и гибелта на Левски
- Огромен масив от сведения за траките в античните извори, които са събрани, преведени и издадени на български език
- Идентифициране и публикуване на десетки мегалитни па-

метници на траките в Странджа, Сакар, Родопите и Средногорието

- Подводни проучвания на Българското Черноморие
- Палеогеномни сведения за произхода на прабългарите и за демографските процеси на Балканите от праисторията до съвременната епоха
- Приносът на Константин Преславски към словното богатство на българския език.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Към момента учените от ИБЦТ работят по 8 (осем) меж-

дународни проекта, 3 (три) национални програми и 12 (дванадесет) национални проекта в областта на фундаменталните проучвания. Те развиват и научно-приложна дейност за социализиране на културното наследство чрез представяне на десетки постерни изложби в България и чужбина, включително в седалището на ЮНЕСКО и на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, чрез издаване на сп. „Балкани“, представяне за свободно ползване на библиографски корпуси и каталози, серия подкаст „Да поговорим за Балканите“, публикации в пълен текст и дигитални изложби.

Проф. д-р Владимир Пенчев, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Изключително широка е палитрата на постиженията на ИЕФЕМ-БАН. На първо място – в областта на научните изследвания на човека и човешките общности в тяхната историческа и съвременна културна среда; на традиционната и съвременната култура на българите и другите етнически и религиозни общности в България в техния исторически континуитет и различни форми на проявление, на историческите и на съвременните миграционни процеси и влиянието им върху идентичността, на културните процеси сред българските общности в чужбина в миналото и съвремен-

ността и т.н. На второ място – в областта на съхраняването и експонирането на културни артефакти на българите и другите етнически и религиозни общности в България в хранилищата и залите на Националния етнографски музей. На трето място – в богатата съкровищница на етнографски и фолклорни архивни материали от миналото и съвременността, запазени за поколенията в Народописания архив и Националния център за нематериално културно наследство. И накрая, но не на последно място – в усилията за възпитаване в култура на младото поколение в нашия Образователен център.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– В момента в института се разработват около 50 научни и научно-приложни проекти, финансирани по европейски програми, по международни договори и др., от Фонд „Научни изследвания“, от бюджетна субсидия и т.н. Бих откроил „Европейският Левиафан“: наследството на следвоенната медицина и общото благо (Leviathan) [Taming the European Leviathan: The Legacy of Post-War Medicine and the Common Good] - Европейски научен съвет, програма „Синергия“, Рамкова програма „Хоризонт 2020“, Проект №: 854503. „3D данни за културното наследство чрез триизмерна, автоматизирана научнообоснована цифровизация“ – № ПВУ-5 от 27.05.2024г./BG-RRP-2.011-0008-C01/

**Проф. д-р Даниел Вачков,
Институт за исторически изследвания:**

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

— През последните години учените от института осъществиха множество фундаментални научни изследвания в областта на българската, балканската и европейската история за времето от Ранното средновековие до началото на XXI век. Особено стойностни проучвания бяха публикувани в сферата на политическата, социалната, икономическата и културната история на България.

Продължава и традиционната дейност по издирване и публикуване на български и чуждестранни извори за българската история.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Към момента учените от Института работят по различни национални и международни научни проекти.

Сред най-значимите са проекти, свързани с просопографията в средновековна България, с изслед-

ването на българското културно наследство в Западните Балкани, за ролята и последиците от войните през XX в. за политическото, икономическото и културното развитие на българското общество, за културния обмен между страните от Централна и Източна Европа, за политиките и събитията, свързани със спасяването на българските евреи, за издирване и публикуване на епistolарното наследство на видни български възрожденски дейци и още много други колективни и индивидуални научни проекти.

**Проф. д-р Йоана Спасова-Дикова,
Институт за изследване на изкуствата:**

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Институтът за изследване на изкуствата-БАН има повече от 75-годишна история. Той е основан на 3 октомври 1947 г. с Протокол № 2 на заседание на Литературно-художествения клон към БАН. С гордост можем да кажем, че институтът е потомък на онези първи български будители, създали първата научна и културна ин-

ституция в България през 1869 г., наречена Българско книжовно дружество, която през 2024 година празнува своята 155-годишнина.

Мисията на института е „да изследва проблемите на изкуствата, архитектурата и културата в регионален, европейски и световен контекст и да проучва и осмисля културното наследство и националната идентичност“.

В института се изучават изобразителни изкуства и архитектура, музика, театър, екранни

изкуства. Учените провеждат фундаментални, интердисциплинарни, профилирани и приложни научни изследвания, а също така участват в съвместни проекти в сътрудничество с научноизследователски, образователни и други сродни организации в страната и в чужбина. Трудовете на учените от института са неговото най-голямо богатство. Вече десетилетия монографиите, енциклопедиите, корпусите, създадени от учените, са фундаментът на

българското образование и наука в областта на изкуствата. Редица учени са носители на престижни награди за своите приноси изследвания.

През последните години излязоха значими издания на института. Може да се отбележат колективните монографии „Съвременна музикална мислене“ (2019), „Молитвени пътувания на българите през XVIII и XIX век и изкуството“ (2022) и др. По различни проекти бяха публикувани редица ценни издания: двуезичното дветомно изследване „Българският XX век в изкуствата и културата“ (2019), „Корпус на стенописите от XVI век“ (2023) и др. Проектът „Постмодерното българско кино – модели и идентичности“ е награден с грамота за най-добър проект на Фонд „Научни изследвания“ за 2022 г., с най-голям брой публикации – общо 144, от които 7 монографии, 2 тематични сборника, 10 реферирани статии и др.

Кулминация на мащабната дейност по проекта „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения“, „Наследство БГ“ по Европейската оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ е създаването и тържественото откриване на Лаборатория „Интерактивна карта на изкуствата в България“.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Навлязъл гравитно в третото хилядолетие, Институтът за изследване на изкуствата е единствената специализирана научноизследователска институция в България за разработки в областта на античната, средновековната и съвременната художествена култура.

Част от спечелените от учени от Института за изследване на изкуствата текущи проекти са по посока на дигитализиране и осъвременяване на технологиите за съхраняване и обработка на архивните материали.

Учени от института правят изследвания и разработки по проект „Топоси на паметта: българското културноисторическо наследство“, финансиран от Министерския съвет по Националната научна програма за развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП „Българистика“). Тази програма насърчава културния обмен, разпространяването и изучаването на българската култура и изкуства през XX век у нас и в чужбина. Провеждат се целеви научни изследвания, създава се мрежа от изследователи, включваща както учени от Бъл-

гария и чужбина, така и студенти и докторанти с интерес към научните постижения в областта на изкуствата в България през XX век и тяхното популяризиране. По-конкретно по проекта се правят и виртуални възстановки на вече несъществуващи архитектурни паметници от античността до днес. Други важни текущи проекти са: „Литургични предмети в контекста на златарското изкуство през периода на османска власт (по материали от Пловдивска епархия)“ в рамките на програмата за млади учени към Фонд „Научни изследвания“ и „Кинокултура, изкуства и национални образи в България (КИНО. БГ). Формиране на обществената значимост на филмовата култура в периода между двете световни войни“, подкрепен от Фонд „Научни изследвания“. В този проект се изучава ранното българско кино в културноисторически контекст на базата на огромно количество архивни материали.

Усилено се работи по стартирането на втори етап от проекта „Изграждане и развитие на Център за върхови постижения“ „Наследство БГ“ по Европейската оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“.

нето на стратегически за богатото ни културноисторическо наследство обекти каквито са:

- Праисторически обекти: пещерите Козарника и Бачо Киро; селищните могили Караново, Юнаците, Провадия-Солницата, Дядово, Езеро; гревните рудници Айбунар и Ага тепе, некрополът от бронзовата епоха при Балей и др.
- Многобройни обекти от времената на класическа и единичествена Древна Тракия: Севтополис, Пистирос, Копривлен, Бабяк, Дуванлий, Старосел, Сборяново, Долината на тракийските царе и др.
- Античните гръцки колонии Апология Понтика (днешен Созопол) и Месамбрия (днешен Несебър).
- Многобройни обекти от римската епоха: античните градове и легионни лагери по Дунавския лимес – Рацария, Нова и Ескус, първата антична римска колония в Тракия Деултум, античният град Хераклея Синтика, светилищата при Глава Панега, Лозен, Огняново, Каснаково и мн. др.

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– В изпълнение на мисията на КМНЦ – да издирва, проучва и популяризира кирило-методиевската традиция като един от фундаментите на българската и на европейската културна идентичност, през годините учените от центъра са осъществили множе-

ство значими изследвания. Основните са свързани с издирването, проучването и публикуването на славянските, гръцките и латинските кирило-методиевски извори. Бяха открити голям брой нови преписи на известни вече текстове, а в духа на съвременната научна парадигма изворите бяха систематизирани и представени в интерактивна дигитална среда (<https://cymet-sl.kmnc.bg>). Изключо-

телно важни са и изследванията на сътрудниците на центъра върху славянското ръкописно наследство. В рамките на проекта „Образи на европейската културна традиция – ръкописите на цар Иван Александър“ бяха проучени и издадени три емблематични средновековни български ръкописа от XIV в. – Четвероевангелието на цар Иван Александър, Софийският песнивец и Лаврентиевият сборник.

Мелник, Деултум, Рацария, Ескус, Нова, Хераклея Синтика, Юнаците, Провадия-Солницата). Изброявам най-общо само някои от най-големите проекти, при много от които има и международно участие.

Същевременно НАИМ-БАН е стратегически изпълнител по важни за нашето общество съвременни проекти и носи основна отговорност за провеждането на спасителни археологически проучвания по трасетата на автомагистрали, железопътни линии, газопроводи, електропроводи на територията на цялата страна. Наши основни партньори и възложители са АПИ, НКЖИ, Булгартрансгаз, ЕСО и др.

Имаме действащи и редица научни проекти и рамкови договори, насочени основно към фундаменталната наука и решаване на важни научноизследователски въпроси, в партньорство с научни институции от Австрия, Германия, Полша, Франция, Великобритания, Румъния, Гърция, РС Македония и др.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Към настоящия момент провъждаваме да работим активно по наши дългосрочни стратегически проекти (например проучвания на Плиска, Велики Преслав, Трапезица,

Проф. д-р Веселка Желязкова,
Кирило-методиевски научен
център:

Доц. д-р Христо Попов, Национален археологически институт с музей при БАН:

хеологията не само в България, но и в Югоизточна Европа. Народният музей (чийто правопреемник е Националният археологически институт) е най-старият български национален музей, а Българският

археологически институт е сред първите научни институти на страната.

За последните повече от 130 години нашите учени винаги са имали водеща роля в България в проучва-

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– НАИМ-БАН е най-големият научен център в областта на ар-

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– От текущите проекти, разработвани в КМНЦ, ще открия два. Проектът „Южнославянски кописи и скриптории от XIV век – палеографска атрибуция и онлайн реперториум“, финансиран от Национален фонд „Научни изследвания“, цели да събере данни от първични средновековни писмени източници и да ги предостави на

научната общност като надежден инструмент за определяне на произхода, дефинирането и систематизирането на съхранените в книгохранилищата от цял свят южнославянски ръкописи от гледна точка на техните палеографски особености. (<https://kopisti14.kmnc.bg/>). Проектът „Европейски културен маршрут Кирил и Методий“ изследва Кирило-методиевата традиция от различни аспекти и е свързан с инициативата на Съвета на Европа чрез научни

изследвания, образование, социално включване, културен, поклоннически и екотуризъм да се осъществят по-добро представяне на историята на Европа и европейските ценности (<https://www.cyril-methodius.cz/en/o-nas>). С голям обществен отзвук е и разработваната в КМНЦ образователна платформа в помощ на средното образование у нас и в българските училища в чужбина (<https://lms.kmnc.bg/>).

на Зеления преход.

Не по-малко актуално е и изследването за влиянието на Националния план за възстановяване и устойчивост за реформиране на транспортния сектор в България. Изпълнението му предвижда оценка на възможностите за изпълнението на планираните реформи в областта на транспортния сектор съгласно Националния план

за възстановяване и устойчивост в посока постигане на енергийно ефективна, климатично неутрална и цифровизирана транспортна система.

Интерес представляват и изследванията на ефективността на агроекологични практики и иновации като инструменти за въздействие върху аграрния сектор, реформата на корпоратив-

ното управление на гържавните предприятия, българската електроенергетика в контекста на „Зеления пакт“, гъвкавост на социалната подкрепа в условията на кризи.

Проф. д-р Ирена Зарева-Зафирова,
Институт за икономически
изследвания:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

— В годината, в която БАН чества 155 години, Институтът за икономически изследвания – научното звено при академията, което извършва фундаментални и приложни изследвания в областта на икономическите науки, навършива 75.

Едни от най-значимите резултати на института през последните години са свързани с разработването на стратегически документи като: Национална стратегия в областта на енергетиката (с фокус върху електроенергетиката), включително анализ на възможностите за реализация на активите на АЕЦ „Белене“, възложена на Българската академия на науките от правителството на Р България; Мерки за преодоляване на демографската криза в Р България по Постановление на МС №

347/08.12.2016 г.; Национална научна програма „Здравословни храна за силна биоикономика и качество на живот“ по проект на МОН; Доклади за президента на Р България „2009. Световната финансово-икономическа криза и България“ и „Стратегия за ускорено икономическо развитие на Република България“ 2007, и други. Принос на учените е и разработването на дефиницията за енергийна бедност, включена в Закона за енергетиката от 2023 г., както и оценката на социално-икономическите последици от пандемията от covid-19.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Проектите, по които работят учените от института, обхващат почти всички сектори на икономиката – публични разходи и политики, пазар на труда, демографски процеси, иновации, ди-

гитализация, кръгова икономика, капиталови пазари, външна търговия, корпоративно управление, регионални различия, земеделие, продоволствена сфера, образование, здравни услуги и други. Към момента те са 25, включително финансирани по европейски програми, НПВУ, от гържавни институции и ФНИ-МОН.

Един от проектите с обществена значимост е свързан с оценка на влиянието на Шенгенското споразумение върху потоците от стоки и хора между България и останалите гържави от ЕС.

Важен за националната икономика и за обществото е и проектът за възлищните райони след края на възледобива и новата индустриална политика на България. Неговата цел е да се предложат политики за минимизиране на негативните социално-икономически и демографски последици в българските възлищни райони, породени от енергийната трансформация

Проф. д-р Ирена Илиева,
Институт за гържавата и
правото:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– От основаването на ИДП мисията на института е свързана с усъвършенстването на националното законодателство, подпомагане дейността на правоприлагащите и правозащитните органи, предоставяне на подходяща база от изследвания и експертни знания, които да се ползват в обучението на бъдещите юристи, както и с повишаване на правната култура на гражданите. През 2023 г. учените от ИДП имат 173 публикации и 268 цитираци източника на 171 цитирани пуб-

ликации.

Важно постижение на ИДП през 2023 г. беше становището, изготвено в резултат на научно-практическата кръгла маса на тема „Теоретични възможности и практически измерения на измененията в Конституцията на РБългария“, проведена на 30.09.-01.10.2023 г. То беше предоставено на Народното събрание – Комисията по конституционни въпроси и е достъпно на <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/3201/standpoint/17049>.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Текущите проекти, които разработват учените в ИДП са: „Справедливостта – теория и емпирика“, „Правни проблеми на изкуствения интелект“, „Поръчителството и други форми на лични обезпечения“, „Разглеждане на търговски спорове в съдебния и арбитражния процес в Република България“, „Проблеми на наказателното правосъдие“, „Държавната власт“, „България и Китай в евро-азиатските проекти за свързаност“, участие в Националната научна програма „Сигурност и отбрана“.

Проф. дн Антоанета Христова, Институт за изследване на населението и човека:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

- Установени са проблемите и начините на преодоляването им в сферата на демографското развитие на България. Разработени са политики в реално изражение, включващи прогнозни тенденции в основните сфери на демографските процеси – раждаемост, смъртност, миграции и регионално развитие.
- Разработени са общи и специфични политики, насочени към българите в чужбина, на основата на проучване на нагласите за бъдещото развитие и потребностите им за подкрепа от страна на българската държава.
- Създадена е програма за превенция и интервенция на агресията в българското училище, която е приложена в практиката. Обучени в нея са над 500 български учители, психолози и педагогически съветници.

- Създадени са норми за детско развитие до 3-годишна възраст. Обучени са психолози и педагогически специалисти в ясли и детски градини в цялата страна.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

- Политики и практики на родителския отпуск в България: изследване на нагласите на родители и работодатели към родителския отпуск в контекста на социални неравенства и социална устойчивост (2024-2026)
- Гневът по време на шофиране, ролята на емоционалната регулация и връзката с фактическото рисково поведение на пътя – 2023-2024-Межкултурно изследване на социалната подкрепа и търсенето на помощ в промяната се глобален свят (2023-2024)
- Здравни и психосоциални дългосрочни ефекти и копинг ресурси при тежко или критично

преболедували ковид-19: качествено изследване (2022-2024)

- Възникващата зрялост: субективно преживяване, психосоциално функциониране и психично благополучие (2022-2025)
- Документи от архива на Вселенската патриаршия – избор за демографското развитие на българските земи през Възраждането (2022-2025)
- Проблеми на ромската имиграция в България (ПРИБ)
- Възприятия и стереотипи за изкуствения интелект (2022-2025)
- Религиозност, възприет стрес и копинг стратегии в пост-ковид ситуация (2022-2024)
- Здраве и благополучие на юношите в условията на пандемията от ковид-19: ефекти върху психичното здраве, здравното поведение, социалните взаимодействия и академичната мотивация и успеваемост, модерирани от личностните особености (2021-2024).

Проф. дсн Емилия Ченгелова, Институт по философия и социология:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– През последните десетина години изследователите от ИФС реализираха над 50 значими европейски и национални проекта, всеки от тях посветен на решаването

на жизнено важен проблем за българското общество. През последните пет и повече години екипите от ИФС работиха над серия от социално значими проблеми. Такива са например изследванията на образованието и неговата роля като „входен“ жизнен капитал за реализацията на хората в житейския им

път, проучванията на причините за социалните неравенства и възможностите за тяхното намаляване с оглед повишаване доходите на хората, изследванията на уязвимите групи на пазара на труда и формулирането на политики за създаване на нови работни места. Специален акцент в изследвани-

ята на ИФС са проучванията на сложната природа на „икономиката в сянка“ – учените успяха да разкрият най-дълбоките мотиви и истинските причини, които тласкат близо 40% от българите към капаните на „икономиката в сянка“, и на тази основа обясниха защо българинът е във висока степен толерантен към „икономиката в сянка“. През 2023 г. учени от ИФС създадоха и изчислиха Индекс на толерантността на българското население към „икономиката в сянка“ – този индекс няма аналог нито в Европа, нито в България и е мощен инструмент за проследяване тенденциите в отношението на хората към „икономиката в сянка“. Изчисленията на индекса показваха, че младите хора (15-35 г.) са изключително толерантни към сенчестите икономически практики и в тази връзка бяха

формулирани специални политики за овладяването на установената негативна тенденция.

Учените от ИФС са изключително активни в изготвянето на експертни анализи и становища за държавните институции. Така например само през 2023 г. учени от ИФС са участвали в работата на 35 експертни органи на национално ниво, като са подготвили 145 писмени становища и експертизи. Експертизите са в такива важни области като пазар на труда, активно стареене и намаляване на бедността, овладяване на „икономиката в сянка“, засилване на социалното включване. Проектите на ИФС в областта на градското земеделие директно повлияха върху политиките на Столичната община, свързани с устойчиво развитие.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– В рамките на няколко европейски проекта екипи от ИФС проучват ключови проблемни области, които касаят както настоящето, така и бъдещето на хората – такива са дигиталната трансформация, изкуственият интелект, създаването на дигитални компетенции и предизвикателствата пред работната сила, засилващата се миграция и последствията от нея върху българската икономика, градското земеделие като неизползвана възможност за подобряване качеството на живот на съвременния човек.

Д-р Силвия Найденова, Централна библиотека на БАН:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– През последните десетина години Централната библиотека на Българската академия на науките е първата научна библиотека в България, създадена едновременно с Българското книжовно дружество като негова книжна сбирка през октомври 1869 г. В град Браила, Румъния. В продължение на 155 години библиотеката се изгражда и утвърждава като национален център за книжнина и като информационна база за фундаментални и приложни изследвания. Преминава-

нето на цялостния технологичен цикъл на библиотеката към едни от най-съвременните международни формати, стандарти и софтуерни платформи през 2003 г. е едно от най-значимите постижения на екипа от библиотекарите. Автоматизираната библиотечно-информационна система ALEPH500 и платформата DSpace за дигитално съдържание са модерни системи, адаптирани и развити от ЦБ-БАН според всички най-съвременни технологични изисквания.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– Опазването на книжовно-документалното наследство е първостепенна задача на библиотеката. Следвайки тази политика, Централната библиотека на БАН се включва със своя капацитет в две научни програми на МОН:

- - „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“ 2019-2022, като са дигитализирани 62 заглавия литературни периодични издания и са интегрирани в библиотечно-информационната система 12 771 библиографски записа.
- „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП Българистика) 2022-2025 г.

През първата година аналитично обработваме и дигитализираме Първи, Втори и Трети конгрес по българистика и чрез процеса на OCR технологията направихме още по-лесен достъп на потребителите.

През втората година на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ беше обработена колекцията от книги в библиотеката на Българската екзархия в Истанбул в библиотечно-информационната система на

ЦБ-БАН и дигитализиран църковният архив на екзархията.

По този начин правим достойно на широката общественост както писменото културно наследство в България, така и това, което е съхранено в чужбина.

Марин Пангев,
Единен център за иновации на БАН:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– Единният център за иновации при БАН (ЕЦИ-БАН) е създаден на 19.12.2005 г. с решение на ОС на БАН като специализирано звено, което формира и подпомага реализирането на цялостната иновационна политика на академията. Центърът координира усилията на академичните институти в научноизследователската и развойната дейност, в иновационната активност, като подкрепя реализацията на иновационни продукти, включително услуги и технологични процеси (разработени от институтите на БАН) у нас и на глобалния пазар. ЕЦИ подпомага устойчивия растеж на научноизследователския и развойния потенциал на БАН и ориентирането му към нуждите на общественото развитие на националната и на глобална икономика, стимулирайки контактите между учените, научните звена и бизнеса, да ги консултира и да предлага възможности за пазарен трансфер и реализация на знания, технологии и услуги.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– ЕЦИ е ключов български партньор в мрежата Enterprise Europe Network (EEN), създадена от Европейска комисия през 2008 г. В мрежата участват над 500 организации от над 50 страни, включително от САЩ, Канада, Индия, Китай, Турция, Корея, Япония и др. Мрежата поддържа огромна обща база данни с профили за бизнес, технологично и проектно коопериране. По този начин БАН има свой активен представител в тази голяма европейска инициатива в световен мащаб, осигуряваща интегрирани услуги в подкрепа на бизнеса, науката и иновациите по отношение на технологичен трансфер, комерсиализация и интернационализация.

Една от най-важните инициативи на ЕЦИ-БАН през последните години е ежегодният форум „Наука за бизнес“, в който институти на БАН представят пред бизнеса свои разработки, технологии, прототипи и услуги с висока степен на технологична готовност. Събитието се организира съвместно от БАН и Изпълнителната агенция за насърчаване на малките и

средните предприятия (ИАНМ-СП), като прерасна в платформа за сътрудничество между учените от БАН, индустрията, предприемаческата екосистема и публичния сектор.

ЕЦИ-БАН е партньор, отговарящ за закрилата на обекти на интелектуална собственост, технологичен трансфер и комерсиализация в Центъра за компетентност ХИТМОБИЛ, чиято основна цел е изграждането на уникална на национално и регионално ниво инфраструктура за разработване, тестване, оптимизиране и индустриално въвеждане на модерни системи за мобилност и акумулиране на енергия. Тази инфраструктура ще осигури възможност за провеждането на приложни научни изследвания в двете им модификации – индустриални научни изследвания и експериментално развитие. ХИТМОБИЛ е ориентиран към разработване и внедряване на технологии и системи за генериране, съхранение и потребление на чиста енергия, използвайки ресурсите на възобновяемите енергийни източници.

ЕЦИ-БАН е дългогодишен партньор и участник в Европейската

Виктория Лазова,
Научноинформационен център
„Българска енциклопедия“:

Кои са най-значимите открития, направени във вашия институт през годините?

– През 1955 г. с разпореждане на Министерския съвет е създадено специализирано звено към БАН – сектор „Българска енциклопедия“, за „написване и издаване на Кратка българска енциклопедия“. Участието на Иван Данчов в началните етапи на съставянето на първата „Кратка българска енциклопедия“ в пет тома (1963-1969) утвърждава поддържането на традицията в енциклопедичната дейност и практиката енциклопедиите да са дело на многочислен творчески екип. До днес съставителската дейност на десетките издания на „Българска енциклопедия“ се извършва по строга научна методика със съдействието на обширна мрежа от автори и консултанти от различни научни и културни

институции.

С новите си осъвременени енциклопедии и научно-справочни издания НЦ „Българска енциклопедия“ отстоява авторитета си на източник на обстойна и актуална научна и научнопопулярна информация. Показателно за това е развитието на обширната „Българска енциклопедия А–Я“: първо издание – 1999 г., второ – 2002 г., трето – 2005 г.; електронно издание – 2002 г., второ електронно издание – 2004 г.

Сред най-новите издания на НЦ „Българска енциклопедия“ са еднотомна енциклопедия „България“ (2021), енциклопедия „Свещените места на България“ (2022), енциклопедия „Лечебни растения“ (2023) и др., които днес са едни от най-търсените енциклопедични издания на българския пазар. Те са академични издания, съдържащи проверена и потвърдена научна инфор-

мация и подготвени под главната редакция на водещи български учени в съответните научни области.

Какви са текущите проекти, които разработват учените във вашия институт?

– НЦ „Българска енциклопедия“ активно работи по дигитализирането на богатия, трупан в продължение на десетилетия архив на „Българска енциклопедия“, сред който автентични архивни снимки, текстове, писма и др. Той ще послужи за подготовката на богатата енциклопедична база от знания, предназначена за специализирани научни изследвания и за широката общественост в България.

На етап подготовка за печат са също нови енциклопедични издания, някои от които скоро ще бъдат налични на българския книжен пазар.

*София, 25 септември 1952 г. Сградата на БАН.
Снимка: Симеон Ненов, БТА*

Очаквайте през ноември броя на списание ЛИК,
посветен на

**КИНО-ЛИТЕРАТУРНИЯ ФЕСТИВАЛ
„СИНЕЛИБРИ“**

Литература Изкуство Култура

ЛИК

ИСТИНСКИТЕ НОВИНИ

- www.bta.bg
- Bulgarian News Agency
- [bta.bg](https://www.instagram.com/bta.bg)
- [bta.bg](https://twitter.com/bta.bg)
- Bulgarian News Agency
- [BTAnewsBG](https://x.com/BTAnewsBG)
- Bulgarian News Agency (BTA)
- [bta.bg](https://open.spotify.com/track/bta.bg)